

Quityi nu nguscua San Marcos ñi'ya ngua cha' ji'i Jesús

Nda Juan cuij lo'o ngu' ne'
quixi' su ná ndi'i ñati

1 Nde nscua cha' nu ntsu'u suu
cha' tso'o ji'i Jesucristo, nu
sca ti Sñi' ycui' Ndyosi. ²Cua sa'ni
nguscua jyo'o Isaías nu ngua tu'ba
ji'i ycui' Ndyosi ñi'ya nu caca xana
cha' re. Ndi'ya nscua cha' bi':

Culo na' cña ji'i sca ñati nu caca
xca' na, nacui ycui' Ndyosi ji'i
Cristo,

cha' tsaá yu nde loo nu'u.

Bi' laca nu saala tyucuii su tsaá
nu'u, nacui Ni.

³Cuij xi'ya yu ne' quixi'. Ndi'ya
ñacu' yu: “Xaala clya mā sca
tyucuii su caá ycui' nu Xu'na
na; xquiñi tso'o mā tyucuii su
tyeje tacui ycui'”.

⁴Ñi'ya nu nguscua Isaías cha' bi',
jua'a ndyu'u tucua Juan ne' quixi'
su ná ndi'i ñati. Lo'o li' nchcui' yu
lo'o ngu' cha' caca tyuju'u ti' ngu'
ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu',
cha' culochu' ngu' ji'i cha' cuxi
bi', cha' jua'a cua'ni clyu ti' ycui'
Ndyosi ji'i ngu' bi'. Li' tyucuatya
Juan ji'i ngu' bi'. ⁵Ndyu'u ti'i quiña'a
tsa ñati slo Juan; ñaa ngu' quichi
sube ti nu ndi'i loyuu su cuentya

Judea slo yu, lo'o jua'a ñaa ngu'
Jerusalén nu quichi tonu bi' slo
yu. Nu ñati nu ngua tyuju'u tsa
ti' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu'
ni, ngüijña ngu' ji'i ycui' Ndyosi
cha' cuityi Ni cha' cuxi bi', lo'o
li' ntyucuatya Juan ji'i ngu' bi' lo
hitya sta'a Jordán.

⁶Lo'o nu Juan bi' ni, lacu' yu sca
late' quicha' camello, lo'o ndyaaca'
juata sii' yu. Ndacu yu tscu' lo'o
cuiña' cuityu. ⁷Ndi'ya laca cha' nu
nchcui' yu lo'o ñati bi':

—Ntsu'u sca ñati nu cua caá ti;
cua nda Ni 'na lijyaa yala la, pana
ñati bi' laca loo la —nacui Juan
ji'i ngu'—. Lo'o na', cua'ni tlyu na'
ji'i ñati bi'; tso'o tsa caca tyiquee
na' masi caña nu ntsu'u quiya' ñati
bi' sati' na' juata ti. ⁸Lo'o hitya ti
ntyucuatya na' ji'i mā, pana ná
tyucuatya yu bi' ji'i ngu' lo'o hitya
ti, masi cua'ni yu cha' tyanu Xtyi'i
ycui' Ndyosi ne' cresiya ji'i ngu'
cha' caca lubii ngu' tsiya' ti, nu lo'o
tyucuatya yu ji'i ngu'.

Ntyucuatya Juan ji'i Jesús

⁹Lo'o li' ca tiya' la xi ngutu'u Jesús
quichi Nazaret nde loyuu su cuentya
Galilea bi', ndyaa yu su ndi'i Juan ca

to' sta'a Jordán. Li' ntyucuatya Juan ji'i ycuí' Jesús lo hitya sta'a. ¹⁰Lo'o cua tyu'u ti Jesús lo hitya, li' na'a cha' cua ndyaala tyucuii nde cua. Li' ngua'ya Xtyi'i ycuí' Ndyosi su ndu Jesús; ñi'ya ndyacui sca tyupe', jua'a ngua'ya Xtyi'i ycuí' Ndyosi lo Jesús li'. ¹¹Lo'o li' nguañi nchcui' ycuí' Ndyosi ca su ntucua Ni nde cua. Ndi'ya nacui Ni:

—Nu sca ca Sñi' na' laca nu'u, lo'o jua'a ntsu'u tsa tyiquee na' ña'a na' jinu'u —nacui ycuí' Ni ji'i Jesús—. Tyaca'a tsa nu'u 'na —nacui Ni.

Nti' nu xña'a tyijiloo ji'i Jesús

¹²Lo'o li' hora ti ndyaa lo'o Xtyi'i ycuí' Ndyosi ji'i Jesús nde ne' quixi' su ná ndi'i ñati. ¹³Ndyaa Jesús li', tu'ba tsá ndyanu yu ycuí' ti yu ne' quixi', lo'o jua'a ndi'i na'ni tyala ne' quixi' bi'. Li' ndyalaa Satanás slo yu, ngua ti' tyijiloo ji'i Jesús si cua'ni ca yu cña cuxi. Lo'o cua ndye cha' bi', li' ndyalaa xca ji'i ycuí' Ndyosi slo Jesús cha' xtyucua ngu' ji'i yu, cha' ta ngu' xi juersa ji'i yu.

Nguxana Jesús ndyu'ni cña ji'i ycuí' Ndyosi Sti yu ca nde Galilea

¹⁴Lo'o ca tiya' la ngusu'ba ngu' ji'i Juan ne' chcuá. Li' ngxutyuú Jesús nde loyuu su cuentya Galilea, nclyu'u yu ji'i ngu' ñi'ya laca cha' tso'o ji'i ycuí' Ndyosi.

¹⁵—Cua ndyalaa hora cha' caca ycuí' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. Ca tyuju'u ti' ma ji'i lcaa cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ma; culochu' ma ji'i cha' cuxi bi', cha' li' taca xñi ma cha' tso'o nu ji'i ycuí' Ndyosi nu cua'ni lyaá ji'i ma.

Ngusi'ya Jesús ji'i jacua tya'a ñati nu ndya'a cuta cualya

¹⁶Lo'o ngua sca tsá nu ndya'a Jesús to' tayu' Galilea, li' na'a yu ji'i Simón, lo'o Andrés tya'a ngula Simón; ndya'a ngu' cuta cualya lo'o taraya, cha' bi' laca cña nu ndu'ni ngu' bi' lcaa tsá. ¹⁷Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Tsaa ma lo'o na' —nacui Jesús ji'i ngu'—. Xa' cña culu'u na' ji'i ma juani, cha' clyana ma ji'i ñati chalyuu nu nguna' chalyuu ji'i xqui'ya cha' cuxi, cha' caca ngu' bi' ñati jna' —nacui.

¹⁸Ndyuna ngu', lo'o hora ti ngxutyanu ngu' taraya ji'i ngu', ndu'u ngu' ndya'a ngu' lo'o Jesús li'.

¹⁹Lo'o cua ndyaa la xi Jesús, li' na'a yu ji'i tyucuaa sñi' Zebedeo nu naa Jacobo lo'o Juan. Nga'a ngu' ne' yaca ni'i sube ti, ndyu'ni cho'o ngu' taraya ji'i ngu'. ²⁰Li' ngusi'ya Jesús ji'i ngu' cha' tsaa ngu' lo'o yu. Hora ti ngxutyanu ngu' ji'i Zebedeo sti ngu', ndyanu nu cusu' bi' lo'o msu ji'i ne' yaca ni'i sube ti. Ndu'u ngu' ndyaa tyucuaa sñi' nu cusu' bi' lo'o Jesús.

Ngusñi cui'i cuxi ji'i sca nu qui'yu

²¹Lo'o li' ndyalaa ca ta'a ngu' ca quichi Capernaum. Tsá ta'a lo'o ndi'i cña' ngu', li' ndyaa Jesús ne' laa ji'i ngu' cha' culu'u yu ji'i ngu'. ²²Lo'o ndyuna ngu', li' ndube tsa ti' ngu' ñi'ya cha' nclyu'u Jesús ji'i ngu'. Ngua ti' ngu' cha' tlyu tsa chacuayá' ntsu'u ji'i yu lo'o nchcui' yu lo'o ngu', si'i ñi'ya nclyu'u mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa. ²³La cui' ne' laa bi' nga'a sca nu qui'yu

nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i. Ngusi'ya tsa yu ji'i Jesús li':

²⁴—¿Ñi'ya cha' nti' nu'u chcu'i' lo'o na', Jesús Nazaret? —nacui' nu quicha bi'—. ¿Ha cua nti' nu'u cua'ni tye nu'u cha' jna'? —nacui'—. Pana nslo na' jinu'u. Ycui' nu lubii laca nu'u, lo'o cua nda ycui' Ndyosi jinu'u lijya ca nde.

²⁵Li' ngua'a Jesús ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i nu quicha, ngulo ji'i cui'i cuxi bi' cha' tyaa tsiya' ti.

—Nga'aa chcu'i' nu'u —nacui' Jesús ji'i—. Nga'aa cua'ni xña'a cui'i lo'o nu'u.

²⁶Li' nguxalú cui'i cuxi bi' ji'i nu quicha. Cuii' ngusi'ya yu lo'o ngutu'u cui'i bi' ndyaa li'. ²⁷Ndyutsii tsa lcaa ngu' li'. Nchcu'i' ngu' lo'o tya'a ngu' ndi'ya:

—¿Ñi'ya laca cha' re? —nacui' ngu'—. ¿Ha xa' cha' nclyu'u nu jua ji'i ñati'? —nacui' ngu'—. Nchca ji'i yu jua culo yu cña, masi ji'i cui'i cuxi nclyo yu cña; hora ti nduna bi' cña nu ngulo yu ji'i, ndu'u nu cui'i bi', ndyaa li'.

²⁸Yala ti nguañi cha' ji'i Jesús lcaa quichi' nde loyuu su cuentya Galilea li'.

**Ngua'ni Jesús jo'o ji'i xtya'a
laa Simón Pedro**

²⁹Lo'o li' ngutu'u Jesús ne' laa bi' lo'o Jacobo lo'o Juan, ndyaa ngu' ca to' tyi Simón lo'o Andrés. ³⁰Li' ndacha' ngu' ji'i Jesús cha' quicha tsa xtya'a laa Simón; tlyu tsa tyique' ntsu'u ji'i ma', ntsiya ti ma' lo quiña. ³¹Li' ndyaa Jesús slo nu quicha bi', ngusñi yu ya' ma' cha' xtyucua yu ji'i ma' tyatū ma'. Hora ti ndyu'u tyique' ji'i ma' bi'. Lo'o ti nguxana

ma' ngua'ni cho'o xi scuaa cacu ngu' li'.

**Ngua'ni Jesús jo'o ji'i quiña'a
tya'a ngu' quicha**

³²Cua ngusii tsa li'. Lo'o ndyaa cuichaa, li' yaa lo'o ngu' ji'i lcaa ngu' quicha slo Jesús, masi nu ngusñi cui'i cuxi ji'i, masi nu ntsu'u xa' lo quicha ji'i. ³³Na'a tsaca quichi' cua ndyu'u ti'i ngu' ca to' ni'i ji'i Simón. ³⁴Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' li', masi quiña'a lo quicha ntsu'u ji'i ngu'; masi ngu' nu ngusñi cui'i cuxi ji'i, ndyaca tso'o ngu' lo'o ngulo Jesús ji'i cui'i bi'. Pana ná nda Jesús chacuayá' chcu'i' cui'i cuxi bi', cha' cua ndyuloo cui'i bi' ji'i ycui' Jesús.

**Nda Jesús cha' ji'i ycui' Ndyosi
lo'o ngu' ca nde Galilea**

³⁵Lo'o bilya quixee chaca tsa, li' ndyatū Jesús; ndu'u yu, ndyaa yu xi nde ne' quixi' su ti ti ndu chalyuu, cha' chcu'i' yu lo'o ycui' Ndyosi cajua. ³⁶Pana Simón lo'o xa' tya'a ndya'a yu ni, ndyaa ngu' ndyaana ngu' ji'i yu. ³⁷Nu lo'o nquije Jesús ji'i ngu', li' nacui' ngu' ji'i Jesús:

—Nclyana tsa ngu' jinu'u —nacui' ngu' ji'i Jesús.

³⁸—Masi nclyana ngu' 'na ca nde, pana tya tsa la na nde xa' quichi' —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Lo'o ji'i ngu' xa' quichi' ntsu'u cha' culu'u na' cha' tso'o nu cuentya jna' —nacui'—. Bi' cña ntsu'u 'na cha' cua'ni na' nde chalyuu.

³⁹Ndu'u ngu' ndyaa ngu' lo'o yu li'. Lcaa quichi' su ndya'a Jesús nde Galilea bi' ndyaa yu ne' laa ji'i ngu', cha' culu'u yu ji'i ngu' bi'. Lo'o jua'a ngulo yu cui'i cuxi nu ngusñi ji'i

ngu', cha' tyaca tso'o ngu' quicha nu ntsu'u cui'i j'i'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca nu quicha ndyatsu' cuaña'

⁴⁰Ngua sca tsa ndyalaa sca ngu' quicha slo Jesús, sca ngu' nu ndyatsu' cuaña' xqui'ya quicha nu ngusñi j'i'i. Li' ndyatu sti' yu quicha bi' slo Jesús, nchcui' lo'o:

—Si nti' nu'u cha' tyaca na', jlo ti' na' cha' taca jinu'u cua'ni cha' tyaca na' —nacui' nu quicha ji'i Jesús.

⁴¹Ngua tya'na ti' Jesús ji'i nu quicha bi' li', ndyala' yu cuaña' yu quicha bi' su ngutsu'.

—Tyaja'a na', cua'ni na' jo'o jinu'u —nacui' Jesús ji'i yu quicha bi'—. Tyanu lubii cuaña' nu'u juani.

⁴²Hora ti ndyaca tso'o su ngutsu' cuaña'; ngua lubii cuaña', cha' cua ndye quicha bi' ji'i tsiya' ti li'. ⁴³Nu lo'o ngusalya' Jesús lo'o, li' lye nchcui' yu lo'o nu ngua quicha bi' ndi'ya:

⁴⁴—Ni sca ñati ná cacha' nu'u ji'i tilaca laca nu ngua'ni jo'o jinu'u —nacui' Jesús ji'i nu ngua quicha bi'—. Yaa clyu nu'u slo sti jo'ó cha' ta nu'u msta' ji'i ycu'i' Ndyosi nu ngua'ni cha' ndyaca tso'o nu'u. Ta nu'u msta', tsa lo msta' nu nacui' jyo'o Moisés sa'ni cha' ta na ji'i ycu'i' Ndyosi lo'o ngua lubii cuaña' na. Jua'a caca cuayá' ti' lcaa ñati cha' cua ndyaca tso'o nu'u, nu lo'o ña'a ngu' lo'o xñi sti jo'ó msta' nu ta nu'u.

⁴⁵Pana ná ndyuna tso'o nu ngua quicha bi'. Ndu'u ndyaa, nchcui' lo'o lcaa ñati ñi'ya ngua cha' ngua tso'o, bi' cha' nga'aa ngua ji'i Jesús tyu'u ta'a lquichi; ndyanu yu ne'

quixi' ti su ná ndi'i ñati. Li' ndya'a tsa ngu' slo yu, masi ngu' xa' quichi tyijyu' la ngutu'u ngu' ndyaa ngu' slo yu.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i sca ñati nu nchcu' tyucu' tyucu' ña'a yu

2 Ca tiya' la xi ngxutyuu Jesús ndyaa ca quichi Capernaum bi'. Hora ti nguañi cha' tyucu' ña'a quichi cha' cua ndyalaa yu. ²Li' quiña'a tsa ñati ndyu'u ti'i ngu' slo yu; ná ndyu'u scua nde ni'i su tyi'i ngu', lo'o la cui' ti cha' to' ni'i nde liya' tachaa tsa ndi'i ngu'. Lo'o li' nclyu'u Jesús cha' tso'o ji'i ycu'i' Ndyosi ji'i ngu'. ³Li' ndyalaa jacua tya'a ñati, ndi'ya ngu' ji'i sca nu quicha nu nchcu' tyucu' tyucu' ña'a. ⁴Ná ngua ji'i ngu' tyalaa ngu' ca slo Jesús lo'o nu quicha bi', cha' tachaa tsa ndu ñati; bi' cha' ndyacu' ngu' hique ni'i lo'o nu quicha bi'. Jlyacua que ni'i bi'. Lo'o li' ngusaala ngu' que ni'i su ndi'i Jesús cha' tyat' catya su ntsiya nu quicha. Li' nda'ya ngu' ji'i catya ca su nga'a Jesús. ⁵Lo'o na'a Jesús cha' jlya tsa ti' ngu' ji'i yu, li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Cua ngua'ni clyu ti na' jinu'u ji'i qui'ya nu ntsu'u jinu'u, sñi' —nacui' Jesús ji'i.

⁶Lo'o li' ndube tsa ti' mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa nu nga'a ne' ni'i bi'. ⁷“¿Ni cha' nchcui' yu re jua'a?” ngulacua ti' ngu'. “Sca ti ycu'i' Ndyosi caca cua'ni clyu ti' ji'i ñati nu ntsu'u qui'ya ji'i. Sca qui'ya tlyu laca lo'o nchcui' nu qui'yu re cha' cuityi yu qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati chalyuu, cha' ná nchca ji'i ni sca ñati chalyuu cuityi qui'ya nu

ntsu'u jil'i ñati." ⁸Pana nda Jesús cuentya ñi'ya laca cha' nu ncliyacua ti' ngu'. Nchcui' yu lo'o mstru bi' li':

—¿Ni cha' cuxi tsa ncliyacua ti' mā ndil'i mā? —nacui Jesús jil'i mstru bi'—. ⁹Ná ndiya ti' mā cha' cua nacui na' jil'i nu quicha re: “Cua ngua'ni clyu ti' na' jinu'u jil'i qui'ya nu ntsu'u hi'”. ¿Ha tso'o la si chcui' na' lo'o nu quicha lacua: “Tyatu nu'u, xatu'ba nu'u catya jinu'u cha' tyaa lo'o jil'i to' tyi'”? —nacui Jesús—. ¹⁰Tso'o lacua. Nti' na' cha' caca cuayá' ti' mā cha' ntsu'u chacuayá' jna' cua'ni clyu ti' na' jil'i ñati chalyuu nu ntsu'u qui'ya jil'i; ntsu'u chacuayá' jna', xqui'ya cha' cua nda Ni 'na lijyaa lo yuu chalyuu cha' caca na' ñati. Caca cuayá' ti' mā lo'o ña'a mā cha' tyaca tso'o nu quicha re juani —nacui Jesús.

Li' xa' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

¹¹—Culo na' cña jinu'u juani —nacui Jesús jil'i—. Tyatu nu'u, xatu'ba nu'u catya jinu'u, cha' tsaa lo'o nu'u jil'i ca to' tyi.

¹²Hora ti ndyatu nu quicha bi', ngusñi catya jil'i, ngutu'u ndyaa li'; na'a lcaa ngu' nu lo'o ndu'u nu ngua quicha bi' ndyaa lo'o catya jil'i. Ndube tsa ti' ngu', li' ngua'ni tlyu ngu' jil'i ycu' Ndyosi xqui'ya cha' bi':

—Ni sca ya bilya ña'a ya sca cha' tlyu ñi'ya nu ngua'ni nu'u juani —nacui ngu' jil'i ycu' Ndyosi li'.

Ngusi'ya Jesús jil'i Leví

¹³Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa yu ca to' tayu' bi' chaca quiya'. Li' ndyu'u ti'i quiña'a ñati ca slo yu, cha' chaca quiya' ncliyu'u yu jil'i

ngu'. ¹⁴Laja lo'o ndya'a ti Jesús, li' nteje tacui yu to' ni'i su ntucua Leví sñi' Alfeo nu nxñi cñi cña loo ngu' cuentya jil'i ngu' xa' tsu' nu laca loo.

—Tsaa nu'u lo'o na' —nacui Jesús jil'i nu Leví bi'.

Lo'o li' hora ti ndyatu Leví nguxana yu ndya'a yu lo'o Jesús.

¹⁵Ca tiya' la ndyacu Jesús to' tyi Leví. Stu'ba ndyacu yu lo'o tyuu tya'a ngu' cuxi, jua'a lo'o tyuu tya'a ngu' tya'a ndyu'ni cña lo'o Leví, nu quiña'a tsa cñi cña loo nxñi jil'i ñati cuentya jil'i ngu' xa' tsu' bi'; quiña'a tsa ngu' bi' nti' ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús. Nga'a Jesús ni'i bi' lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

¹⁶Li' nteje tacui xi ngu' fariseo lo'o mstru cha' jo'ó nu tya'a ndya'a ngu'. Tacati tsa ycu' ngu', nti' ngu', pana lye tsa ndu'ni tyucuaa ti' ngu' jil'i xa' ñati. Na'a ngu' bi' ti lo'o ndyacu Jesús ne' ni'i bi'. Hora ti nchcui' ngu' bi' lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús:

—¿Ni cha' laca cha' ndyacu nu xu'na mā lo'o ngu' cuxi jua, lo'o nu msu jil'i ngu' xa' tsu' nu quiña'a tsa cñi cña loo ngu' nxñi ngu' jua?

¹⁷Lo'o ndyuna Jesús cha' nu nchcui' nu ngu' tlyu bi', li' nacui yu:

—Ná ntsu'u cha' caca jo'o jil'i ñati nu tso'o ti ti' —nacui Jesús jil'i ngu'—, caca jo'o jil'i ngu' quicha —nacui—. Lo'o na' ni, ná lijya na' cha' culu'u na' cha' tso'o jil'i ycu' Ndyosi jil'i ñati nu ncliyacua ti' cha' tso'o tsa ycu' ca ngu'; na cua lijya na' ca nde cha' culu'u na' cha' tso'o bi' jil'i ñati nu jlo ti' cha' ntsu'u qui'ya jil'i ngu' —nacui Jesús.

**Ndacha' ngu' judío ji'í Jesús
si ná cua'ni tacati yu ji'í
tsa nu ná ndacu ngu'**

¹⁸Ngua sca tsa tacati ji'í ngu' nu ngua tsa'a ji'í Juan lo'o ji'í nu ngu' fariseo, nu tacati tsa ndu'ni ngu', nti' ngu'. Ná ndacu ngu' tyaja tsa tacati bi'. Lo'o li' ndya'a xi ñati slo Jesús, nchcui' ngu' lo'o yu:

—Ná ndacu ngu' nu ngua tsa'a ji'í Juan tsa juani. La cui' ti jua'a ngu' fariseo ni, ná ndacu ngu' juani —nacui' ngu'—. Pana nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u ni, ndacu ngu' juani. ¿Ni cha' ná stu'ba ndyu'ni ngu' cuentya jinu'u lo'o cha' nu ndyu'ni ngu' bi'? —nacui' ngu' ji'í Jesús.

¹⁹Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' bi':

—Lo'o caja clyo'o ngu', lo'o ngu' nu ndya'a lo'o cutsii ndacu ngu'; ná ndi'í ngu' ntyute' ti ngu' tsa bi' lo'o ndi'í ngu' lo'o cutsii —nacui' Jesús ji'í ngu' li'—. Chaa ti' ngu' lo'o ndi'í ngu' lo'o. ²⁰Pana nu lo'o tyalaa tsa nu lo'o tyaa lo'o ngu' ji'í cutsii, li' ná cacu ngu' tya'a tso'o cutsii, cha' caca xñi'í ti' ngu' li'. La cui' jua'a chaa ti' tya'a tso'o na' juani, pana caca xñi'í ti' ngu' nde loo la.

²¹'Chaca cha' ni, sca ngu' nu nchca ji'í jyacua late', nu lo'o cua'ni cho'o ste' cusu, ná talya sa yu'be late' cucui lo sca late' cusu, cha' tyatsii' late' cucui; hora ti tyati' jyacua su ngalya bi' li'. ²²La cui' ti cha', ná su'ba ngu' ji'í lcui nu chca ndyu'u ti ne' tyaca' cusu'. Si su'ba ngu' ji'í ne' tyaca' cusu', yala ti catsu se'í tyaca' bi'; ndye ngula'a tyaca' li', tye lcui tyalú li'. Ne' tyaca'

cucui tyu'u lcui nu lo'o chca ndyu'u ti.

Ngusuu ngu' si'yu trigo tsa ta'a

²³Ngua sca tsa ta'a lo'o ndi'í cña' ngu' judío, li' ndyaa Jesús su nscua xtya trigo ji'í ngu', ndyaa yu lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'í yu. Li' ngusuu nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' xi si'yu trigo cha' cacu ngu' laja lo'o ndyaa ti ngu'. ²⁴Lo'o li' na'a ngu' fariseo ñi'ya nu ngua'ni ngu' bi'. Li' nchcui' ngu' fariseo bi' lo'o Jesús:

—Tsa ta'a, tsa ndi'í cña' na laca juani —nacui' ngu' fariseo ji'í Jesús—. Tsa tacati laca. ¿Ni cha' laca ndyu'ni ngu' bi' cña nu ná ntsu'u chacuayá' cua'ni na tsa juani? —nacui' ngu'.

²⁵Nguxacui Jesús cha' ji'í ngu' li': —¿Ha bilya ña'a ma lo quityi ji'í ycui' Ndyosi nu nscua ñi'ya nu ngua'ni jyo'o David? Ngua sca tsa ntyute' tsa ycui' yu, lo'o jua'a ntyute' tsa tya'a ndya'a yu —nacui' Jesús ji'í ngu'—. ²⁶Ngua jyo'o Abiatar loo ji'í lcaa sti jo'ó tyempo bi', lo'o li' ndyatí jyo'o David bi' ne' ni'í su cuentya ji'í ycui' Ndyosi cajua, ngusñi yu xlyá nu laca msta ji'í ycui' Ndyosi, nu ntucua tacati lo mesa; ndyacu ngu' xlyá bi', masi sca ti sti jo'ó ntsu'u chacuayá' cacu ji'í nquicha' —nacui' Jesús ji'í ngu' fariseo bi'.

²⁷Ná nti' ycui' Ndyosi xcube' ji'na lo'o nchcui' Ni cha' caca sca tsa nu tyi'í cña' na; tso'o la tyi'í na si caja sca tsa nu tyi'í cña' na, ngua ti' Ni. ²⁸Lo'o jua'a ntsu'u chacuayá' jna' cha' laca na' loo, masi tsa nu ndi'í cña' ngu', cha' cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati.

Sca yu quicha nu nchcu' ya' yu

3 Ngua chaca quiya' ndyaa ngu' ne' laa ca bi' tsā nu ndi'i cña' ngu', lo'o nga'a sca nu quicha nu nchcu' sca tsu' ya'. ²Ña'a tsa xi ngu' tacati, nu ngu' fariseo bi', ña'a tsa ngu' ji'i Jesús si cua'ni yu jo'o ji'i nu quicha bi', cha' tsā ta'a nu ndi'i cña' ngu' judío ngua. Nti' ngu' tlyu bi' quijeloo qui'ya cha' sta ngu' hichu' Jesús. ³Lo'o li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Caā nu'u, tyu cla'be ne' laa re —nacu'i Jesús ji'i.

⁴Li' nchcuane Jesús ji'i lcaa ngu' bi':

—¿Ha ntsu'u chacuayá' ji'na cua'ni na sca cha' tso'o tsā nu ndi'i cña' ngu'? —nacu'i yu ji'i ngu' tlyu bi'—. ¿Ha tso'o la si cua'ni na sca cha' cuxi tsā bi'? —nacu'i—. ¿Ha ná tso'o cua'ni na jo'o ji'i ngu' li', nti' mā? ¿Ha tso'o la si ta na chacuayá' cajaa ngu' quicha tsā bi' lacua? —nacu'i Jesús.

Nga'aa ngujui la ñi'ya chcu'i' nu ngu' tlyu bi' lo'o Jesús li'. ⁵Ñasi' xi Jesús ña'a yu ji'i ngu' bi', jua'a xñi'i xi ti' yu cha' ná ntaja'a ngu' cui'ya ngu' cuentya ji'i cha' nu nclyu'u yu ji'i ngu'. Li' nchcui' yu lo'o nu quicha bi':

—Xquiñi nu'u ya' —nacu'i Jesús ji'i.

Nguxquiñi yu ya' yu li', lo'o hora ti ngua tso'o ya' yu. ⁶Lo'o ndu'u nu ngu' fariseo ne' laa bi', li' ndyaa ngu' cha' chcu'i' ngu' lo'o taju ngu' nu cuentya ji'i rey Herodes; chcu'i' ngu' ñi'ya cua'ni ngu' cha' caca cujuui ngu' ji'i Jesús.

Ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati to' tayu'

⁷Lo'o li' ndyaa Jesús to' tayu' lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Quiña'a

tsa ngu' Galilea ndyaa ngu' ndyaa lca'a ngu' ji'i cha' cuna ngu' cha' nu nclyu'u yu. ⁸Cua ndañi ñi'ya laca cha' tonu nu ndyu'ni Jesús hasta ca quichi tyijyu', bi' cha' lo'o ngu' tyijyu' ndyalaa ngu' cha' ña'a ngu' ji'i yu; ndyalaa ngu' Judea, lo'o ngu' Jerusalén, lo'o ngu' Idumea, lo'o ngu' chaca tsu' sta'a Jordán, lo'o ngu' Sidón, lo'o ngu' Tiro. ⁹Na'a Jesús cha' quiña'a tsa ñati ndya'a slo, li' nchcui' yu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu cha' culana ngu' sca yaca ni'i sube, cha' ná satá ngu' ji'i yu, cha' quiña'a tsa ngu' ndi'i. ¹⁰Jlo ti' ngu' cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i quiña'a tsa ngu' quicha, bi' cha' tachaa tsa ndi'i ngu' quicha slo; cua nti' tsa ngu' cala' ngu' ji'i ycu'i' Jesús. ¹¹Nu ngu' quicha nu ntsu'u cui'i cuxi ji'i ngu' ni, nu lo'o na'a ngu' quicha bi' ji'i Jesús, li' ndyatu sti' ngu' nde loo su ndu yu. Cuii nxi'ya ngu' xqui'ya cui'i cuxi, cha' nslo cui'i bi' ji'i Jesús:

—Nu'u laca nu sca ti Sñi' ycu'i' Ndyosi —ndu'ni ngu' quicha bi'.

¹²Hora ti ngulo Jesús cña ji'i cui'i cuxi cha' ná cacha' ngu' ji'i xa' ñati tilaca laca ycu'i' yu.

Ngusubi Jesús ji'i tii tyucuaa tya'a ñati nu ca tsa'a ji'i

¹³Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa ndyacu'i' yu sii' ca'ya, ngusi'ya yu ji'i tyuu tya'a ñati cha' caā ngu' ca su ndu. Ndyaa ngu' bi' slo yu li'. Lo'o li' laja ngu' bi' ngusubi Jesús ji'i ñati nu cua'ni cña ji'i; ¹⁴ngusubi yu ji'i tii tyucuaa tya'a ñati bi', cha' ca tsa'a ngu' ji'i yu. Bi' ngu' nu ta Ni ji'i cha' tsa'a ngu' slo ñati xa' quichi, cha' culu'u ngu' cha' tso'o ji'i

ycui' Ni ji'i lcaa ñati. ¹⁵Nda Jesús chacuayá' ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi', cha' cua'ni ngu' jo'o ji'i ngu' quicha, lo'o jua'a culo ngu' ji'i cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i ngu'. ¹⁶Nde nscua xtañi ca ta'a tii tyucuaa tya'a ngu' nu ngusubi Jesús ji'i: Simón nu ngusta Jesús chaca xtañi Pedro ji'i yu, bi' laca tsaca; ¹⁷lo'o li' ngusubi yu ji'i tyucuaa sñi' Zebedeo, nu Jacobo lo'o Juan, nu nchcui' Jesús cha' sñi' tyi'yu laca ngu', (jua'a ndyu'u cha' Boanerges cha'cña ji'i ngu' bi'); ¹⁸lo'o jua'a ngusubi yu ji'i Andrés, lo'o ji'i Felipe, lo'o ji'i Bartolomé, lo'o ji'i Mateo, lo'o ji'i Tomás, lo'o ji'i xa' Jacobo sñi' Alfeo, lo'o ji'i Tadeo, lo'o ji'i xa' Simón nu ntsu'u cha' ji'i lo'o ngu' cananista; ¹⁹ngusubi yu ji'i Judas Iscariote nu tiya' la tya ji'i yu ya' ngu' xña'a xqui'ya cñi.

Nsta ngu' qui'ya ji'i Jesús

Ca tiya' la ndyalaa Jesús to' tyi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu. ²⁰Xa' ndyu'u ti'i ñati ca slo Jesús li'. Cha' quiña'a tsa ñati ndi'i, ná ngujui tyempo cha' cacu yu lo'o tya'a ndya'a yu. ²¹Lo'o ndyuna tya'a Jesús cha' bi', ngulacua tsa ti' ngu' li'. Hora ti ndu'u ngu' liya ngu' slo Jesús, xqui'ya cha' ntsu'u ñati nu nacui' cha' cua ngua loco yu.

²²Lo'o li' liya mstru nu nclyu'u cha' jo'ó ne' laa tonu ca Jerusalén. Nchcui' mstru bi' lo'o ngu':

—Ngusñi Beelzebú xu'na lcaa lo cui'i cuxi ji'i Jesús cua —nacui' mstru bi'—, bi' cha' lo'o chacuayá' ji'i nu xña'a bi' nchca ji'i yu culo ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati.

²³Lo'o li' ngusi'ya Jesús ji'i mstru bi', cha' caa ngu' slo; nda yu sca cui' lo'o ngu' li':

—¿Ha culo Satanás ji'i ñati nu ji'i ycu' ca? —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. ²⁴Tyee cha' ji'i sca quichi jua'a ti si xcu' na xu'u tya'a sca latya ngu' tisiya lo'o chaca latya ngu' tisiya. ²⁵La cui' jua'a lo'o ngu' tya'a ndi'i sca ni'i ti; si xcu' na xu'u tya'a ngu', tya'be tya'a ngu' tyaa ngu' li'. ²⁶Bi' cha' ná talo Satanás si xu'u tya'a ycu' Satanás lo'o msu ji'i ycu' ca; tye cha' ji'i nu xña'a yala ti li'.

²⁷Sca ñati nguula ni, ná caja ñi'ya nu tyat'i ngu' to' tyi yu cha' cuaana ngu' yu'ba ji'i yu. Sca ti si sca' ngu' ji'i xu'na ni'i clyo, taca cuaana ngu' na nu ntsu'u ji'i yu bi' li'.

²⁸Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o cu'ma, cha' nchca ji'i ñati jña ngu' cha' clyo ti' ji'i ycu' Ndyosi Sti na' cuentya ji'i lcaa qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu', masi cha' cuxi nu ngua'ni ngu', masi cha' cuxi nu nchcui' ngu'; ²⁹sca ti ji'i ñati nu nchcui' cha' cuxi ji'i cña nu ndu'ni Xtyi'i ycu' Ndyosi, ná cua'ni clyo ti' ycu' Ni ji'i ñati bi'. Ná cuityi Ni qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati bi'.

³⁰Nda Jesús cui' bi' lo'o ngu' xqui'ya cha' nacui' ngu' cha' ngusñi cui'i cuxi ji'i yu.

Ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu

³¹Lo'o li' ndyalaa xtya'a Jesús lo'o tya'a yu to' ni'i su ndi'i Jesús. Nde liya' ndyanu ngu'. Li' nda ngu' cha' ndyaa ca su ndu Jesús, cha' tyu'u yu nde liya' cha' chcui' ngu' lo'o yu, ngua ti' ngu'. ³²Pana tachaa tsa ndi'i ngu' su ndu Jesús.

—Ndu xtya'a nu'u lo'o tya'a nu'u nde liya' —nacui' ngu' ji'i Jesús—. Cua nti' ngu' chcu' ngu' lo'o nu'u —nacui' ngu'.

³³—¿Tilaca nu chañi ca cha' laca xtya'a na'? ¿Tilaca nu chañi cha' laca tya'a na'? —nacui' Jesús ji'i ngu' li'.

³⁴Li' nxña'a Jesús ji'i ngu' nu nga'a cacua ti slo yu, xa' nchcu' yu lo'o nu ngu' quiña'a bi'.

—Nu ngu' re ni, stu'ba ti ndulo ngu' 'na, ñi'ya nu ndulo xtya'a na' 'na, ñi'ya nu ndulo tya'a na' 'na —nacui' Jesús—. ³⁵Lo'o jua'a lcaa ñati' nu taquiya' ji'i ycu' Ndyosi, nu cua'ni ñi'ya nu nti' ycu' Ni cha' cua'ni ngu', ngu' bi' ndu'ni ñi'ya nti' si laca ngu' xtya'a na', ñi'ya nti' si laca ngu' tya'a na', masi nu qui'yu, masi nu cuna'a —nacui' Jesús.

Cuij ji'i ñati' nu ndyataa si'yu

4 Chaca quiya' nguxana Jesús ngulu'u yu ji'i ñati' to' tayu' bi'. Cua ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati' ca slo yu li'; hasta nga'aa ndyu'u scua yuu su tyu quiya' yu, bi' cha' ndyatí yu ca ne' sca yaca ni'i sube nu ndacui' to' hitya ti. Ne' yaca ni'i bi' ndyaca'a Jesús, ndyanu nu xa' la ñati' quiña'a lo yuu btyi to' tayu' bi'. ²Li' quiña'a tsa cuij nda Jesús lo'o ngu', cha' ca tsa'a ngu' lcaa cha' nu ngua ti' yu culu'u yu ji'i ngu'. Ndi'ya ngua sca cuij bi'.

³—Cua'a jyaca mā —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca tsá ndyaa sca ñati' cataa si'yu trigo. ⁴Nguscui' yu si'yu ji'i, lo'o ndyú xi si'yu bi' lo yuu tacalya to' tyucuij. Hora ti ñaa quiñi, ndye si'yu bi' ndyacu ni' ji'i. ⁵Lo'o li' ndyalú xi si'yu su

xti tsa yuu nscua chu' quee. Yala ti ntyucua si'yu bi'; pana cha' xca ti yuu ndyacu' chu' si'yu, ⁶bi' cha' ná ngua xñi suu chu' quee bi', ná ngua caluu tso'o. Ndye calya bi' ndyanaa, cha' tyique' tsa cua. ⁷Lo'o chaca se'i ndyalú xi si'yu lo yuu su ndu yaca quiche'. Yala la nguluu yaca quiche' bi'; ná nda chacuayá' caluu tso'o calya trigo tsiya' ti, bi' cha' nga'aa ngutu'u si'yu lo bi' li'. ⁸Lo'o jua'a ndyalú xi si'yu lo yuu tso'o. Ntyucua tso'o si'yu bi'; tso'o tsa nguluu calya, lo'o li' tso'o tsa ngutu'u si'yu lo juu bi'. Ntsu'u juu nu nda calaa tyii tya'a si'yu lo, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda snayala tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u juu nu nda sca siyento tya'a si'yu sca ti juu.

⁹Cua'a jyaca mā ji'i cha' nu nchcu' na' lo'o mā juani, si chañi cha' ntaja'a mā cuna mā cha' tso'o bi' —nacui' Jesús ji'i nu ngu' quiña'a bi'.

Ni cha' nda Jesús cuij lo'o ngu'

¹⁰Ca tiya' la lo'o cua ndu'u ñati' bi' ndyaa tsa tlyu ti, li' lijya nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús slo yu, lo'o jua'a ñaa xa' la tya'a tso'o ngu' slo Jesús. Li' nchcuane ngu' ji'i Jesús:

—¿Ñi'ya ntsu'u cha' nu nda nu'u nu ngua tsá ti? —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús.

¹¹—Cua nda ycu' Ndyosi chacuayá' cha' ca cuayá' ti' mā sca cha' nu ntsu'u yacu' ti, ñi'ya nu caca lo'o laca ycu' Ni loo ne' cresiya ji'i ñati' —nacui' Jesús ji'i ngu' bi'—. Xa' ñati' nu ná ngusñi cha' ji'i ycu' Ndyosi ni, ná ta ngu' cuintya lo'o cuna ngu' sca cuij;

tucui tsa cha' bi' nti' ngu'. ¹²Bi' cha' nda na' cuii bi' lo'o ngu', cha' masi ña'a ngu', ná ta ngu' cuentya ñi'ya nu tyu'u cha' bi'; masi cuna ngu', ná ca cuayá' ti' ngu' ñi'ya nu tyu'u cha' bi'. Jlo ta' cha' ná ntaja'a ngu' culochu' ngu' ji'i cha' cuxi nu ntsu'u ji'i ngu', bi' cha' ná nchca jna' cui'ya na' cha' clyu ti' ji'i ngu' ji'i qui'ya nu ntsu'u ji'i ngu'.

**Ñi'ya nu ndyu'u cha' ji'i cuii
ji'i ñati nu ndyataa si'yu**

¹³¿Ha ná ngua cuayá' ti' ma ñi'ya nti' ñacui cuii bi'? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'—. ¿Ñi'ya caca ta ma cuentya ji'i xi xa' la cuii lacua, si ná nduna ma cha' nu nchcui' na' bi'? —nacui—. ¹⁴Ñi'ya laca ñati nu ndyataa si'yu bi', jua'a laca ñati nu nchcui' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi lo'o xa' la ñati. ¹⁵Ñi'ya laca si'yu nu ndyalú lo yuu tacalya to' tyucuii lo'o li' ndye si'yu ndyacu quiñi, jua'a laca ñati nu lo'o ndyuna ngu' cha' tso'o ji'i ycui' Ndyosi, ná nduna tso'o ngu' li'. Ñi'ya laca yuu tacalya bi', jua'a laca cresiya ji'i ñati bi'. Ñi'ya laca lo'o ndye ndyacu quiñi si'yu to' tyucuii, jua'a caa Satanás cha' cuityi cha' tso'o bi', cha' nga'aa tyi'u ti' ngu' cha' tso'o bi' li'. ¹⁶Lo'o si'yu nu ndyalú lo yuu lati tu'ba chu' quee ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu tso'o tsa ntsu'u tyiquee ngu' lo'o clyo ndyuna ngu' cha' tso'o bi' ji'i ycui' Ndyosi. ¹⁷Pana si lya' ti' xa' ñati ji'i ngu' bi' xqui'ya cha' tso'o nu ndyuna ngu' bi', si xtyí lo'o ñati ji'i ngu', ná talo ngu' li'; laca ngu' bi' ñi'ya laca si ná ngusñi tso'o suu si'yu nu ntyucua lo yuu lati tu'ba chu' quee bi', lo'o li' ná ndalo calya bi' ndyanaa li'. ¹⁸Si'yu nu ndyalú

lo yuu laja yaca quiche' ni, bi' laca ñi'ya laca ñati nu ndyuna cha' tso'o bi', ¹⁹lo'o li' ndya'a tsa cha' tyiquee ngu' ñi'ya cua'ni ngu' cha' caca culiya' ngu'; ncl yana ngu' ñi'ya ca caca quiña'a tsa cha' tso'o nu ntsu'u chalyuu re ji'i ngu', cha' caca stu'ba ngu' lo'o ñati tlyu la. Bi' cha' ná nchca tyanu cha' tso'o ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ²⁰Ndi'ya ndyu'u cha' ji'i yuu tso'o su ndyalú si'yu: lo'o ntyucua si'yu, li' tso'o tsa nguluu calya, ngutu'u tsa si'yu lo li'; jua'a laca ñati nu ndyuna cha' tso'o bi', lo'o li' tso'o tsa ndaquiya' ngu' ji'i cha' bi'. Ntsu'u yuu su nda sca ti juu trigo hasta calaa tyii tya'a si'yu, lo'o jua'a ntsu'u yuu su ndyu'u snayala tya'a si'yu lo sca ti juu, lo'o jua'a ntsu'u yuu su ndyu'u hasta sca siyento tya'a si'yu lo sca ti juu.

Cuii ji'i xee nu tyu'u ne' ni'i

²¹Chaca quiya' nda Jesús sca cuii lo'o ngu' bi':

—Lo'o ngua'a na xee ni'i ca talya, ¿ha tacu' na lo xee bi'? ¿Ha sta na xee bi' ne' qui'ña? —nacui Jesús ji'i ngu'—. Ná ndu'ni na jua'a —nacui—. Cua xi sta na xee cha' tyaca' xee tyucui ña'a nde ni'i. ²²Ndu'ni cha' tyu'u lo xee lcaa na nu ndyu'u cuatsi' ji'i ñati juani; ná sca cha' ntsu'u cuaana ti juani nu ná quijeloo ji'i ñati ca tiya' la. ²³Cua'a jyaca ma xi ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani, si chañi cha' ntaja'a ma cuna ma cha' tso'o bi'.

²⁴Tya ngulu'u la xi Jesús ji'i ngu' li':

—Taquiya' tso'o ma ji'i cha' nu nchcui' na' lo'o ma juani —nacui

Jesús—. Ñi'ya nu ndu'ni mā lo'o xa' ñati, la cui' jua'a cua'ni ycu' Ndyosi lo'o mā li'. Lo'o jua'a lo'o cuna tso'o mā cha' jna', quiña'a la cha' tso'o tyu'u ne' cresiya ji'i mā li'. ²⁵Lo'o ñati nu jlya ti' cha' jna', nu ndyaca tsa'a cha' bi' ni, tya ta la ycu' Ni cha' lo'o ngu' bi'; pana ñati nu ná jlya ti', nu ná nti' ca tsa'a ngu', cua'ni ycu' Ni cha' ná caca ji'i ngu' bi' ca tsa'a ngu' tsiya' ti cha' ji'i ycu' Ni li'.

Cuii ji'i su ntyucua si'yu

²⁶Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Ta na' sca cuii lo'o mā cha' caca cuayá' ti' mā ñi'ya nu caca lo'o laca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya ji'i ñati — nacui Jesús ji'i ngu'—. Ngua sca tsa ndyataa sca ñati nscua', ²⁷li' ngujua' yu talya; lo'o cua quixee ti chaca tsa ngue ti' yu. Jua'a nteje tacui tyuu tsa lo'o tyuu talya. Laja li' ntyucua si'yu bi', cua ndyaluu bi' li'. Ná jlo ti' yu ñi'ya caca caluu si'yu bi'. ²⁸Jua'a nchca ji'i sca si'yu nu lo'o cataa na ji'i. La cui' yuu su ndyataa si'yu bi' laca nu ta juersa ji'i si'yu cha' caluu. Tyucua calya cuañi' clyo, li' tyu'u tucua nchu', lo'o li' caja ltya ji'na. ²⁹Lo'o cua btyi ltya, li' caca clacua, cha' tyu'u ti'i ltya.

Cuii ji'i si'yu cuxee

³⁰Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu' bi':

—Chaca cha' chcu' na' lo'o mā juani. Ta na' sca cuii lo'o mā ñi'ya nu caca lo'o ycu' Ndyosi laca loo ne' cresiya ji'i ñati —nacui Jesús—. ³¹Caca bi' ñi'ya laca sca ti si'yu cuxee nu ndyataa ngu'. Si'yu bi' laca nu si'yu sube la tyucui ña'a chalyuu, cha' ná ntsu'u xa' si'yu nu

sube la. ³²Pana lo'o cataa ngu' si'yu bi', yala ti tyucua, caluu yaca li' cha' caca sca yaca tlyu. Lo'o li' ca'ya quiñi laja sta' yaca bi', chca'a cña' ni' su tyacala' laja laca' bi'.

Ni cha' nda Jesús cuii lo'o ngu'

³³Jua'a ti ngulu'u Jesús cha' ji'i ngu'; nda yu xi cuii lo'o ngu', cha' culu'u cha' ji'i ycu' Ndyosi ji'i ngu', ña'a cuayá' nu ta tso'o ngu' cuentya ñi'ya ntsu'u cha' ji'i ycu' Ni. ³⁴Xcu' lo'o cuii ti ngulu'u Jesús ji'i ñati quiña'a, masi ná nda tso'o ngu' cuentya ñi'ya cha' nda cuii bi'; pana tiya' la ngulu'u tso'o yu cha' bi' ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu.

Ngulo Jesús cña ji'i cui'i lo'o ji'i clyoo' lo tayu'

³⁵Lo'o cua ngusii tsa, cua ndyaa cuichaa, li' nchcu' Jesús xi lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Tyeje tacui na ca chaca tsu' tayu' re —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

³⁶Lo'o li' nguxtyanu ngu' ji'i nu quiña'a tsa ñati nu ndi'i cajua, ndyatí Jesús lo'o tya'a ndya'a yu ne' yaca ni'i su ngua'a yu cha' ngulu'u yu ji'i nu ngu' quiña'a bi' tsa la. Ndu'u ngu' ndyaa ngu', lo'o xa' yaca ni'i ndyaa lo'o. ³⁷Lo'o li' lye tsa ndyaca cui'i, lye tsa ndyatí clyoo' lo tayu', ña'a cuayá' nu ndyatí tsa hitya clyoo' nde ne' yaca ni'i; cua cha'a ti yaca ni'i bi' ntsu'u hitya. ³⁸Pana laja' ti Jesús ntsu'u nde siyu' yaca ni'i, ngustii yu lo sca late' lcuti. Nguxtyu'u ngu' ji'i yu li':

—Cusu' —nacui ngu' ji'i Jesús—. Que ti' nu'u. ¿Ha ná ndube ti' nu'u cha' cua cajaa ti na? —nacui ngu'—. Cua quilyu'u ti yaca ni'i re.

³⁹Li' ndyatí Jesús, ngulo yu cña ji'i cui'i, ngua'a ji'i clyoo' lo tayu'.

—Caca t̄i ti lo hitya re —nacuī yu.

Hora ti ngua t̄i cuīi, ngua t̄i clyoo; t̄i ti ndyanu tayu' li'. ⁴⁰Lo'o li' nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'ā j̄i'i:

—¿Ni cha' ntsii tsa ma? —nacuī Jesús j̄i'i ngu'—. ¿Ni cha' laca ná jlya ti' mā j̄i'i ycu' Ndyosi cha' caca j̄i'i Ni cua'ni Ni jua'a? —nacuī.

⁴¹Ndube tsa ti' ngu' ña'ā ngu' j̄i'i Jesús li':

—¿Tilaca laca nu qui'yu re? —nacuī ngu' j̄i'i tya'a ngu'—, cha' lo'o cuīi ndaquiya' j̄i'i yu, lo'o jua'ā nduna clyoo' lo tayu' cha' nu nda yu —nacuī ngu' j̄i'i tya'a ndyaca tsa'ā ngu'.

Ngusñi cuīi xña'ā j̄i'i sca ngu' Gadara

5 Lo'o li' ndyalaa ngu' chaca tsu' tayu bi', nde loyuu su cuentya Gadara. ²Cua tyu'u ti Jesús ne' yaca ni'i lo'o ndyu'u tucua sca nu quicha, sca ngu' nu ngusñi cuīi xña'ā j̄i'i. Ndi'i nu quicha bi' ne' lo'o jyo'o. ³Su nguatsi' jyo'o ti ndi'i nu quicha bi', cha' ná ngua j̄i'i ngu' sca' j̄i'i; ni lo'o chcuā ná ngua j̄i'i ngu'. ⁴Cua tyuū quiya' ngusca' ngu' j̄i'i lo'o carena nquicha', ndyaaca' quiya', ndyaaca' ya'; pana hora ti ngusi'yu cu' chcuā bi', ndyati' carena, ndyanu yu'be ti chcuā nu ndyaaca' nu quicha bi'. Ni sca ngu' ná ngué ngu' cha' tyijiloo j̄i'i yu quicha bi'. ⁵Lo'o nde tsā lo'o nde talya ndya'ā nxi'ya ne' lo'o jyo'o, ndya'ā yu'u ti sii' cuati. Lo'o jua'ā ngusi'yu j̄i'i ycu' ca lo'o quee. ⁶Juani tyijyu' ti ndu nu quicha bi' na'ā j̄i'i Jesús. Li' ngusna lijya ndatu sti' slo Jesús, cha' cua'ni tlyu j̄i'i. ⁷Cuii ngusi'ya nu quicha bi' j̄i'i Jesús li':

—¿Ñi'ya cña nti' nu'u jna'? —nchcuane yu quicha j̄i'i Jesús li'—. Nu'u laca Jesús nu sca ti Sñi' ycu' Ndyosi, ycu' Ni nu laca loo la —nacuī—. Chacuayá' j̄i'i ycu' Ndyosi, ná xcube' nu'u jna'.

⁸Tsa ti cua ngulo Jesús cña j̄i'i cuīi xña'ā bi', cha' tyatsu' j̄i'i yu quicha bi', bi' cha' tya'na nchcui' lo'o Jesús juani cha' ná xcube' yu j̄i'i.

—Tyu'u nu'u, tyaa nu'u tsiya' ti —nacuī Jesús j̄i'i cuīi xña'ā tsā la.

⁹Li' nchcuane Jesús j̄i'i yu quicha bi':

—¿Ni naa nu'u? —nacuī Jesús j̄i'i.

—Quiña'ā tsa lo naa na' —nacuī nu quicha—, cha' quiña'ā tsa tya'a cuīi xña'ā ngusñi 'na —nacuī.

¹⁰Lo'o li' ndijña tsa nu quicha bi' cha' ná cua'ni Jesús jo'o j̄i'i, cha' ná culo Jesús j̄i'i nu cuīi xña'ā bi' cha' tyaa; ná nti' cuīi xña'ā bi' cha' tsaa xa' chalyuu tyijyu' la. ¹¹La cui' tsā bi' ndi'i tsa cube' ndyacu ni' quixi' sii' ca'ya jua. ¹²Li' xa' ndijña yu quicha bi' j̄i'i Jesús cuentya j̄i'i cuīi xña'ā nu ngusñi j̄i'i:

—Ta nu'u chacuayá' tsaa cuīi cha' xñi j̄i'i cube' jua —nacuī.

¹³Lo'o li' nda Jesús chacuayá' bi' j̄i'i lcaa cuīi xña'ā bi'. Li' ndu'u cuīi ndyaa, ngusñi j̄i'i cube'. Ndi'i tucua mil tya'a cube', lo'o jua'ā ngusñi cuīi bi' j̄i'i lcaa ni'. Ngusna ni' sii' cua'ā li', ndyú ca ta'a ni' ne' hitya tayu'; ndyio ni' hitya, ngujuii lcaa cube' bi' li'.

¹⁴Lo'o li' ndube tsa ti' ngu' nu ña'asii j̄i'i cube' bi', ngusna ngu' ca quichi cha' cacha' ngu' j̄i'i lcaa ngu' cacua ti ñi'ya cha' ngua bi'. Hora ti ndu'u ngu' lijya ngu' cha' ña'ā

ngu' ji'i cha' bi'. ¹⁵Nu lo'o ngulaa ngu' slo Jesús, li' na'a ngu' ji'i nu qui'yu nu ngua quicha bi'; na'a ngu' cha' ti ti nga'a nu qui'yu bi', lacu' ste', cha' cua ndyaca tso'o. Nga'aa nxlá cuil'i xña'a bi' ji'i. Ndyutsij tsa ngu' li'. ¹⁶Nhcui' tsa ngu' nu ña'asij ji'i cube' bi' ñi'ya ngua cha' ji'i nu quicha, cha' tsa tlyu ti nguxtyanu cui'i xña'a ji'i. Li' ndu'u cui'i bi' ndyaa, ngusñi ji'i lcaa cube' nu ndi'i bi'; ndye cha' ji'i cube' bi' li'. ¹⁷Nu lo'o ndyuna ngu' quichí cha' bi', li' nhcui' tsa ngu' lo'o Jesús cha' tyatsu' yu tyaa yu xa' se'i su tyijyu' la.

¹⁸Lo'o cua tyatí ti Jesús ne' yaca ni'i sube cha' tyaa, li' nhcui' nu ngua quicha bi' lo'o Jesús; ngüijña chacuayá' ji'i Jesús cha' tsa lo'o.

¹⁹Pana ná nda Jesús chacuayá' ji'i.

—Xa' xtyu'u nu'u tyaa nu'u to' tyi —nacui' Jesús ji'i—. Ta nu'u cha' lo'o lcaa ngu' tyaa nu'u ñi'ya ngua cha' tlyu nu ngua'ni ycu' Ndyosi nu Xu'na na cha' ngua'ni Ni cha' ndyaca tso'o nu'u, cha' ngua'ni tyana tsa ti' ycu' Ni jinu'u.

²⁰Lo'o li' ndu'u ndyaa nu qui'yu bi' lcaa quichí nde Decápolis, nda cha' lo'o ngu', lcaa lo cha' ñi'ya nu ngua'ni Jesús lo'o. Ndube tsa ti' lcaa ngu' bi' li'.

Sñi' Jairo, lo'o nu cuna'a nu ndyala' ste' Jesús

²¹Lo'o li' ñaa Jesús ne' yaca ni'i ca nde tsu' tayu' chaca quiya'. Xa' ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati' slo Jesús nde to' tayu' bi'. ²²Li' ndyalaa sca nu qui'yu nu laca loo ne' laa jua. Jairo naa nu cusu' bi'. Ndatu' sti' nu cusu' bi' slo Jesús, ndacui' nclýu

hique yu hasta lyuu. ²³Tya'na tsa nhcui' yu lo'o Jesús li':

—Cua cajaa ti sñi' na' —nacui' yu ji'i—. Cua'ni nu'u cha' tso'o tsa nu'u ca su ntsiya nu cuna'a piti bi' 'na, cha' cua'ni nu'u jo'o ji'i cho'; sta ya' nu'u chu' nu piti cha' cu'ú cho'.

²⁴Lo'o li' ndyaa Jesús lo'o yu bi', jua'a ndyaa quiña'a ñati' lo'o ngu', hasta tachaa tsa ndi'i ngu' lo'o ndyaa' ngu'. ²⁵Lo'o sca nu cuna'a quicha ndyaa' laja ñati' quiña'a bi'. Cua tii tyucuaa yija ntsu'u quicha ji'i nu cuna'a bi', cha' ndyalú tsa tañi ma'. ²⁶Cua ndye lcaa lo jo'o ngua'ni ngu' ji'i ma' quicha bi', lo'o ná ngua ji'i ngu' cua'ni ngu' jo'o ji'i. Ndye cñi ji'i ma', ndye lcaa lo cha' tso'o nu ntsu'u ji'i ma' xqui'ya taná, lo'o lye la ngua quicha ma' li'.

²⁷Cua ndyuna ma' quicha bi' xi cha' ji'i Jesús, bi' cha' ñaa ma' laja ñati' nde chu' su ndu' Jesús. Ndyala' ma' quicha bi' ste' Jesús li'. ²⁸“Lo'o cala' ti na' ste' Jesús re, tyaca tso'o na' li'”, ngua ti' ma' quicha bi'. ²⁹Hora ti ndyacu' cha' ndyalú tañi ma', tsa tsiya' ca ngua tii ycu' ca ma' cha' cua ndyaca tso'o li'. ³⁰Pana hora ti ngua tii Jesús cha' cua ngua'ni yu jo'o ji'i sca ñati, masi ná na'a yu ji'i nu quicha bi'. Li' nguxña'a yu ji'i nu ñati quiña'a nu lijya nde chu' yu.

—¿Tilaca ndyala' ste' na'? —nacui' yu ji'i ngu'.

³¹Li' ndube tsa ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

—Tachaa tsa ndi'i ngu' re slo na —nacui' ngu' bi' ji'i Jesús—. ¿Ni cha' laca nhcuane nu'u ji'i ngu', “Tilaca ndyala' 'na'”?

³²Lo'o li' ñaa tsa Jesús ji'i lcaa ngu' cha' ca cuayá' ti' tilaca laca

nu ndyala' ji'i. ³³Li' ñaa nu cuna'a bi', ndatu sti' slo yu. Nchcuaa ma' bi', cha' ndyutsii tsa ma', masi jlo ti' cha' cua ndyaca tso'o. Li' ndacha' liñi ma' ji'i Jesús ñi'ya ngua ji'i ma'.

³⁴—Tso'o tsa jlya ti' nu'u jna', sñi' —nacui Jesús ji'i—, bi' cha' ndyaca tso'o nu'u. Ti' ti tyi'i tyiquee nu'u juani. Tso'o ti tyaa nu'u, nga'aa xñi quicha bi' jinu'u chaca quiya'.

³⁵Lo'o tya nchcui' Jesús lo'o nu cuna'a bi', li' ndyalaa sca msu ji'i Jairo nu laca loo ne' laa bi', ndyaca tya'a lo'o ngu'. Nchcui' msu bi' lo'o xu'na cuentya ji'i nu piti quicha:

—Cua ngujuii sñi' nu'u, cusu' —nacui msu ji'i nu cusu' bi'—. Nga'aa ntsu'u la cha' chcui' nu'u lo'o mstru re.

³⁶Lo'o Jesús ndyuna cha' nu nchcui' msu bi', pana ná ndaquiya' Jesús ji'i cha' bi'.

—Ná cutsii nu'u —nacui Jesús ji'i nu laca loo ne' laa bi'—. Tsa bi' ti cha' cua'ni nu'u cha' jlya ti' nu'u 'na.

³⁷Lo'o li' ná nda Jesús chacuayá' ji'i ñati' cha' tsa ngu' lo'o yu; sca ti ji'i Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan tya'a Jacobo, nda yu chacuayá' tsa ngu' lo'o yu. ³⁸Li' ndyalaa ngu' to' ni'i ji'i nu laca loo ne' laa bi'. Cua quiña'a ñati' ndyu'u ti'i cajua, nxi'ya tsa ngu' ndi'i ngu'. Lye tsa ngua cha' cua ngujuii nu piti bi'. ³⁹Ndyati' Jesús ni'i li'.

—¿Ni cha' laca nxi'ya tsa ma' ndi'i ma? —nacui Jesús ji'i ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' quiña'a tsa ncyacua ti' ma? Si'i na ngujuii nu piti quicha re, na laja' ti ntsiya —nacui Jesús.

⁴⁰Li' nxyí lo'o ngu' ji'i. Bi' cha' ngulo'o Jesús ji'i lcaa ngu' nu nxi'ya

ndi'i ngu'; ndyanu sti xtya'a nu piti quicha lo'o ca ta'a sna ngu' tya'a ndya'a lo'o Jesús, ndyaa ngu' bi' slo nu piti. ⁴¹Li' ngusñi Jesús ya' nu piti bi':

—Talita, cumi —nacui Jesús ji'i, cha'cña ji'i ngu' bi'. (Ndi'ya ndyu'u cha' bi': Mbixu', nde cha' chcui' na' lo'o nu'u juani: Tyatu nu'u.)

⁴²Hora ti ndyatu nu cuna'a piti quicha bi', nguxana ndya'a li'. Tii tyucuaa ti yija ntsu'u cho'. Ndube tsa ti' ngu' bi' li'. ⁴³Lye nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', cha' ná chcui' ngu' lo'o xa' ñati' ñi'ya ngua cha' ndyaca tso'o nu piti bi'. Li' ngulo yu cña ji'i ngu' cha' ta xi na cacu nu piti bi'.

Ndya'a Jesús ca quichi Nazaret

6 Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaa ngu' ca quichi tyi yu. ²Ndyati' Jesús ndyaa ne' laa quichi bi' tsa nu ndi'i cña' ngu', tsa ta'a bi'. Li' ngulu'u yu ji'i ngu'. Ndube tsa ti' ngu' nu ndi'i ne' laa bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'.

—¿Mala ngua tsa'a yu re lcaa cha' nu nchcui' yu? —nacui ngu'—. ¿Ñi'ya ngua cha' ngua cuayá' tso'o ti' yu? ¿Ha tii yu? —nacui ngu'—. ¿Ni cha' laca cha' nchca ji'i yu cua'ni yu cha' tlyu? —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'—. ³¿Ha si'i cuityi yaca laca yu re? —nacui ngu'—. La cui' sñi' María laca re; tya'a Jacobo, tya'a José, tya'a Judas, tya'a Simón laca yu re. Nde quichi tyi na ndi'i ngu' cuna'a tya'a yu re —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Chii nti' ngu' ña'a ngu' ji'i Jesús, ⁴pana ndi'ya laca cha' nu nda Jesús lo'o ngu' li':

—Lcaa ngu' xa' quichi ni, ndu'ni tlyu ngu' jil'i sca ñati nu laca tu'ba jil'i ycuil' Ndyosi nchcui' Ni lo'o ngu' —nacui Jesús jil'i ngu'—, pana ngu' tya'a quichi tyi yu ni, ná ntaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu nchcui' yu tsiya' ti —nacui Jesús—. Lcaa tya'a yu, jua'a ngu' tya'a ndil'i yu, ná nduna ngu' cha' nu nchcui' yu —nacui Jesús jil'i ngu'.

⁵Lo'o jua'a ngua cha' ná ngua cua'ni Jesús cha' tlyu slo ngu' bi', xqui'ya cha' ná jlyu ti' ngu' jil'i; pana ngua'ni yu cha' ndyaca tso'lo xti ti ngu' quicha lo'o ngusta ya' ti yu lo ngu', tsa bi' ti cha' ngua'ni yu. ⁶Ndube tsa ti' Jesús cha' ná jlyu ti' ngu' bi' jil'i tsiya' ti. Lo'o li' tya ndya'a la yu ca xa' quichi sube ti nu ndil'i cacua ti, ngulu'u yu jil'i ngu' ca bi' li'.

Nda Jesús jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cha' tsa'a ngu' chcuil' ngu' cha' jil'i yu lo'o ngu' xa' quichi

⁷Lo'o li' ngusi'ya Jesús jil'i nu tti tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi', cha' chcuil' yu lo'o ngu'. Ngulo yu cña jil'i ngu' bi', cha' tyu'u ngu' tsa'a ngu' cuentya latya ti ngu'; stu'ba ti tsa'a tucua tya'a ngu' scaa quichi. Li' nda Jesús chacuayá' jil'i ngu' cha' culo ngu' jil'i cui'i cuxi nu ntsu'u jil'i ñati. ⁸Nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' ná lo'o yu'ba qui'ya ngu' tsa'a ngu'. Tsa'a ngu' lo'o sca yaca xca ti; ná lo'o cujuj, ná lo'o tyaja, ná lo'o cñi tsa'a ngu', nacui Jesús. Jua'a ti tsa'a ngu'. ⁹Tyu'u caña quiya' ngu', cacu' ngu' camxa, pana ná lo'o chaca camxa jil'i ngu' tsa'a ngu'.

¹⁰—Nu lo'o ta ngu' ni'i su caja ma —nacui Jesús—, li' tyanu ma slo ngu' bi' ña'a cuayá' nu tyu'u ma tsa'a ma xa' quichi. ¹¹Si ntsu'u sca

quichi su ná tyaja'a ngu' ta ngu' se'i tyanu ma, sca quichi su ná tyaja'a ngu' cuna ngu' cha' nu chcuil' ma lo'o ngu', li' tyu'u ma quichi bi', yaa clya ma li'. Salú ma sñii yuu nu ntsu'u quiya' ma to' quichi bi'. Jua'a caca cuayá' ti' ngu' cha' cuxi tsa cña nu ngua'ni ngu' lo'o ma. Cha' liñi cacha' na' jil'i ma juani —nacui Jesús—, lo'o tyalaa tsa cha' cua'ni cuayá' ycuil' Ndyosi jil'i lcaa ñati, lye la xcube' Ni jil'i ñati quichi nu ná ntaja'a cuna ngu' cha' nu nchcui' ma lo'o ngu'; xti la xcube' Ni jil'i jyo'o ñati cuxi nu nguti'i quichi Sodoma, nu nguti'i quichi Gomorra cua sa'ni.

Jua'a nchcui' Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

¹²Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde tyuu tya'a quichi. Nda ngu' cui'i lo'o ngu' quichi bi', cha' ca tyuju'u ti' ngu' quichi jil'i lcaa cha' cuxi nu ndyu'ni ngu', cha' culochu' ngu' quichi jil'i cha' cuxi bi' li'. ¹³Ngulo ngu' nu ndyaca tsa'a bi' cui'i cuxi nu ngusñi jil'i tyuu tya'a ñati, lo'o jua'a nda'a ngu' setye tyixi xtyi'i lo xa' la ngu' quicha lo'o ngua'ni ngu' jo'o jil'i ngu' quicha bi'; ndyaca tso'lo nu ngu' quicha bi' li'.

Ngujui Juan nu ntyucuatya jil'i ngu'

¹⁴Tyempo bi' cua ndyuna rey Herodes cha' jil'i cha' tlyu nu cua ndyu'ni Jesús; lcaa quichi nguañi cha' bi', cha' scaa cha' nchcui' scaa ñati jil'i Jesús. Pana ndi'ya ngua ti' ycuil' rey bi':

—Jyo'o Juan nu ntyucuatya jil'i ngu' tsubi' la, bi' laca Jesús re— nacui Herodes bi'—. Ndyujui ngu' jil'i Juan bi', pana juani cua ndyu'ú chaca quiya', bi' cha' nchca jil'i cua'ni cha' tlyu jua'a —nacui rey.

¹⁵—Si'i bi' —nacui xa' ñati—. Jyo'o Elías laca nu qui'yu re.

—Si'i jua'a —nacui xa' la ñati—. Sca ñati nu laca tu'ba ji'i ycu'i' Ndyosi laca yu re, ñi'ya nu jyo'o cusu' nu nguti'i sa'ni la nu ngua tu'ba ji'i ycu'i' Ni.

¹⁶Lo'o ndyuna Herodes cha' nu nchcui' xa' ñati ji'i Jesús bi', xa' nchcui' rey bi':

—Cua ndyu'ú jyo'o Juan chaca quiya' —nacui—. Na' ngulo na' cña ji'i ngu', lo'o li' nteje cu' ngu' scua' que Juan bi'; pana ná tyiquee' Juan laca nu qui'yu re —nacui' rey Herodes.

¹⁷Tya tsubi' la ngulo rey Herodes bi' cña ji'i ngu' cha' tsa'a ngu' xñi ngu' ji'i nu Juan bi', cha' tsa'a lo'o ngu' ji'i ne' chcu'a. Ngua'ni rey cha' cuxi bi' xqui'ya Herodías nu ngua clyo'o Felipe tya'a Herodes, cha' cua ngusna lo'o Herodes ji'i nu cuna'a bi', cha' caja clyo'o lo'o.

¹⁸—Ná ntsu'u chacuayá' tyi'i nu'u lo'o clyo'o tya'a nu'u —nacui' jyo'o Juan ji'i rey Herodes tya li'.

Bi' cha' ngusu'ba rey ji'i Juan ne' ni'i chcu'a, cha' nchcui' yu jua'a lo'o rey bi'. ¹⁹Nási' tsa Herodías xqui'ya Juan, cjuui' ji'i yu ngua ti' nu cuna'a bi'. Pana ná ngujui ñi'ya cjuui' ji'i yu hora ti, ²⁰cha' ntsi' rey Herodes ji'i Juan. Jlo ti' rey cha' liñi tsa cha' nu ngua'ni Juan, lubii tsa tyiquee Juan, lo'o jua'a ná ntsu'u cha' cuxi ji'i yu; bi' cha' nguna'asi' rey ji'i yu cha' ná cua'ni nu cuna'a bi' ni sca cha' cuxi lo'o. Ndiya ti' rey Herodes cuna cha' nu ngulu'u Juan ji'i, masi ná ngua cuayá' tso'o ti' rey ji'i cha' bi'. ²¹Tso'o tsa nti' Herodías lo'o ngua tsá ngula ycu'i' rey Herodes li'.

Tsa bi' ngua'ni rey ta'a, lo'o ndyacu tyuu tya'a ngu' tlyu slo rey. Lo'o ngu' nu laca loo cuentya ji'i rey bi', lo'o xu'na sendaru ji'i rey, lo'o ngu' culiya' nde Galilea bi', lcaa ngu' tlyu bi' ndyaa ngu' ndyacu ngu' slo rey. ²²Li' ndyalaa sca nu cuna'a cuañi' sñi' Herodías, ndyula quiya' nu cuna'a bi' slo ngu'. Chaa tsa ti' rey Herodes li', lo'o jua'a ndiya ti' ngu' nu ndyacu slo lo'o na'a ngu' ji'i nu cuna'a cuañi' ndyula quiya'. Nchcui' rey lo'o nu cuna'a cuañi' bi' li':

—Cacha' clya nu'u jna' juani ti na ca cha' tso'o nu nti' nu'u —nacui' rey ji'i—. Ta na' cha' tso'o bi' jinu'u —nacui—. ²³Xcube' ycu'i' Ndyosi 'na si ná ta na' lcaa na nu jña nu'u 'na juani, masi sa cla'be yuu su cuentya jna', ta na' jinu'u —nacui' rey ji'i nu cuna'a cuañi' bi'. ²⁴Li' ndu'u nu cuna'a cuañi' bi', ndyaa slo xtya'a.

—¿Na ca jña na' ji'i rey? —nacui' ji'i xtya'a li'.

—Scua' que Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' —nacui' xtya'a li'.

²⁵Yala ti ndyaa nu cuna'a cuañi' bi' slo rey chaca quiya', cha' jña cha' bi' ji'i.

—Scua' que Juan nu ntyucuatya ji'i ngu' nti' na' —nacui' nu cuna'a bi'—. Nu juani ti nti' na scua' que yu bi' ne' sca tsi'yu —nacui' ji'i rey.

²⁶Xñi'i tsa ti' rey li', masi ná ngua ji'i tacu' cha' ji'i nu cuna'a bi'; ná caca jua'a, cha' slo ngu' tya'a ndyacu cua ngua'ni rey jura cha' ta lcaa na nu jña nu cuna'a cuañi' bi' ji'i. ²⁷Li' hora ti ngulo rey cña ji'i sca sendaru ji'i nu ndu' cua, cha' tsa'a squi'ya sendaru scua' que Juan. Ndu'u sendaru ndyaa ni'i chcu'a,

n-teje cu' scua' que Juan. ²⁸Li' ñaa lo'o sendaru ji'i ne' tsi'yu, nda ji'i nu cuna'a cuañi' bi'. Li' ndyaa lo'o nu cuna'a bi' ji'i slo xtya'a.

²⁹Ñi'ya ngua li', lo'o ndyuna ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Juan cha' nscua jyo'o bi', hora ti ndyaa ngu' ca su ntsiya jyo'o Juan. Li' ndyaa ngu' nguxatsi' ngu' ji'i jyo'o bi'.

**Nda Jesús na ndyacu
ca'yu mil tya'a ñati**

³⁰Ca tiya' la xi xa' ndyalaa ngu' tya'a ndya'a Jesús slo yu, ngu' nu ndyaa nchcui' lo'o ngu' xa' quichi' cha' ji'i Jesús. Nda ngu' cha' lo'o yu ñi'ya nu ngua'ni ngu', ñi'ya nu ngulu'u ngu' ji'i ñati ca bi'.

³¹Nchcui' Jesús lo'o ngu' bi' li':
—Tsa na xi chaca se'i su tyi'i ma ycu'i ti, cha' chca'a cña' ma xi — nacui Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' bi'.

Jua'a nchcui' Jesús lo'o ngu' bi', cha' quiña'a tsa ñati ndi'i slo ngu', hasta nga'aa ngujui tyempo cacu ngu'. ³²Li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' ne' yaca ni'i sube ti, cha' tsa ngu' xi su ná ntsu'u ñati. ³³Pana tyuu tya'a ñati na'a mala ndyaa ngu'. Ndyuloo ñati bi' ji'i ngu', lo'o li' nguañi cha' bi' ca tyuu tya'a quichi'. Bi' cha' ngusna ngu' quichi' bi' ndyaa ngu' to' tayu', nde loo la ndyalaa ngu' su ndyaa Jesús lo'o tya'a ndya'a yu.

³⁴Lo'o ndyalaa yaca ni'i sube ti to' tayu', ndu'u Jesús na'a yu cha' quiña'a tsa ñati ndi'i. Lo'o jua'a, tya'na tsa ti' Jesús ña'a yu ji'i nu ngu' quiña'a bi'; ngulacua ti' yu cha' ñi'ya nti' xlya' nu ná ntsu'u nu ña'asi'i ji'i, jua'a ndya'a nu ñati quiña'a bi', ngua ti' Jesús. Bi' cha'

tyiquee' ngulu'u yu quiña'a tsa cha' ji'i ngu' bi'. ³⁵Lo'o cua ngusi, li' ñaa ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i yu slo yu cha' chcui' ngu' lo'o yu:

—Ná ndi'i ñati ca nde —nacui ngu'—, lo'o jua'a ngusi tsa juani.

³⁶Tso'o la si culo nu'u cña ji'i ñati quiña'a re cha' tyaa ngu' ca quichi' cacua ti, cha' cui'ya ngu' na cacu ngu' —nacui ngu' ji'i Jesús.

³⁷—Cu'ma, ta ma na cacu ngu' re —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i li'.

—¿Ha tyu'u scua tucua siyento paxu cui'ya ya xlyá teje' cacu ngu' re, cusu'? —nacui ngu' ji'i Jesús.

³⁸—¿Ni lcau tya'a xlyá teje' ntsu'u ji'i ma lacua? —nacui Jesús—.

Culacua ma xi ji'i —nacui ji'i ngu'.

Ngulana ngu' si lo'o xi na cacu ndya'a ñati bi', li' xa' nchcui' ngu' lo'o Jesús.

—Ca'yu tya'a ti xlyá teje' lo'o tucua tya'a ti cualya lo'o ji'i ngu' nde —nacui ngu' ji'i Jesús li'.

³⁹Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' quiña'a cha' tyaca'a ngu' xi lo quii sube cuentya taju ngu'. ⁴⁰Li' cuentya taju ti ndyaca'a ngu' lo yuu; cuentya sca siyento tya'a ñati sca taju, cuentya tu'ba tyii tya'a ñati sca taju, jua'a ndyaca'a ngu'.

⁴¹Li' ndaya' Jesús ji'i nu ca'yu tya'a xlyá teje' lo'o nu tucua tya'a cualya bi', nguxña'a yu nde cua' cha' tya yu xlya'be ji'i ycu'i Ndyosi xqui'ya xlyá, lo'o jua'a xqui'ya cualya. Ndy'a'be xlyá li', nda yu xlyá yu'be ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' tacha ngu' ji'i nu ngu' quiña'a bi'; la cui' jua'a ngusa'be yu ji'i cualya cha' cacu ngu'. ⁴²Jua'a ngua cha' ndyacu lcau ngu', lo'o nguaala'

ji'i ngu'. ⁴³Lo'o ndye ndyacu ngu', nguxuti'i ngu' lcaa yu'be nu ndyanu, lo'o yu'be xlyá lo'o yu'be cualya; ngutsa'a tii tyucuaa tya'a chcubi lo'o yu'be bi' li'. ⁴⁴Jua'a ngua cha' calyu mil tya'a ngu' qui'yu ndyacu xlyá lo'o cualya nu ngua tsa bi'.

Nguta'a Jesús lo hitya tayu'

⁴⁵Lo'o li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, cha' tyatí ngu' ne' yaca ni'i sube ti, cha' tsaá ngu' nde loo la su tsaá ycu' ca chaca tsu' tayu' hasta ca quichi Betsaida. Tyanu Jesús cha' hcui' salya' lo'o nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaa ngu' quichi ca to' tyi ngu'.

⁴⁶Lo'o cua nchcui' salya' lo'o ngu', ndu'u Jesús ndyaa ycu' ti yu nde sii' calya cha' hcui' yu lo'o ycu' Ndyosi Sti yu. ⁴⁷Lo'o ndyaa cuichaa ntsu'u ngu' tyijyu' lo hitya ne' yaca ni'i sube ti, ndyanu Jesús ycu' ti nde lo yuu btyi. ⁴⁸Na'a Jesús cha' lye tsa ndyu'ni ngu' cña cha' xna yaca ni'i bi' lo hitya, cha' nguula tsa cui'i ndyaca lo hitya. Lo'o cua quixee ti, li' lijya Jesús ndya'a lo hitya ti. Cua tyeje tacui ti Jesús, ⁴⁹lo'o li' na'a ngu' ji'i yu ndya'a yu lo hitya. Ngusi'ya tsa ngu' li', cha' sca jyo'o laca ngua ti' ngu'. ⁵⁰Na'a ca ta'a ngu' ji'i, lo'o jua'a ndyutsii tsa ngu' li'. Hora ti ndacha' Jesús ji'i ngu':

—Cua'ni tlyu tyiquee ma, na' laca —nacui yu—. Ná cutsii ma —nacui Jesús ji'i ngu'.

⁵¹Li' ndyatí Jesús ne' yaca ni'i lo'o ngu', hora ti ngua ti cui'i li'. Ndube tsa ti' ngu' li', ngulacua tsa ti' ngu'.

⁵²Ná nda ngu' cuentya tsiya' ti ñi'ya ngua cha' nguta'a Jesús lo hitya. La

cui' ti cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' ñi'ya nu ngua'ni Jesús lo'o ngusa'be yu ji'i xlyá bi'. Na cua ndyacu' hique ngu'.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ngu' quicha nde Genesaret

⁵³Li' ndyalaa yaca ni'i chaca tsu' tayu' lo'o ngu', ca loyuu su cuentya Genesaret ndyalaa ngu' li'. Lo'o ngusca' ngu' ji'i yaca ni'i bi', ⁵⁴li' ndyu'u ngu'. Hora ti ndyuloo ñati nu ca tyi bi' ji'i Jesús. ⁵⁵Ngusna ngu' ndyaa ngu' ca slo ca ta'a ngu' quicha, cha' tyaa lo'o ngu' ji'i ngu' quicha bi' slo Jesús; masi ngu' quichi cacua ti, masi ngu' tyijyu' la xi, ndyi'ya ngu' ji'i ngu' quicha lijya. Masi ne' catya, masi lo jaa' ti ndyaa ngu', cha' tyalaa ngu' ca su ndu Jesús. ⁵⁶Tyuu tya'a quichi su ndyaa Jesús, lo'o quichi tlyu, lo'o quichi sube ti, lo'o to' tyi ñati ti ne' quixi', lcaa su ndya'a yu ñaa ngu' ñaa lo'o ngu' ji'i nu quicha ji'i ngu'. Ndijña ngu' chacuayá' ji'i Jesús cha' cala' ti ngu' quicha masi quiya' ste' ti yu. Lo'o lcaa nu quicha nu ndyala' ste' Jesús ni, hora ti ngua tso'o ngu' bi' li'.

Na laca nu cua'ni ñu'u ji'i tyiquee ñati

7 Lo'o li' ndyalaa sca taju ngu' fariseo, ndya'a ngu' lo'o xi mstru nu nclu'u cha' jo'ó ne' laa nde quichi Jerusalén. Lijya ngu' ca su ndu Jesús. ²Ndube ti' ngu' bi', cha' ntsu'u ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús nu ndacu tyaja masi bilya tyaati' ya' ngu' ñi'ya lo'o nclu'u mstru cha' jo'ó ji'i ngu' cha' cua'ni ngu'. ³(Nu ngu' fariseo, lo'o jua'a lcaa tya'a ngu' judío ni, ná cacu ngu'

si bilya tyaatĭ tso'o ya' ngu' ñi'ya nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni la cha' cua'ni ngu'. ⁴Lo'o tsa'a ngu' lcaya' cui'ya ngu' sca na cacu ngu', tya'a lo'o ngu' ji'i toni'i li'; pana ná ntsu'u chacuayá' cacu ngu' ji'i si bilya cua'ni lubii ngu' ji'i tyucui ña'a ngu'. Quiña'a tsa cña tacati jua'a cua ngulu'u jyo'o cusu' ji'i ngu' judío cha' cua'ni ngu'; ñi'ya nu tyaatĭ tasa ji'i ngu', ñi'ya nu tyaatĭ castyu, ñi'ya nu tyaatĭ quityu' chcuá, ñi'ya nu tyaatĭ ca'ña, cha' caca lubii scaa na bi' cuentya ji'i ycu'i Ndyosi, ngua ti' ngu'. ⁵Bi' cha' ndi'ya nchcuane ngu' ji'i Jesús li', nu ngu' fariseo bi' lo'o mstru cha' jo'ó bi' ni:

—¿Ni cha' laca ná tso'o ndyu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u? —nacui ngu' ji'i yu—. Ná ndaquiya' ngu' bi' ji'i cña nu cua ngulu'u jyo'o cusu' ji'na cua sa'ni la, cha' ná ndyaatĭ tso'o ya' ngu' lo'o cacu ngu' tyaja —nacui ngu' bi' ji'i Jesús.

⁶Li' ngxacui Jesús cha' ji'i ngu' bi':

—Liñi tsa cha' nu nchcui' jyo'o Isaías ji'i mā sa'ni, cha' ñati nu tucua cha' ntsu'u tyiquee mā laca mā. Ndi'ya nguscua nu cusu' Isaías bi' lo quityi ji'i ycu'i Ndyosi:

Ndu'ni tlyu ngu' re jna' cha' tu'ba ti ngu', nacui ycu'i Ni, si'i tyucui tyiquee ngu' ndu'ni tlyu ngu' 'na.

⁷Na cuiñi tsa ngu' re; nacui ngu' cha' ndyu'ni tlyu ngu' 'na, pana nclu'u ngu' cha nu' nchcui' ñati ti ji'i tya'a ngu', masi nacui ngu' cha' nclyu'u ngu' cha' jna' ji'i tya'a ngu', nacui ycu'i Ni.

Jua'a nscua lo quityi. ⁸Ná ndube ti' cu'mā ñi'ya nu ngulo ycu'i Ndyosi cña ji'i ñati chalyuu; ji'i cña nu ngulu'u jyo'o cusu' ji'na, bi' ti cña ndaquiya' mā ji'i —nacui Jesús ji'i ngu' bi'.

⁹Lo'o li' xa' nchcui' yu lo'o ngu' bi':

—Tso'o tsa nti' mā cha' ngxu'tyanu mā cña nu ngulo ycu'i Ndyosi ji'na; ndulo la cha' nu ngulu'u jyo'o cusu' ji'na, nti' mā —nacui Jesús—. ¹⁰¿Ha ná ntsu'u ti' mā cha' nu nchcui' jyo'o Moisés cuentya ji'i ycu'i Ndyosi lo'o ñati sa'ni? “Tucua mā cha' nu nchcui' sti mā, cha' nu nchcui' xtya'a mā”, nacui Ni. “Si chcui' mā cha' cuxi ji'i sti mā ji'i xtya'a mā, ntsu'u cha' cujuui ngu' ji'i mā li’”, nacui Ni. ¹¹Pana cuxi tsa cha' nu nchcui' cu'mā. Na nclyu'u mā ji'i ngu' cha' tso'o laca si chcui' sca ñati lo'o sti ngu' lo'o xtya'a ngu' ndi'ya: “Nga'aa caca 'na xtyucua na' ji'i mā, cha' Corbán laca leaa cha' nu ta na' ji'i mā nquicha'”. (Corbán ni, ndi'ya nti' ñacui' cha' bi' cha'cña ji'i ngu' bi': sca na nu cua nda ngu' ji'i ycu'i Ndyosi.) ¹²Nga'aa nda mā chacuayá' cha' xtyucua ngu' bi' ji'i sti ngu' ji'i xtya'a ngu' li' —nacui Jesús ji'i ngu' bi'—. ¹³Ná tso'o laca lo'o nclyu'u mā jua'a. Nga'aa ndaquiya' mā ji'i cña nu ngulo ycu'i Ndyosi ji'na, si jua'a culu'u mā ji'i ngu'; lye la ndaquiya' mā ji'i cha' nu nda jyo'o cusu' lo'o mā. Lo'o jua'a quiña'a tsa xa' la cha' cuxi ndu'ni mā —nacui Jesús ji'i ngu'.

¹⁴Ngua chaca quiya' ngusi'ya Jesús ji'i quiña'a tsa ñati nu lca'a ji'i cha' caa ngu' cacua la xi.

—Cua'a jyaca lcaa cu'ma ji'i cha' nu ta na' lo'o ma, cha' ca cuayá' ti' ma sca cha' —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. ¹⁵Ná ntsu'u na ndacu ngu' nu cua'ni cha' caca cuxi tyiquee ngu' —nacui yu—. Lo'o nchcui' ngu' sca cha', lo'o ndyu'ni ngu' sca cña, jua'a caca cuayá' ti' na si cuxi tyiquee ngu' bi'. ¹⁶Lcaa ma nu nti' cuna ma, cua'a jyaca tso'o ma ji'i cha' bi' juani —nacui Jesús ji'i ngu'.

¹⁷Lo'o ca tiya' la, li' ndyatí Jesús ndyaa ne' sca ni'i. Ndyanu nu quiña'a ñati' bi' nde liya' ti. Lo'o li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ñi'ya ndyu'u cha' ji'i cuii' nu nda ca ti yu.

¹⁸—¿Ha lo'o cu'ma ná ngua cuayá' ti' ma cha' bi'? —nacui Jesús ji'i ngu' li'—. ¿Ha ná jlo ti' ma cha' si'i na nu cacu na laca nu cua'ni cha' caca cuxi tyiquee na? Ná taca. ¹⁹Lo'o cacu na sca na, li' tyatí' bi' nde tyuu tu'ba na, ca ti'i bi' nde ne' na li'; lo'o tsa na liya' tye lyiji cha' ji'i li' —nacui Jesús.

Jua'a nchcui' Jesús cha' ca cuayá' ti' na cha' tso'o cacu na lcaa na nu ndacu ñati'. ²⁰Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' bi' li':

—Sca cha' nu nchcui' ñati, sca cha' nu ndyu'ni ñati, jua'a caca cuayá' ti' na si ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i ngu' bi'. ²¹Si chañi cha' ntsu'u cha' cuxi ne' cresiya ji'i ñati, quiña'a tsa cha' cuxi taca cua'ni ñati' bi' li': masi culacua cuxi ti' ngu', masi cua'ni suba' ngu' lo'o xa' ñati, masi tyu'u cha' ji'i ngu' lo'o clyo'o xa' ñati, masi cujuui ngu' ji'i tya'a ngu', ²²masi ngu' cuaana caca ngu', masi tyacui ti' ngu' ji'i sca na nu ntsu'u ji'i xa' ñati, masi caca lya' ti' ngu'

ji'i xa' ñati, masi tucua cha' tyu'u tyiquee ngu', masi suba' tsa cua'ni ngu', masi caca liye' ti' ngu', masi cuentyu tsa caca ngu', masi caca tyixi tsa tu'ba ngu', masi ná cube ti' ngu' tsiya' ti. ²³Na cua ntsu'u tyiquee ñati ji'i lcaa cha' cuxi bi', bi' cha' ndiya ti' ngu' cua'ni ngu' ji'i. Bi' laca cha' nu ndu'ni cha' ná lubii cresiya ji'i ñati chalyuu.

**Jlya ti' sca nu cuna'a xa'
tsu' ji'i Jesús**

²⁴Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa tyijyu' nde loyuu su cuentya quichi Sidón, nde su cuentya quichi Tiro li'. Ngua ti' yu cha' tyanu yu sca ne' ni'i cuaana ti cajua; pana ná ngua ji'i, cha' yala ti ngujui cha' ji'i ngu' macala ndi'i yu. ²⁵Lo'o jua'a ntsu'u sca nu cuna'a ngu' quichi bi'; ngua cuayá' ti' mala su ndi'i Jesús, bi' cha' yaa ma' su ndi'i yu. Cua ngusñi sca cui'i cuxi ji'i sca nu cuna'a piti, sñi' nu cuna'a bi'; bi' cha' ngutu sti' xtya'a nu piti nde loo Jesús, ²⁶ngüijña ma' cha' clyu ti' ji'i yu, cha' culo yu cui'i cuxi nu ntsu'u ji'i sñi', nti' ma'. Cha'cña ji'i ngu' griego nchcui' nu cuna'a bi', cha' ngu' xa' tsu' laca ma', ngu' sirofenicia.

²⁷—Clyo nda ngu' na cacu sñi' ngu' —nacui Jesús—. Ná tso'o si xñi ngu' tyaja nu ndyacu sñi' ngu' cha' ta ngu' ji'i xne' ti —nacui Jesús ji'i nu cuna'a bi'.

²⁸—Chañi cha' jinu'u —nacui nu cuna'a—, pana ntsu'u chacuayá' cacu xne' satya nu ndyalú ne' mesa laja lo'o ndyacu nu sube —nacui ji'i Jesús.

²⁹—Tso'o nchcui' nu'u —nacui Jesús—. Tso'o ti tyaa nu'u to' tyi

juani, cha' cua ndyaca tso'o sñi' nu'u juani —nacui yu ji'i nu cuna'a bi' li'.

³⁰Ndu'u nu cuna'a bi' ndyaa, ndyalaa to' tyi su ntsiya sñi' lo qui'ña. Li' na'a nu cuna'a cha' cua ndyaca tso'o sñi', nga'aa ntsu'u cui'i cuxi ji'i.

Ngua'ni Jesús jo'o ji'i ñati cu'u

³¹Lo'o li' ndu'u ngu' quichi Tiro, ñaa ngu', nteje tacui ngu' quichi Sidón, nteje tacui ngu' nde Decápolis, la cui' loyuu su nscua tii tya'a quichi. Li' nguxtyuu ngu' yaa nde to' tayu' Galilea. ³²Li' ñaa xi ñati slo Jesús, ñaa lo'o ngu' ji'i sca nu cu'u. Na cu'u jyaca yu, jua'a ná nchca chcui' tso'o yu. Li' nchcui' ngu' lo'o Jesús cha' sta ya' hique nu quicha bi'. ³³Ndyaa lo'o Jesús ji'i nu quicha bi' sca se'i cacua ti su ná ndi'i ñati. Li' ndyajo' sne ya' Jesús tyuu jyaca nu quicha bi', ngutu'u hitya sañi' Jesús, cuati ngusta sne ya' lo ltse' nu quicha. ³⁴Li' nguxña'a Jesús nde cua, lye tsa ñaa xty'i li'.

—Efata —nacui Jesús ji'i nu quicha bi' li'. (Ndi'ya ndyuu cha' bi' cha'cña ji'i yu: Tyaala tyuu jyaca nu'u, jua'a nti' ñacu' cha' bi'.)

³⁵Hora ti ndyaala tyuu jyaca yu li'; nduna tso'o yu, ngua tso'o ltse' yu cha' tso'o ti nda yu cha' lo'o ngu'. ³⁶Li' ngulo Jesús cña ji'i ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'i xa' ñati ñi'ya ngua ji'i nu quicha bi'. Pana ná nduna ngu'; lye la nguañi cha' bi', masi lye ngulo Jesús cña ji'i ngu' cha' ná cacha' ngu' ji'i tya'a ngu'. ³⁷Ndube tsa ti' ngu' lo'o ndyuna ngu' ñi'ya ngua cha' bi'.

—Tso'o tsa ndu'ni yu bi' —nacui ngu'—, lo'o ji'i ngu' nu cu'u jyaca

nchca ji'i yu ndu'ni yu cha' ndyaca tso'o ngu'; hasta lo'o nchcui' ngu' quicha bi' chaca quiya' xqui'ya yu, masi ngua cu'u tu'ba ngu'.

Nda Jesús na ndyacu jacua mil tya'a ñati

8 Ngua chaca tsa. Tya tsubi' ndyuu ti'i quiña'a tsa ñati slo Jesús, bi' cha' nga'aa ntsu'u na cacu ngu' juani. Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

²—Tya'na tsa ti' na' ji'i nu ngu' quiña'a re —nacui—, cha' sna tsa cua nguta'a ngu' lo'o na'. Nga'aa ntsu'u tsiya' ti na cacu ngu' juani. ³Ná tso'o culo na' cña ji'i ngu' re cha' tyaa ngu' juani, ña'a lo'o jbi'ña ti ndya'a ngu'; nga'aa talo ngu' tya'a ngu' tyucui' cha' tyalaa ngu' to' tyi ngu', cha' jua'a ndi'i xi ngu' nu tyijyu' tsa lijya ngu' —nacui Jesús ji'i ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i.

⁴—¿Ñi'ya cua'ni na ca nde? —nacui ngu' bi' li'—, cha' ná ndi'i ni sca ñati. Ná caja ñi'ya ta na na cacu ngu' re —nacui nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i bi'.

⁵—¿Ni lcuu tya'a xlyá ntsu'u ji'i ma? —nacui Jesús ji'i ngu' bi' li'.

—Cati tya'a ti xlyá teje' lo'o ji'i ya —nacui ngu' ji'i.

⁶Li' ngulo Jesús cña ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' tyaca'a ngu' lo yuu. Ndaya' yu ji'i nu cati tya'a xlyá teje' bi', ndya xlya'be ji'i yucui' Ndyosi xqui'ya cha' ntsu'u na cacu ngu'. Li' ngusa'be yu xlyá bi', nda yu yu'be ji'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i cha' tacha ngu' ji'i nu ngu' quiña'a bi', cha' cacu ngu' ji'i. ⁷Lo'o xi cualya sube ntsu'u ji'i ngu'; bi' cha' lo'o ngulacua Jesús ji'i cualya bi', li'

ngulo yu cña cha' tacha ngu' yu'be cualya bi' jil'i nu ngu' quiña'a bi', cha' cacu ngu' jil'i. ⁸Lo'o ndyacu ngu' jil'i, nguaala' tsa jil'i ngu' li'. Lo'o li' nguxuti'i ngu' lcaa satya nu tya'a ndyanu su ndyacu ngu', ngutsa'a cati tya'a chcubi lo'o yu'be bi'. ⁹La cui' tsā bi' cua ndyacu jacua mil tya'a ñati. Lo'o nchcui' salya' Jesús lo'o nu ngu' quiña'a bi', ¹⁰li' ndyatí yu ne' yaca ni'i sube lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i, ndyaa yu lo'o ngu' nde su naa Dalmanuta.

**Ña'a cui'ya ngu' sca cha' tlyu
nu cua'ni Jesús, nti' ngu'**

¹¹Li' ndyu'u tucua xi ngu' fariseo slo Jesús cha' xuu ngu' lo'o yu. Ngua ti' ngu' cha' caja ñi'ya chcui' ngu' sca cha' cuxi jil'i yu; bi' cha' ndijña ngu' fariseo bi' jil'i yu cha' culu'u yu sca cha' tlyu jil'i ngu', sca cha' tonu nu tyu'u tucua nde cua chacuayá' jil'i ycui' Ndyosi. ¹²Li' nda xtyi'i Jesús hasta ca ne' cresiya jil'i.

—Lcaa ñati nu lu'ú nde chalyuu tyempo juani ni, ¿ni cha' laca xcui' na nti' ngu' cha' cua'ni na' sca cha' tlyu chacuayá' jil'i ycui' Ni cha' ña'a ngu' jil'i? —nacui' Jesús—. Cha' liñi nchcui' na' lo'o ma, cha' ná ta ycui' Ni chacuayá' ña'a ma ni sca cha' tlyu —nacui' Jesús jil'i ngu' bi'.

¹³Lo'o li' nguxtyanu yu jil'i ngu' fariseo bi'; xa' ndyatí yu ne' yaca ni'i sube ti lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i bi', nteje tacui ngu' lo tayu', ngutu'u ngu' chaca tsu' li'.

Ngu' fariseo laca ñi'ya nti' sca tiye'

¹⁴Ngujlyaa ti' nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús cha' tsa lo'o ngu' na cacu ngu' tsā bi', sca xlyá teje'

ti ntsu'u jil'i ngu' nde ne' yaca ni'i sube. ¹⁵Lo'o li' nda Jesús chaca cuii lo'o ngu':

—Tii ti ti' ma tyi'i ma —nacui yu—, cui'ya ma cuentya ñi'ya ndu'ni sca tiye' nu nda ngu' bi', nu ngu' fariseo lo'o ngu' nu cuentya jil'i rey Herodes ni.

¹⁶Cuaana ti nchcui' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o tya'a ngu' li': —Xqui'ya cha' ná ntsu'u la xlyá teje' jil'na, bi' cha' nchcui' yu cha' jil'i sca tiye' lo'o na —nacui' ngu' jil'i tya'a ngu'.

¹⁷Pana ngua tii Jesús cha' ná ngua cuayá' ti' ngu' bi'.

—¿Ni cha' laca ndube ti' ma cha' ná ntsu'u na cacu ma? —nacui yu jil'i ngu' bi' li'—. ¿Ha ná jlo ti' ma? ¿Ha ná nchca cuayá' ti' ma? ¿Ha ndyacu' hique ma? —nacui yu—. ¹⁸Ntsu'u si'yu cloo ma, ¿ha ná nchca ña'a ma? Ntucua jyaca ma, ¿ha ná nchca cuna ma? ¿Ha ná ndyi'u ti' ma tsiya' ti? ¹⁹Nu lo'o ngusa'be na' ca'yu tya'a xlyá teje' ndyacu nu ca'yu mil tya'a ñati bi' ni, ¿ni lcaua tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá nu cua nguxuti'i ma li'? —nacui' Jesús jil'i ngu'.

—Tii tyucuaa tya'a chcubi —nacui' ngu' jil'i.

²⁰—La cui' jua'a lo'o ngusa'be na' cati tya'a xlyá teje' ndyacu nu jacua mil tya'a ñati bi', ¿ni lcaua tya'a chcubi ntsu'u yu'be xlyá nu cua nguxuti'i ma li'? —nacui yu jil'i ngu'. —Cati tya'a chcubi —nacui' ngu' jil'i.

²¹—¿Ha bilya caca cuayá' ti' ma lacua? —nacui' Jesús jil'i ngu' bi' li'.

**Ngua'ni Jesús jo'o jil'i sca
ngu' cuityi' ca Betsaida**

²²Lo'o li' ndyalaa ngu' ca nde quichi Betsaida. Hora ti ñaa lo'o

ngu' quichĩ jil'i sca nu cuityi' slo Jesús. Ndiñña tsa ngu' jil'i yu cha' sta ya' yu hique nu quicha, ngua ti' ngu'. ²³Bi' cha' ndaya' Jesús ya' nu cuityi', ndyaa lo'o yu jil'i ca to' quichĩ. Ngutu'u hitya sañi' Jesús cloo nu quicha, ngusta ya' yu cloo nu cuityi' bi' li'.

—¿Ha cua ña'a nu'u sca na? — nacui Jesús jil'i nu quicha.

²⁴Cua ngulane ña'a nu quicha cacua ti li'.

—Cua nchca ña'a na' xi —nacui nu quicha—. Tsa lyiji tsa tyaca' ña'a na', ñi'ya ña'a yaca ña'a ngu' lo'o ndya'a ngu' —nacui nu quicha bi' jil'i Jesús.

²⁵Xa' ngusta ya' Jesús cloo nu quicha bi'. Lo'o nguxña'a tso'o nu quicha chaca quiya', li' cua ngua ña'a tso'o jil'i lcaa ñati; cua ndyaca tso'o cloo li'. ²⁶Pana ngulo Jesús cña jil'i cha' tyaa to' tyi:

—Ná tsaa nu'u nde lquichĩ juani, ná cacha' nu'u jil'i ñati na ca nu ngua jinu'u —nacui Jesús jil'i nu ngua quicha bi'.

Ndacha' liñi Pedro cha' ycu' Cristo laca Jesús

²⁷Tya ndyaa la Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i, ndyaa ngu' tyuu tya'a quichĩ sube ti ca loyuu su cuentya Cesarea de Filipino. Laja lo'o ndya'a ngu' tyucui, li' nchcuane Jesús jil'i ngu':

—Lo'o nchcui' ñati jna', ¿tilaca laca na', nti' ngu'? —nacui Jesús jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

²⁸—Ntsu'u ngu' nu nchcui' cha' jyo'o Juan nu ntyucuatya jil'i ngu' tya tsubi' la laca nu'u —nacui ngu'—. Xa' la ñati ni, nchcui' ngu'

cha' jyo'o cusu' Elías laca nu'u; lo'o xa' la ñati ni, nchcui' ngu' cha' sca jyo'o cusu' nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi sa'ni la laca nu'u.

²⁹—Lo'o cu'ma ni —nacui Jesús—, ¿tilaca laca na' nti' ma? —nacui yu jil'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

Hora ti nguxacui Pedro cha' jil'i yu:

—Cristo laca nu'u —nacui Pedro li'.

³⁰Ngulo Jesús cña jil'i ngu' li', cha' ná cacha' ngu' cha' bi' jil'i xa' la ñati.

Nda Jesús cha' lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycu'

³¹Lo'o li' nguxana Jesús ngulu'u yu jil'i ngu' ndi'ya:

—Ntsu'u cha' caa quiña'a tsa cha' ti'í nu caca jil'i ycu' na', masi ycu' Ndyosi cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati —nacui Jesús jil'i ngu'—. Nde loo la chcui' tsa ngu' cuentyu jna'; lo'o nu ngu' cusu', lo'o sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó ni, lcaa ngu' bi' chcui' ngu' cha' nu cuiñi laca na'. Lo'o jua'a cujuui ngu' jna' li'; pana lo'o tyu'u scua sna tsa, li' tyu'ú na' chaca quiya'.

³²Liñi ngulu'u Jesús cha' bi' jil'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i; bi' cha' ngusñi Pedro ya' Jesús li', nchcui' lo'o yu cha' ngua ti' cua'a jil'i yu, cha' nga'aa chcui' Jesús jua'a. ³³Li' nguxtyacui Jesús su ndu ti, nxña'a yu jil'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i; ndacu' yu tsiya' ti cha' nu nchcui' Pedro li'.

—Tyu'utsu' nu'u 'na, Satanás —nacui yu jil'i Pedro—, cha' nga'aa tacu' loo nu'u cha' 'na. Si'i ñi'ya nu nclacua ti' ycu' Ndyosi nclacua ti' nu'u juani, sca cha' nu ndya'a

tyiquee ñati chalyuu ti nclyacua ti' nu'u —nacui Jesús jii' Pedro.

³⁴Lo'o li' ngusi'ya Jesús jii' nu ngu' nu ndyaca tsa'a jii', lo'o jii' nu quiña'a tsa ñati nu lca'a jii' cha' tyaa ngu' slo yu. Nchcui' yu lo'o ngu' li':

—Si ntsu'u ngu' nu chañi cha' nti' ngu' tsa'a ngu' lo'o na' —nacui yu—, nga'a cha' xtyanu ngu' bi' lcaa cha' nu ntsu'u tsa tyiquee ngu' bi' jii', cha' tya'a ngu' lo'o na' lcaa tsa, masi cujuui ñati jii' ngu' bi' cuentya 'na. ³⁵Chcuna' chalyuu jii' ngu' si xcui' nclyacua tsa ti' ngu' ñi'ya caca jii' ycu' ti' ngu'; pana quije chalyuu nu ná nga'a cha' tye jii' ngu' si tyaja'a ngu', masi cujuui ñati jii' ngu' cuentya 'na, xqui'ya cha' nchcui' ngu' cha' tso'o jna' lo'o xa' ñati.

³⁶Ná tyanu cha' tso'o jii' ngu', masi ngua'ni tsa ngu' ngana nde chalyuu nquicha'; lo'o cajaa ngu', li' chcuna' lcaa chalyuu jii' ngu'. ³⁷Ná taca ta ngu' caya' cha' caja la chalyuu jii' ngu'. ³⁸Caca tyuju'u ti' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, nu lo'o ña'a na' jii' scaa ñati chalyuu nu ntyuju'u ti' jna', masi tyuju'u ti' ngu' bi' jii' cha' tso'o nu nchcui' ti' na'. Si xqui'ya na' tyuju'u ti' ngu' bi' slo ngu' cuxi chalyuu juani, masi slo ngu' suba' chalyuu juani, li' caca tyuju'u ti' na' jii' ngu' bi' nu lo'o caa na' chaca quiya' nde loo la cha' caca na' loo jii' ñati. Li' lye tsa ña'a xee caca lo'o tyaa na' chaca quiya' chacuayá' jii' Sti na'. Caa na' lo'o xca nu tacati tsa jii' ycu' Ni, cha' lubii' tsiya' ti' ngu' xca bi' —nacui Jesús jii' ngu'.

9 Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu' li': —Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacui yu—, cha' ntsu'u

ngu' nu tya ndu lo'o na chalyuu re juani, nu ca cuayá' ti' cha' cua nguxana cha' laca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya jii' ñati chalyuu, nu lo'o tya lyiji cajaa ngu'. Tlyu tsa chacuayá' ntsu'u jii' Ni lo'o caca Ni loo li'.

Cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo Jesús

²Lo'o cua ndya'a scuá tsa li' ndu'u Jesús ndyaa; lo'o Pedro, lo'o Jacobo, lo'o Juan ndyaa lo'o. Jacua tya'a ti ngu' bi' ndyaa ngu' lo xlya ca'ya cua, ná lo'o xa' ñati ndyaa ngu'. Ca bi' laja lo'o na'a ngu' jii' Jesús, cua ngutsa'a ña'a tyucui ña'a loo yu. ³Na'a ngu' cha' ndubi tsa ña'a ste' Jesús, ngati tsa ña'a. Ná nchca jii' sca ñati chalyuu qui' jii' ste' ngu' jua'a, masi jlo tsa ti' ngu' ñi'ya nu tyaati late' jii' ngu'. ⁴Laja lo'o na'a ngu', li' ndu'u tucua jyo'o Elías lo'o jyo'o Moisés, ndu' jyo'o bi' nchcui' ngu' lo'o Jesús. ⁵Li' nchcui' Pedro lo'o Jesús:

—Mstru —nacui—, tso'o tsa cha' ndii' ya ca nde lo'o nu'u. Ta nu'u chacuayá' cuiña' ya sna tya'a chcu'ya, tsaca laca su tyi' ycu' nu'u, chaca su tyi' La Moisés, chaca su tyi' La Elías —nacui Pedro jii' Jesús.

⁶Ndyutsii tsa Pedro lo'o tya'a ndya'a, bi' cha' nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya cha' nu chcu' ngu'. ⁷Lo'o li' ndu'u tucua sca coo nguxii tyucui ña'a hichu' ngu' su ndu' ngu', li' nguañi nchcui' ycu' Ndyosi lo'o ngu' laja coo bi':

—La cui' yu re laca nu sca ti Sñi' na' —nacui Ni—, tyaca'a tsa yu 'na. Cua'a jyaca ma jii' yu re lo'o chcu' yu lo'o ma.

⁸Hora ti nguxña'a ngu' su ndu jyo'o bi' tsa, pana na'a ngu' cha' nga'aa ndu nu ngu' bi'; sca ti Jesús ndu lo'o nu sna tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

⁹Li' ndu'u ngu' ñaa ngu'. Laja lo'o ngua'ya ngu' lo xlya ca'ya, ngulo Jesús cña jil'i ngu' cha' ná cacha' ngu' jil'i xa' ñati ñi'ya ngua cha' nu cua na'a ngu' lo xlya ca'ya.

—Nu lo'o cajaa ycuil' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, lo'o li' tyu'ú na' chaca quiya', li' taca cacha' ma cha' bi' jil'i xa' ñati —nacuï Jesús jil'i ngu' bi'.

¹⁰Ndaquiya' ngu' jil'i cha' nu nchcui' yu, masi ndube tsa ti' ngu' jil'i cha' nu nchcui' yu, nu lo'o cua nacui' yu cha' tyu'ú ycuil' yu chaca quiya' lo'o ngujuii yu. ¹¹Li' nchcuane ngu' bi' jil'i Jesús:

—Nu mstru cha' jo'ó bi' ni, ñi'ya ndyu'u cha' nu nchcui' mstru bi', lo'o nacui' ngu' cha' clyo ntsu'u cha' caa jyo'o Elías nde chalyuu chaca quiya'? —nacuï ngu' jil'i Jesús.

¹²⁻¹³—Chañi, ntsu'u cha' caa jyo'o Elías clyo cha' cua'ni cho'o jil'i lcaa na —nacuï Jesús—. Cacha' liñi na' jil'i ma juani cha' cua laca ndyalaa jyo'o Elías bi' nde chalyuu. Lo'o jua'a cua ngua'ni ngu' lo'o yu ñi'ya nu nscua lo quityi cha' caca jil'i —nacuï Jesús jil'i ngu' bi'—. La cui' jua'a, cua nscua cha' jna' lo quityi jil'i ycuil' Ndyosi, cha' ntsu'u cha' chcube' na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, lo'o jua'a nscua cha' ntsu'u cha' chcuil' ngu' cha' suba' jna'.

**Ngua'ni Jesús jo'ó jil'i sca yu
cuañi' nu ngusñi cui'i cuxi jil'i**

¹⁴Xa' ndyalaa ngu' su ndi'i nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a

jil'i Jesús chaca quiya'. Cua ndyu'u ti'i quiña'a tsa ñati slo ngu', jua'a ndu xi mstru cha' jo'ó lo'o ngu'; nxlyú mstru bi' cha' hichu' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús. ¹⁵Ndube tsa ti' nu ngu' quiña'a lo'o na'a ngu' jil'i Jesús lijya. Nxna ngu' slo yu cha' chcuil' ngu' lo'o yu li'.

¹⁶—Ñi'ya cha' nchcui' ma lo'o ngu' jua? —nacuï Jesús jil'i ngu' li'.

¹⁷Li' hora ti nguxana nchcui' sca ñati nu ndu laja ngu' bi':

—Mstru —nacuï jil'i Jesús—, na cua yaa lo'o na' jil'i sñi' na' slo nu'u. Na cu'u yu xqui'ya cui'i cuxi nu ngusñi jil'i yu. ¹⁸Lcaa se'i su nxalú cui'i cuxi bi' jil'i yu nclyú yu, li' ndyu'u ngo' tu'ba yu; lye ndyacu la'ya yu, lo'o li' lye ndyaca yaca cuaña' yu. Lo'o jua'a cua ndijña na' jil'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jinu'u jua si tyaja'a ngu' cha' culo ngu' jil'i cui'i cuxi nu ntsu'u jil'i nu quicha re. Pana ná ngua jil'i ngu' —nacuï sti nu quicha bi' li'.

¹⁹—Ná jlya ti' cu'ma tsiya' ti —nacuï Jesús jil'i ngu' bi'—. Cuxi tsa cresiya jil'i ma. Nga'aa tso'o tyanu na' slo cu'ma, nga'aa talo na' jil'i ma tsiya' ti. Pana caa lo'o ma jil'i nu quicha jua slo na' juani.

²⁰Li' ñaa lo'o ngu' jil'i nu quicha slo Jesús. Nu lo'o na'a cui'i cuxi bi' jil'i Jesús, hora ti nguxalú jil'i nu quicha bi'; nclyú lo yuu, nxasu, nxasu, ntyucua ngo' tu'ba li'.

²¹Nchcuane Jesús jil'i sti nu quicha li':

—Ñi jacua' nguxana quicha bi'? —nacuï Jesús.

—Tya lo'o cuañi' yu, tya li' ngusñi quicha bi' jil'i yu —nacuï sti nu quicha bi'—. ²²Tyuu tsa quiya' cua

nguxlyú bi' jil'i yu lo quii', nguxtyú jil'i yu lo hitya cha' ngua ti' cui'i cha' cujuui jil'i yu. Cua'ni tya'na ti' nu'u jil'i ya, cua'ni nu'u sca cha' tso'o, cua'ni nu'u jo'lo jil'i yu si nchca jinu'u —nacu'i sti nu quicha bi' jil'i Jesús.

²³—¿Ni cha' laca nacui' nu'u 'na jua'a, si nchca 'na? —nacui' Jesús jil'i—. Lcaa lo cña nchca jil'i sca ñati nu jlya ti' jil'i ycu'i' Ndyosi —nacui'.

²⁴Hora ti nchcui' sti nu quicha bi' li':

—Jlya ti' na' jinu'u —nacui'—, xtyucua nu'u 'na cha' jlya la ti' na' jinu'u hora nu lo'o nga'aa jlya tso'o ti' na' —nacui' jil'i Jesús.

²⁵Lo'o na'a Jesús cha' quiña'a la ñati' cua tyu'u ti'i ti ngu' slo, li' ngulo yu cña jil'i cui'i cuxi bi':

—Cui'i cuxi nu'u ni, la cui' nu'u laca nu ngua'ni cu'u jil'i nu quicha re —nacui' Jesús—. Culo na' cña jinu'u juani cha' tyu'u nu'u jil'i yu cuañi' re. Nga'aa xlyú nu'u jil'i yu tsiya' ti —nacui' Jesús jil'i cui'i cuxi.

²⁶Ngua'ni bi' cha' cui'i ngusi'ya nu quicha, xa' lye tsa nguxalú cui'i jil'i nu quicha bi' lo'o ndu'u cui'i jil'i li'. Nclyú nu quicha bi', ntsiya nguliji ti'. Cua quiña'a tsa ngu' na'a jil'i.

—Cua ngujuii yu —nacui' ngu' li'.

²⁷Li' ngusñi Jesús ya' nu quicha bi', nguxatuu Jesús jil'i. Ndatu nu quicha bi', cha' ngua tso'o hora ti.

²⁸Lo'o li' ndu'u Jesús ndyaa yu nde ne' ni'i. Li' nchcui' nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i lo'o yu su ntucua ycu'i' ti ngu':

—¿Ni cha' ná ngua jil'i ya culo ya jil'i cui'i nu ntsu'u jil'i nu quicha bi'? —nacui' ngu' jil'i Jesús.

²⁹—Sca lo ti cui'i cuxi laca bi' —nacui' Jesús—. Ná nchca jil'i ma culo

ma jil'i sca cui'i jua'a, si ná jña ma chacuayá' jil'i ycu'i' Ndyosi cha' caca.

**Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu'
cha' ntsu'u cha' cajaa ycu'i'**

³⁰Lo'o li' ndu'u ngu' bi' quichi' bi', nteje tacui ngu' tyuu tya'a quichi' loyuu su cuentya Galilea bi'. Ná nti' Jesús cha' caja cha' jil'i ngu' quichi' bi', cha' nteje tacui ycu'i' yu lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu, ³¹cha' nti' Jesús culu'u la jil'i nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i laja lo'o ndya'a ycu'i' ti ngu'.

—Ntsu'u sca ñati' nu cujuui' cresiya 'na jil'i ngu' tisiya cha' cua'ni cuxi ngu' lo'o na', masi cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati' —nacui' Jesús jil'i ngu'—. Cujuii ngu' bi' jna' li'. Pana lo'o tyu'u scua sna tsa tya lo'o cua ndyujuii ngu' 'na, li' tyu'ú na' chaca quiya' —nacui' Jesús.

³²Ná ngua cuayá' ti' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i ñi'ya cha' nu nchcui' Jesús lo'o ngu'; pana ná ndacha' ngu' jil'i yu ñi'ya nu nti' ñacu'i' cha' nu nda yu, cha' ntsii' ngu' chcui' ngu' lo'o yu li'.

**Nchcui' ngu' cha' ndulo la
cha' jil'i ycu'i' ca ngu'**

³³Lo'o li' ndyalaa ngu' nde quichi' Capernaum, ndyatí ngu' ne' sca ni'i. Li' nchcuane Jesús jil'i ngu':

—¿Ni cha' nchcui' ma lo'o tya'a ma ca tyucuii' bi' tsa? —nacui' Jesús jil'i ngu' bi'.

³⁴Ná ntaja'a ngu' cacha' ngu' jil'i yu ñi'ya cha' nu cua nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' tyucuii', cha' ntyuju'u ti' ngu'. Tyempo bi' cua nda ngu' cha' lo'o tya'a ngu' si ndulo la cha' jil'i tsaca tya'a ndya'a ngu'. ³⁵Li'

ndyaca'a Jesús, xa' nchcui' yu lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i:

—Nati nu nti' caca loo la jil'i tya'a ngu' ni, ntsu'u cha' cua'ni ngu' bi' lcaa cña sube ti cha' xtyucua jil'i tya'a ngu', ñi'ya ndu'ni sca msu cña jil'i xu'na —nacui Jesús jil'i ngu' bi'.

³⁶Lo'o li' ndu'u Jesús sca la'a ti, ñaa lo'o jil'i sca nu sube slo ngu'. Li' nguxatu yu jil'i nu piti bi' nde loo su ndi'i ngu'. Laja lo'o ngüityi Jesús jil'i nu piti bi', li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

³⁷—Lo'o xtyucua ma jil'i sca ñati ñi'ya laca nu piti re xqui'ya na', la cui' jua'a na nxyucua ma 'na laca —nacui Jesús—. Lo'o jua'a, lo'o ndu'ni ma cña 'na, la cui' jua'a ndu'ni ma cña jil'i ycui' Ni nu cua nda 'na lijyaa nde chalyuu —nacui Jesús.

Stu'ba ti ntsu'u tyiquee ngu' lo'o na si ná nxuu tya'a ngu' bi' lo'o na

³⁸—Mstru —nacui Juan jil'i Jesús—, cua na'a ya jil'i chaca ñati nu ngulo jil'i cui'i cuxi nu ngusñi jil'i ñati. Ndu'ni yu cña bi' chacuayá' jinu'u, nacui yu, pana ná ndyaca tsa'a yu lo'o cua. Bi' cha' ngua ti' ya cua'a ya jil'i yu, cha' ná culo yu jil'i cui'i cuxi nu ntsu'u jil'i ñati —nacui Juan.

³⁹—Ná cua'a ma jil'i —nacui Jesús jil'i ngu'—. Ñati nu cua'ni sca cha' tlyu chacuayá' jna' nacui ngu', nga'aa ca chcui' ñati bi' cha' cuxi jna' nde loo la. ⁴⁰Stu'ba ti ntsu'u tyiquee ñati lo'o na si si' na nxuu tya'a ngu' lo'o na. ⁴¹Chañi cha' nu chcui' na' lo'o cu'ma juani: si ta laja ti cua ña'a ca ñati masi sca tasa ti

hitya co'o ma xqui'ya cha' ñati jil'i Cristo laca ma, nde loo la tyacua cha' tso'o jil'i ñati bi'.

Cuxi tsa caca si ntsu'u sca qui'ya nu ndulo la ji'na

⁴²Ná tso'o culu'u sca ñati tyucui cuxi jil'i ñati nu jlya ti' 'na ñi'ya jlya ti' nu sube —nacui Jesús—. Tso'o la masi tyaaca' sca quichi tonu yane yu cuxi bi', li' xtyú ngu' jil'i yu lo hitya tyujo'o. ⁴³Nga'a cha' xtyanu ma tsiya' ti jil'i sca cha' cuxi nu ndiya tsa ti' ma jil'i, masi ndulo tsa cha' bi' jil'i ma, nti' ma, ñi'ya si laca ya' ma. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ma, masi ná lo'o cha' cuxi nu ndulo tsa jil'i ma nquicha', cha' li' ná tyalaa ma su cuxi tsa ca bilyaa. Ná ntsu'u cha' tye cha' ndyaqui quii' ca bi', tsa cu' ti ndyaqui. ⁴⁴Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaqui quii' tsiya' ti. ⁴⁵La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' ma jil'i sca cha' cuxi nu ndyu'ni ma, masi ndulo tsa cha' bi' jil'i ma nti' ma, ñi'ya si laca quiya' ma, nga'a cha' xtyanu ma tsiya' ti jil'i. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi', cha' li' ná tyalaa ma su cuxi tsa ca bilyaa. ⁴⁶Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaqui quii' tsiya' ti. ⁴⁷La cui' ti cha', masi ndiya tsa ti' ma sca cha' cuxi nu ña'a ma jil'i, nga'a cha' xtyanu ma jil'i cha' bi' tsiya' ti, ñi'ya si na culo ma jil'i ycui' cloo ma. Tso'o la si xana chalyuu nu ná nga'a cha' tye jil'i ma, masi ná lo'o cha' cuxi bi' nu ndulo tsa jil'i ma nquicha', cha' li' ná tyalaa ma su

cuxi tsa ca bilyaa. ⁴⁸Ná tye cha' cacu conu' cuaña' ngu' ca bi', ni ná tye cha' ndyaquĭ quii' tsiya' ti.

⁴⁹Xñi ycuĭ' Ndyosi lcaa msta nu tyucui tyiquee ngu' sta ngu' cha' tyaquĭ cuentya jĭĭ ycuĭ' Ni. Lo'o xi teje' sta ngu' lo msta bi'. Lo'o jua'a xñi ycuĭ' Ndyosi cha' jĭĭ cua ña'a ca ñati nu talo lo'o tyacua cha' ti'ĭ jĭĭ ngu'. ⁵⁰Tso'o tsa teje', ndu'nijo'o tsa jĭ'na, pana si tye cha' cñi' nu ntsu'u jĭĭ, li' nga'aa cua'nijo'o jĭ'na, cha' nga'aa caca cñi' bi' chaca quiya'. Lo'o lcaa cu'ma ni, ñi'ya laca teje' laca ma; tso'o tsa cña ndu'ni teje' lo'o sca na cacu na, jua'a tso'o tsa cña cua'ni ma laja ñati chalyuu si tso'o ti tyi'ĭ ma lo'o tya'a ma.

**Ngulu'u Jesús cha' ná xtyanu
ngu' jĭĭ clyo'o ngu'**

10 Lo'o li' ndu'u Jesús quichi Capernaum bi', ndyaa tyijyu' ca xa' quichi nu ntsu'u su cuentya Judea lo'o xa' la quichi nde chaca tsu' sta'a Jordán. Ca bi' ndyu'u ti'ĭ quina'a tsa ñati slo yu. Nclyu'u Jesús jĭĭ ngu' li', ñi'ya nu nclu'u ti yu jĭĭ ñati nde lcaa quichi su ndya'a yu. ²Li' ndyalaa xi ngu' fariseo slo yu cha' ngua ti' ngu' bi' tyijĭloo ngu' jĭĭ Jesús. Li' nchcuane ngu' jĭĭ yu:

—¿Ha ntsu'u chacuayá' cuentya jĭĭ cha' cusu' nu ntsu'u jĭ'na, cha' xtyanu sca ñati jĭĭ clyo'o yu? — nacui ngu' bi' jĭĭ Jesús.

³Li' ngxu'tyacuĭ Jesús cha' lo'o ngu' bi':

—¿Ni cña ngulo jyo'o Moisés jĭĭ ma cua sa'ni la lacua? —nacui Jesús jĭĭ ngu'.

⁴—Nda jyo'o Moisés chacuayá' jĭĭ ngu' qui'yu tya'a na cha' culo quityi cha' xtyanu ngu' jĭĭ clyo'o ngu' tsiya' ti. Nu lo'o ndu'u quityi jĭĭ nu qui'yu, ndye cha' clyo'o ngu' tsiya' ti; nga'aa ntsu'u cha' clyo'o ngu' bi' li' —nacui ngu' jĭĭ Jesús.

⁵Nguxacuĭ Jesús cha' jĭĭ ngu' li': —Xqui'ya cu'ma nguscua jyo'o Moisés cha' bi', cha' ná ndaquiya' ma tsiya' ti cha' jĭĭ ycuĭ' Ndyosi —nacui Jesús—. ⁶Pana nu lo'o nguxana ntucua quiya' chalyuu, nu lo'o ngüiñá ycuĭ' Ndyosi lcaa lo na, ná ngua'ni ycuĭ' Ndyosi jua'a. “Ngüiñá Ni jĭĭ ñati; ngüiñá Ni jĭĭ sca nu qui'yu, lo'o jua'a jĭĭ sca nu cuna'a ngüiñá Ni”, nacui quityi jĭĭ ycuĭ' Ndyosi. ⁷“Bi cha' lo'o caja clyo'o sca nu qui'yu, li' tyu'utsu' yu to' tyi sti xtya'a yu, cha' tyi'ĭ yu lo'o clyo'o yu, ⁸cha' caca ngu' sca ti xtañi tyucuaa ngu' li'.” Nga'aa si'ĭ tucua tya'a ñati laca ngu', cha' cua laca jĭĭ ngu' ñi'ya si laca ngu' sca ti ñati. ⁹Bi' cha' ná tso'o xtyanu ngu' jĭĭ clyo'o ngu', cha' cua nda ycuĭ' Ndyosi cha' clyo'o jĭĭ ngu' —nacui Jesús jĭĭ ngu'.

¹⁰Lo'o ndyaa Jesús ne' ni'ĭ jĭĭ ngu', li' nchcuane nu ngu' nu ndyaca tsa'a jĭĭ cuentya jĭĭ cha' nu nda ca ti yu lo'o ngu'. ¹¹Nguxacuĭ Jesús cha' jĭĭ ngu' li':

—Lo'o culo sca ñati quityi cha' xtyanu jĭĭ clyo'o yu, cha' li' taca caja clyo'o yu lo'o chaca nu cuna'a nti' yu, cha' cuxi ndyu'ni yu lo'o nu chaca ñati bi' —nacui Jesús—. ¹²Lo'o jua'a sca nu cuna'a nu culo quityi cha' xtyanu jĭĭ clyo'o, cha' li' taca caja clyo'o lo'o chaca nu qui'yu nti', la cui' ti cha'

cuxi ndyu'ni bi' lo'o nu chaca ñati bi' —nacuĭ Jesús jil'i ngu'.

Ngulacua Jesús jil'i nu sube

¹³Lo'o li' ngua sca quiya' ñaa lo'o ngu' jil'i tyuu tya'a nu sube ca su nga'a Jesús. Ngua ti' ngu' cha' sta ya' ycu' Jesús hique nu sube bi'. Pana ngua'ni tyaala nu ngu' nu ndyaca tsa'a bi' jil'i ngu', cha' ná caa lo'o ngu' jil'i nu sube.

¹⁴Lo'o na'a Jesús ñi'ya nu ndyu'ni ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i, ná ndiya ti' yu cha' ndyu'ni ngu' jua'a:

—Ta ma chacuayá' jil'i nu sube cha' caa ngu' ca slo na' —nacuĭ Jesús jil'i ngu' bi'—. Ná cua'a ma chacuayá' jil'i nu sube bi', cha' caa ngu' slo na'. Ñi'ya laca lo'o jlya ti' nu sube jil'i sti ngu', la cui' jua'a ntsu'u cha' jlya ti' ñati jil'i ycu' Ndyosi, nu lo'o laca Ni loo ne' cresiya jil'i ngu'. ¹⁵Chañi cha' nu nchcui' na' —nacuĭ—, cha' ná caca tyatĭ ngu' cha' jil'i ycu' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya jil'i ngu', si ná tyucui ti' tyiquee ngu' ñi'ya nu ntsu'u tyiquee sca nu sube.

¹⁶Lo'o li' ndyala' Jesús jil'i nu sube bi', ngulacua yu jil'i nu sube lo'o ngusta ya' yu hique ngu'.

Nhcui' sca nu culiya' lo'o Jesús

¹⁷Tya ndyaa la Jesús tyucuiĭ bi', lo'o li' nxna sca nu qui'yu lijya lca'a jil'i Jesús. Ndyatĭ sti' slo Jesús li'.

—Mstru, tso'o tsa ndu'ni nu'u —nacuĭ jil'i Jesús—. Cacha' nu'u jna', čna laca cua'ni na' cha' caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye 'na? —nacuĭ yu.

¹⁸—čNi cha' laca nti' nu'u cha' ñati tso'o laca na'? —nacuĭ Jesús jil'i li'—. Sca ti ycu' Ndyosi laca nu chañi cha' tso'o laca Ni —nacuĭ—.

¹⁹Jlo ti' nu'u lcaa cña nu ngulo ycu' Ndyosi jil'i ñati cua sa'ni la: “Ná cujuui ma jil'i tya'a ñati ma; ná cua'ni ma cha' suba' lo'o clyo'o xa' ñati; ná cuaana ma cha' tso'o nu ntsu'u jil'i tya'a ñati ma; ná chcu' ma cuentyu jil'i tya'a ñati ma; ná cua'ni ma ngana jil'i tya'a ñati ma cuaana ti; lo'o jua'a, cua'ni tlyu ma jil'i sti ma, jil'i xtya'a ma, taquiya' ma jil'i cha' nu nchcui' ngu' bi'”.

²⁰—Mstru —nacuĭ nu qui'yu bi' li'—, tya cuañi' na' ndaquiya' na' lcaa cña bi'; lcaa yija ndaquiya' na' jil'i cha' bi'.

²¹Ntsu'u tsa tyiquee Jesús ña'a jil'i nu qui'yu bi'. Xa' nchcui' yu lo'o li': —Sca ti cña lyiji cua'ni nu'u —nacuĭ Jesús jil'i—. Yaa clya cuju' nu'u lcaa cha' tso'o nu ntsu'u jinu'u, cha' tyu'u cñi ta nu'u jil'i ngu' ti'i li'; tyacua xi cha' tso'o jinu'u nde loo la ca su ntucua ycu' Ndyosi. Li' xa' tyaa nu'u ca slo na' cha' tya'a nu'u lo'o na'.

²²Lo'o ndyuna nu qui'yu bi' cha' nu nchcui' Jesús lo'o, xa' ña'a ngulacua ti' li'; xñi'i tsa ti' cha' culiya' tsa nu qui'yu bi'. Ndu'u ndyaa li'.

²³Nguxtyacui Jesús nxña'a jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i li'.

—Tucui tsa caca cha' tyalaa ngu' culiya' ca su laca ycu' Ndyosi loo —nacuĭ Jesús jil'i ngu' bi' li'.

²⁴Ndube tsa ti' ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu li', cha' nchcui' yu jua'a cha' jil'i ngu' culiya'. Bi' cha' xa' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Cu'ma ngu' cuañi' —nacuĭ Jesús—, tucui tsa caca cha' caca ycu' Ndyosi loo ne' cresiya jil'i ngu', si tiji' tsa ti' ngu' jil'i lcaa cha' tso'o

nu ntsu'u ji'i ycuí' ca ngu'. ²⁵Lasa la cña tyeje tacui sca na'ni quiya' cuxa, masi sca na'ni tonu ñi'ya sca camello. Lasa la cha' bi', tucui la tyatí sca ngu' culiya' cha' ji'i ycuí' Ndyosi cha' caca ycuí' Ni loo ne' cresiya ji'i yu.

²⁶Lo'o ndyuna ngu' cha' bi' ndube tsa ti' ngu' li'.

—¿Tilaca taca ji'i clyaá ji'i nu cuxi nu ntsu'u chalyuu lacua, cha' tyalaa ca slo ycuí' Ndyosi? —nacui' ngu' ji'i Jesús li'.

²⁷Lo'o ngua tii Jesús ñi'ya nu nchycua ti' ngu', li' nchcui' yu lo'o ngu' chaca quiya':

—Bi' laca sca cha' nu ná nchca cua'ni ñati chalyuu; pana ycuí' Ndyosi ni, nchca ji'i Ni cua'ni cha' tyalaa ngu' slo Ni —nacui' Jesús ji'i ngu'.

²⁸Nchcui' Pedro lo'o li':

—Lo'o cuare ni, cua nguxtyanu ya ji'i lcaa na nu ntsu'u ji'i ya cha' tya'a ya lo'o nu'u, ñi'ya nu nacui' nu'u cha' cua'ni ya —nacui' Pedro ji'i Jesús.

²⁹—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacui' Jesús—, cha' cua ña'a ca ñati nu ntsu'u cha' tsa tyijyu' cha' cua'ni cña cuentya jna', lo'o jua'a nguxtyanu ngu' lcaa na nu ntsu'u ji'i ngu' cha' ndyu'ni ngu' cña bi', ná xtyanu na' ji'i ngu' bi' jua'a ti. Masi tyi ngu', masi tya'a ngula ngu' masi qui'yu masi cuna'a, masi xtya'a ngu', masi sti ngu', masi sñi' ngu', masi yuu nu ntsu'u ji'i ngu', masi tyanu lcaa cha' bi', ³⁰pana la cui' chalyuu juani xa' caja quiña'a la cha' ji'i ngu' bi', tsa ña'a nu nguna' ji'i ngu' bi' ngua ti' ngu'. Caja su caca tyi ngu', caja nu

caca tya'a ngula ngu', caja nu caca xtya'a ngu', caja nu caca sñi' ngu', caja yuu su cua'ni ngu' cña; hasta sca siyento tsa lo cua cha' bi' caja ji'i ngu'. Lo'o la cui' jua'a tyacua cha' ti' ji'i ngu', pana ca nde loo la caja chalyuu nu ná nga'a cha' tye ji'i ngu' bi'. ³¹Nde loo la caca ngu' nu tyu'u tucua su cua tye ti cha'; nde chu' la tyanu ngu' nu ndu'u tucua clyo —nacui' Jesús ji'i ngu'.

Xa' nchcui' Jesús lo'o ngu' cha' cua cajaa ti ycuí'

³²Xa' ndu'u ngu' ndyaa ngu' li', ndyaa Jesús lo'o nu ngu' tya'a ndya'a yu tyucuii tsa ngu' nde Jerusalén. Nde loo ndyaa ycuí' Jesús. Lye tsa ngulacua ti' ngu' tya'a ndya'a yu, jua'a nu xa' la ñati nu ndya'a lca'a ji'i ngu', ntsii tsa ngu'. Ndyaa lo'o Jesús ji'i nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, ndyaatsu' ngu' sca la'a ti cha' chcui' Jesús lo'o ngu' bi' ñi'ya cha' nu caca ji'i ycuí' yu nde loo la.

³³—Cua'a jyaca ma —nacui' Jesús ji'i ngu' bi' li'—, cua ngusñi na tyucuii nde ca'ya juani cha' tsa na Jerusalén. Cajua taya' ngu' 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, cha' tsa lo'o ngu' 'na slo sti jo'ó nu laca loo, slo mstru cha' jo'ó. Cua'ni cuayá' ngu' bi' 'na li'. Chcui' ngu' cha' ntsu'u qui'ya 'na, lo'o jua'a xqui'ya bi' ntsu'u cha' cajaa na'. Li' tsa lo'o ngu' bi' 'na slo ngu' xa' tsu' nu laca loo ji'i lcaa na. ³⁴Li' xtyí lo'o ngu' bi' 'na, tyu'u hitya sañi' ngu' bi' loo na', quiji'i ngu' bi' 'na lo'o reta. Li' cuju'i' ca'a ngu' bi' 'na lo crusi cha' cajaa na'. Pana lo'o tyu'u scua sna tsa, li' tyu'ú na' chaca quiya'.

**Ndijña Jacobo lo'o Juan
sca cha' tso'o ji'i Jesús**

³⁵Lo'o li' ñaa Jacobo lo'o Juan tya'a slo Jesús. Sñi' Zebedeo laca ngu' bi'.

—Mstru —nacu'i ngu'—, tyu'u cha' clyu ti' jinu'u, ntsu'u sca cha' nu nti' ya cha' cua'ni nu'u cuentya ji'i ya —nacu'i ngu' ji'i Jesús.

³⁶—¿Na laca nti' mā cha' cua'ni na' cuentya ji'i mā? —nacu'i Jesús ji'i ngu' li'.

³⁷—Cua'ni nu'u cha' tso'o ta nu'u chacuayá' ji'i ya cha' stu'ba ti tyaca'a ya lo'o nu'u ca su tlyu su xee tsa, ca su caca nu'u loo nde loo la —nacu'i ngu' bi'—. Tsaca ya tyaca'a ya la'a tsu' cui su ntucua nu'u, chaca ya tyaca'a ya la'a tsu' coca jinu'u.

³⁸—Ná jlo ti' mā ñi'ya cha' ndijña mā 'na juani —nacu'i Jesús ji'i ngu'—. ¿Ha taca ji'i mā cha' co'o mā taná clyaa' nu nga'a cha' co'o na'? ¿Ha talo mā si xcube' ngu' ji'i mā ñi'ya nu nga'a cha' xcube' ngu' 'na nu lo'o cujuui ngu' 'na?

³⁹—Taca ji'i ya —nacu'i ngu' ji'i Jesús li'.

—Chañi cha' lo'o cu'mā nga'a cha' co'o mā taná clyaa' nu nga'a cha' co'o ycu'i na' —nacu'i Jesús—. Chañi cha' chcube' mā ñi'ya nu nga'a cha' xcube' ngu' 'na. ⁴⁰Pana, nu tyaca'a mā la'a tsu' cui 'na, nu tyaca'a mā la'a tsu' coca 'na ni, ná ntsu'u chacuayá' 'na cha' ta na' su tyaca'a ñati ca ndacua. Cua laca ngusubi ycu'i Ni ji'i ñati nu tyaca'a nde sii' na' tyempo bi' —nacu'i Jesús ji'i ngu'.

⁴¹Nu xa' la tii tya'a ngu' nu ndya'a lo'o Jesús ni, lo'o ngua tii ngu' ñi'ya cha' laca nu ngüijña Jacobo lo'o Juan ji'i Jesús, chii tsa ngua ti' ngu' ña'a ngu' ji'i ngu' bi' li'. ⁴²Pana nchcui' Jesús lo'o ca ta'a ngu' sca tyempo ti:

—Jlo ti' mā cha' nu ngu' nu laca loo ji'i ngu' xa' tsu' ni, tyaala tsa ngu' bi' —nacu'i Jesús—. Lye tsa nclyo ngu' bi' cña ji'i ngu' ca quichi tyi ngu'. ⁴³Pana nu cu'mā ni, ná tso'o cua'ni mā jua'a. Lcaa lo cña nu taca xtyucua mā ji'i tya'a ñati mā, bi' cña ntsu'u cha' cua'ni mā, si cua nti' mā cha' caca mā loo ji'i ngu' bi'. ⁴⁴Lo'o jua'a si nti' mā cha' ndulo la cha' ji'i mā cuentya ji'i ngu' tya'a mā, ntsu'u cha' cua'ni mā ñi'ya si laca mā msu ji'i tya'a ñati mā, masi ná lo'o caya'. ⁴⁵Na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati, ná lijya na' nde chalyuu cha' caja msu 'na; ycu'i na' laca na' msu ji'i ñati, bi' cha' lijya na'. Na cua lijya na' cha' cajaa na' xqui'ya qui'ya nu ntsu'u ji'i ñati, cha' cua'ni lyaá na' ji'i quiña'a tsa ñati li' —nacu'i Jesús ji'i ngu'.

**Ngua'ni Jesús jo'o ji'i
Bartimeo nu cuityi'**

⁴⁶Lo'o li' ndyalaa Jesús ca quichi Jericó. Nteje tacui ngu' cla'be quichi bi'. Nu lo'o cua tyaa ti Jesús lo'o ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i, li' quiña'a tsa ñati ndyaa lo'o ngu' bi'. Jua'a ngua li', to' tyucuii nga'a sca nu cuityi' nu naa Bartimeo, ndijña msta ji'i ngu' nu lijya bi'. Sñi' Timeo laca nu quicha bi'. ⁴⁷Nu lo'o ngua tii yu quicha bi', cha' lijya ycu'i Jesús Nazaret, cuii ngusi'ya ji'i Jesús li':

—Jesús, ñatī tya'a jī'ī jyo'o David laca nu'u —nacui—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna' —nacui nu quicha bi' jī'ī Jesús.

⁴⁸Tyuu tya'a ñatī ngua ti' cua'a ngu' jī'ī nu quicha bi', cha' cuaana ti tyaca'a, ngua ti' ngu'; pana ná ntaja'a nu quicha bi', cuii la nxī'ya li':

—Cusu', ñatī tya'a jī'ī jyo'o David laca nu'u —nacui nu quicha—, cua'ni tya'na ti' nu'u jna'.

⁴⁹Li' ndatū Jesús, se'ī ti ndū yu li'.

—Ñacui mā jī'ī yu cha' caa yu ca nde —nacui Jesús.

Li' nacui ngu' jī'ī nu cuityi' cha' tsa'a ca slo Jesús.

—Cua'ni tlyu tyiquee nu'u juani —nacui ngu' jī'ī nu quicha bi'—. Tyatu nu'u, yaa clyā nu'u slo La Jesús jua —nacui ngu'.

⁵⁰Li' ngulo nu quicha pleē jī'ī, nxytanu jī'ī. Hora ti ndyatū ngusna ndyaa slo Jesús. ⁵¹Li' nchcui' Jesús lo'o nu quicha bi':

—¿Na laca nti' nu'u cha' cua'ni na' lo'o nu'u? —nacui yu jī'ī.

—Mstru —nacui nu cuityi'—, cua'ni nu'u jo'o 'na, cha' xa' tyaca' tso'o xee cloo na' ña'a na' chaca quiya' —nacui jī'ī Jesús.

⁵²—Tso'o —nacui Jesús jī'ī—, tyaa nu'u to' tyi juani. Jlyā ti' nu'u 'na, bi' cha' cua ndyaca tso'o cloo nu'u.

Hora ti ngua tso'o cloo nu cuityi' bi', na'a chaca quiya'. Li' ndu'u lca'a jī'ī Jesús tyucuii.

Ngua'ni chī ngu' loo Jesús lo'o ndyalaa yu nde Jerusalén

11 Ca tiya' la ndyalaa ngu' cacua ti to' quichī Jerusalén

su ndi'ī tucua tya'a quichī sube ti nde sii' ca'ya Olivos. Betfagé lo'o Betania naa quichī sube bi'. Li' ngulo Jesús cña jī'ī tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jī'ī:

²—Yaa mā ca quichī sube ti ndacua ti —nacui—. Lo'o tyalaa mā to' quichī bi', hora ti ña'a mā ndū sca huru ndyaca' nu bilya tyucua ngu' chu'. Sati' mā jī'ī, cha' tyaa lo'o mā jī'ī ca nde. ³Si ntsu'u ngu' nu cacha' jī'ī mā ni cha' laca ndyu'ni mā jua'a, li' ñacui mā jī'ī ngu' bi': “Ntsu'u cña nu cua'ni huru re cuentya jī'ī ycu'ī nu Xu'na na. Hora ti tyaa lo'o ya jī'ī ni' chaca quiya'.” Jua'a ñacui mā jī'ī ngu' bi' li'.

⁴Ndu'u ngu' ndyaa ngu' quichī sube ti bi'; nquije huru jī'ī ngu' su ndū to' calle, ndyaca' ni' nde toni' jī'ī ngu'. Lo'o ngusatī' ngu' jī'ī ni', ⁵li' nchcui' sca ñatī nu ndū cacua ti lo'o ngu' bi':

—¿Ni cha' laca ngusatī' mā jī'ī huru jua? —nacui yu jī'ī ngu'.

⁶Ndacha' ngu' jī'ī yu bi' ñi'ya cña nu ngulo Jesús jī'ī ngu' cha' chcu'ī ngu' lo'o. Li' nda yu chacuayá' cha' tsa'a ngu' lo'o huru. ⁷Ñaa lo'o ngu' jī'ī huru slo Jesús li'. Ngusta ngu' camxa jī'ī ngu' hichu' huru cha' tyucua Jesús hichu' ni', ndyaa tucua Jesús hichu' li'. ⁸Lo'o jua'a ngusta ngu' xa' late' lo yuu tyucuii bi', jua'a ndyaa ngu' ngusi'yu ngu' sta' yaca cha' sta ngu' laca' lo yuu, cha' ca tso'o ña'a tyucuii su tyeje tacui huru lo'o Jesús.

⁹Ngusi'ya ngu' nu ndyaa nde loo Jesús, ngusi'ya ngu' nu lijya nde chu'; lye tsa ndyu'ni chī ngu' loo Jesús: —Cua'ni tlyu na jī'ī ycu'ī Ndyosi —nacui ngu'—. Culacua ycu'ī Ni jī'ī

nu qui'yu re nu lijya lo'o chacuayá' jil'i ycuí' nu Xu'na na. Masi juani ti, cua'ni tlyu na na jil'i ycuí' Ndyosi —nacuí' ngu'—. ¹⁰Tso'o tsa si cua'ni tlyu na jil'i yu re, cha' cua ngulala ti cha' caca ycuí' Ndyosi loo ca nde. Li' caca ñi'ya nu ngua lo'o ngua jyo'o cusu' David loo cua sa'ni la —nacuí' ngu'—. Masi juani ti, cua'ni tlyu na na jil'i ycuí' Ndyosi —nacuí' ngu'.

¹¹Li' ndyalaa ngu' bi' lo'o Jesús to' quichi Jerusalén, ndyatí' ngu' to' lo'o jil'i quichi bi'. Hora ti ndyaa na'a Jesús ne' laa tonu cajua li'. Na'a yu jil'i lcaa lo na nu ntucua cajua, lo'o li' nguxtyuu yu ñaa yu nde quichi Betania chaca quiya' lo'o nu tii tyucuaa ty'a'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i, cha' ngusii tsa li'.

**Ngusta Jesús yabe' jil'i sca
yaca quityi nu ná lo'o si'yu**

¹²Lo'o nguxee chaca tsa li' ndu'u ngu' quichi Betania. Cuati ntyute' tsa Jesús li'. ¹³Na'a yu cua tyijyu' xi su ndu sca yaca quityi nu ntsu'u laca' jil'i. Ndyaa na'a yu si ntsu'u si'yu lo, pana laca' ti ntsu'u, ná ntsu'u si'yu lo bi' tsiya' ti, cha' tya lyiji tyalaa tyempo tyu'u si'yu lo yaca bi'.

¹⁴—Nga'aa cacu ngu' tsiya' ti si'yu nu tyu'u lo yaca cua —nacuí' Jesús li'.

Lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús ni, ndyuna ngu' cha' nu nchcui' yu jil'i yaca bi'.

**Ngulo'o Jesús jil'i ngu' cuxi
nu ntsu'u ne' laa tonu**

¹⁵Tya ndyaa la ngu' xi, ndyalaa ngu' quichi Jerusalén. Li' ndyatí' Jesús ndyaa ne' laa tonu jua,

nguxana yu ngulo'o yu jil'i ngu' nu ndujui' yu'ba cajua; lo'o jil'i ngu' nu ndyi'ya yu'ba bi', ngulo'o yu jil'i ngu' bi'. Lo'o nu ngu' nu nchcutsa'a cñi jil'i ñati ni, nguxasu yu mesa jil'i ngu' bi', jua'a nguxasu yu yaca xlya jil'i ngu' nu ndujui' paloma. ¹⁶Ná nda Jesús chacuayá' tyeje tacui ngu' lo'o yu'ba jil'i ngu' ca ne' laa tonu bi'. ¹⁷Li' nda Jesús sca cha' lo'o ngu' jua:

—Ndi'ya nscua lo quityi jil'i ycuí' Ndyosi cuentya jil'i laa re: “Ni'i su caca chcui' lcaa ñati lo'o ycuí' Ndyosi, jua'a ñacuí' ngu' cha' jil'i ni'i 'na, nacuí' Ni'”. Jua'a nscua lo quityi —nacuí' Jesús li'—, pana juani, cua ngua'ni ma cha' to' tyi ngu' cuaana laca ni'i re —nacuí' Jesús jil'i ngu' bi'.

¹⁸Ndyuna sti jo'ó nu laca loo cha' bi', jua'a ndyuna mstru cha' jo'ó. Na'a ngu' cha' quiña'a tsa ñati ndaquiya' ngu' jil'i cha' nu nclyu'u Jesús jil'i ngu', bi' cha' ntsii nu ngu' tlyu bi' si caca tlyu la Jesús; ngua ti' nu ngu' tlyu bi' si caja ñi'ya caca cujuui ngu' jil'i Jesús li'. ¹⁹Lo'o cua ngusii tsa, li' ñaa Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i. Ná ndyanu ngu' nde quichi tlyu bi' talya.

Ngüityi yaca quityi bi'

²⁰Nguxee chaca tsa, li' xa' nteje tacui ngu' cacua ti su ndu yaca quityi bi'. Cua ngüityi tsiya' ti yaca bi', tyucui ña'a lo'o quiche suu ngüityi. ²¹Li' ntsu'u ti' Pedro cha' nu nchcui' Jesús jil'i yaca bi' tya la caa.

—Mstru, ña'a xi ca nde ña'a —nacuí' Pedro jil'i Jesús—. Cua ngüityi yaca quityi nu ngusta nu'u yabe' jil'i.

22—Nga'a cha' jlya ti' mā jil'i ycuu' Ndyosi —nacui' Jesús jil'i ngu' li'—. 23 Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā juani, cha' si chcuu' mā lo'o ca'ya re: “Tyu'utsu' nu'u, yaa xcua nu'u nde lo hitya tyujo'o”, ñacui' mā, jua'a cua'ni ycuu' Ni lo'o ca'ya bi'. Jua'a caca si chañi jil'i mā cha' jlya ti' mā cha' caca sca cha' nu jña mā jil'i Ni, pana si ná jlya ti' mā cha' nu nchcui' ycuu' Ndyosi, ná caca bi' li'. 24 Lo'o jua'a leaa lo cha' nu ndijña mā jil'i ycuu' Ni laja lo'o nchcui' mā lo'o Ni, chañi cha' ta ycuu' Ni cha' bi' jil'i mā, si chañi cha' jlya ti' mā jil'i Ni. 25 La cui' jua'a, leaa quiya' nu lo'o ndu mā cha' chcuu' mā lo'o ycuu' Ndyosi, ntsu'u cha' cua'ni clyu ti' mā jil'i tya'a ñati mā, si ntsu'u cha' ngusu'ba ñasi' ngu' jil'i mā. Li' ycuu' Ndyosi Sti mā nu ntucua nde cua, caca jil'i Ni cua'ni clyu ti' Ni jil'i mā jil'i cha' cuxi nu ntsu'u jil'i mā. 26 Pana ná cua'ni clyu ti' ycuu' Ndyosi Sti mā jil'i mā jil'i cha' cuxi nu ntsu'u jil'i mā, si ná lo'o cua'ni clyu ti' mā jil'i tya'a ñati mā.

**Ndyu'ni Jesús cña chacuayá'
jil'i ycuu' Ndyosi**

27 Li' xa' ndyalaa ngu' nde Jerusalén. Xa' ndyatí Jesús ndyaa xi ne' laa tonu jua. Na'a sti jo'ó tlyu jil'i yu, lo'o jua'a nu mstru cha' jo'ó lo'o ngu' cusu' nu laca loo jil'i quichí, na'a ngu' jil'i yu. Li' ndyu'u ti'i ngu' slo yu.

28—¿Tilaca laca nu nda chacuayá' jinu'u cha' cua'ni nu'u cña nu ndyu'ni nu'u? —nacui' ngu' jil'i Jesús—. ¿Tilaca laca nu ngulo cña jinu'u? —nacui' ngu'.

29—Lo'o jua'a na', xcuaane na' sca cha' jil'i cu'ma —nacui' Jesús

li'—. Xacui' mā cha' bi' 'na, lo'o li' cacha' na' jil'i mā tilaca laca nu nda chacuayá' 'na —nacui' yu—.

30 Ndi'ya laca cha' bi': ¿Tilaca laca nu ngulo cña jil'i jyo'o Juan cha' tyucuatya yu jil'i ngu'? ¿Ha ycuu' Ndyosi nda chacuayá' jil'i Juan bi' lijya? ¿Ha ñati chalyuu ti nda chacuayá' jil'i yu? Cacha' liñi cu'ma jna' —nacui' Jesús jil'i ngu'.

31 Li' cuaana ti nchcui' nu ngu' tlyu bi' lo'o tya'a ngu':

—Si ñacui' na cha' ycuu' Ndyosi ngulo cña jil'i jyo'o Juan bi', li' xacui' yu cha' jil'i cua: “¿Ni cha' laca ná ndaquiyá' mā jil'i cha' nu nchcui' yu lacua?” 32 ¿Ha tso'o la ñacui' na cha' ñati chalyuu ti ngulo cña jil'i Juan? —nacui' ngu' jil'i tya'a ngu'.

Na cua ntsii nu ngu' nu laca loo bi' ña'a jil'i leaa ngu' nu ndi'i quichí bi'. Jlo ti' nu ngu' tlyu bi' cha' leaa ngu' bi' cua ngusñi ngu' cha' jil'i jyo'o Juan cha' tu'ba jil'i ycuu' Ndyosi ngua.

33—Ná jlo ti' ya —nacui' ngu' jil'i Jesús li'.

—Tso'o lacua —nacui' Jesús—. Lo'o jua'a na' ni, ná cacha' na' jil'i mā tilaca laca nu ngulo cña 'na cha' cua'ni na' cña nu ndyu'ni na' —nacui' yu jil'i nu ngu' tlyu bi'.

Cuij jil'i msu xña'a

12 Lo'o li' nguxana Jesús nda yu sca cuij lo'o nu ngu' tlyu nu ndu cacua ti slo yu:

—Ntsu'u sca ñati, ndi'i xi tyuu tya'a yaca si'yu losu' tyixi jil'i nu cua ndyataa yu. Ngüiná yu sca lo'o chu' yaca bi'. Li' ngulu yu sca pilya tlyu ne' quee su tyatá si'yu, cha' tyu'u hitya tyixi jil'i si'yu bi'. Lo'o

jua'a ngüiñá yu sca ni'í su tyi'í ngu' cua' jil'í yaca si'yu bi'.

Li' nda yu ne' lo'o su ndu yaca bi' ngüijña xa' la ñati. Tsa cla'be ti si'yu nu tyu'u lo yaca bi' caja jil'í ycuí' li'. Li' ndu'u yu ndyaa yu xa' quichi' tyijyu' la. ²Lo'o ndyalaa co' nu nga'a cha' cumi' si'yu losu' bi', li' ngulo yu cña jil'í msu jil'í cha' tsa slo ñati' bi', tsa squi'ya xi si'yu losu' tyixi nu nga'a cha' tyacua jil'í ycuí'. ³Hora ti ntejeya' ngu' nu ndu loo cña bi' jil'í msu nu ndyalaa ca ti, ngujui'í ngu' jil'í; ná nda ngu' ni sca ti si'yu losu' cacu xu'na cña bi'. ⁴Xa' ngulo xu'na cña jil'í chaca msu cha' tsa na'a msu bi' jil'í yaca si'yu jil'í yu. Chaca quiya' ngua'ni lya' tsa ti' ngu' bi' jil'í msu nu ndyala slo ngu'. Ngujui'í ndacu' ngu' scua' hique msu bi', lo'o jua'a ngu' quee jil'í. ⁵Xa' ngulo xu'na bi' cña jil'í chaca msu, lo'o li' ndyujui'í ngu' jil'í nu msu bi'. Tyuu' tya'a msu cua nda xu'na cña jil'í cha' tsa squi'ya ngu' si'yu losu' bi', pana ngua'ni lya' tsa ti' nu ñati' bi' jil'í ca ta'a msu nu ndyaa slo ngu'. Ntsu'u msu bi' ñaa ngujui'í ti ngu' jil'í, lo'o jua'a ntsu'u nu ndyujui'í ngu' jil'í tsiya' ti.

⁶Chaca tya ñati' ndyanu jil'í xu'na cña bi', sca sñi' yu nu tyaca'a tsa jil'í yu laca bi'. Li' nda xu'na cña jil'í sñi' ycuí' ca cha' tsa na'a jil'í nu ngu' nu lya' ti' bi'. “Ná tyiquee' taquiya' ngu' jil'í sñi' na'”, ngua ti' xu'na bi'. ⁷Pana lo'o na'a nu ngu' nu lya' ti' bi' jil'í sñi' ycuí' xu'na cña bi', li' nguxana ngu' nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu': “Nu jua caca xu'na yaca re nde loo la”, nacui' ngu' jil'í tya'a ngu'. “Tso'o la si ca ta'a na cujuí' clya na jil'í yu, cha' tyanu yaca re cuentya

jil'na tsiya' ti'”, nacui' ngu'. ⁸Li' ngusñi' ngu' bi' jil'í sñi' xu'na cña bi', ndyujui'í ngu' bi' jil'í; nguxcuaa' ngu' jil'í jyo'o bi' ca chu' lo'o.

⁹Tya nchcui' la Jesús lo'o ngu', nchcuane yu sca cha' jil'í ngu' li': —¿Ni'ya' cua'ni xu'na cña bi' li'? —nacui' Jesús jil'í ngu'—. Ná tyiquee' ndi'ya' cua'ni yu: tya' ycuí' xu'na cña bi' ca su ndu yaca bi'; li' cujuí' yu jil'í lcaa ñati' nu lya' ti' bi', cuati ta yu jil'í yaca si'yu bi' jña xa' la ñati' cha' cua'ni ngu' cña ndacua. Jua'a cua'ni xu'na cña bi'.

¹⁰¿Ha bilya chcuí' ma' lo quityi jil'í ycuí' Ndyosi su nscua ndi'ya'?:

Ntsu'u sca quee nu nguxcuaa' cuityi ni'í jil'í clyo, cha' ná tso'o ña'a quee bi' nti' ngu'; pana juani cua ngujui'í cña nu cua'ni quee bi', cha' ndu bi' su ndulo la cha' jil'í cuentya jil'í ycuí' Ndyosi.

¹¹Ycuí' nu Xu'na na ngua'ni cha' jua'a ngua cha' bi', bi' cha' ndube tsa ti' na jil'í cha' tlyu bi'.

Jua'a nchcui' quityi —nacui' Jesús.

¹²Lo'o li' ngua ñasi' nu ngu' tlyu bi' jil'í Jesús, cha' ngua tii ngu' bi', cha' cua nchcui' Jesús cha' jil'í ycuí' ngu' bi' laja lo'o nda yu cuí' bi' lo'o ngu'. Xñi' ngu' bi' jil'í Jesús ngua ti' ngu'; pana ná ngua jil'í ngu', cha' ntsi' ngu' jil'í nu ñati' quiña'a bi'. Bi' cha' ndu'u nu ngu' tlyu bi', ndyaa ngu' li'.

Cha' jil'í cñi cña loo ngu'

¹³Ca tiya' la li' ngulo nu ngu' tlyu bi' cña jil'í tucua sna tya'a ngu' fariseo, jua'a jil'í xi ñati' nu cuentya jil'í rey Herodes, cha' tsa ngu' ca

slo Jesús, cha' chcuí' cuayá' ngu' lo'o yu. ¹⁴Lo'o cua ndyalaa ngu' slo yu, li' nchcuí' ngu' lo'o yu:

—Mstru —nacuí' ngu' jilí' Jesús—, jlo ti' ya cha' liñi tsa ndu'ni nu'ú; la cui' cha' liñi nu ntsu'u jilí' ycuí' Ndyosi, bi' ti cha' laca nu nclu'u nu'ú jilí' ngu'. Ná ndube ti' nu'ú ñi'ya cha' nu nchcuí' ngu' jinu'ú. Sca ti cuayá' nti' nu'ú ña'a nu'ú jilí' lcaa ñati, masi ngu' ti'i, masi ngu' tonu. Tyu'u cha' clyu ti' jinu'ú, ¿ha tso'o si ta na cñi cña loo na cuentya jilí' rey tlyu nu ndi'i xa' tsu' bi'? —nacuí' ngu'—. ¿Ha ndu'ni tsa cha' ta na cñi bi' jilí' ngu'? ¿Ha ná tso'o la masi ná ta na cñi bi' tsiya' ti?

¹⁵Ngua tii Jesús cha' tucua cha' ntsu'u tyiquee ngu' bi'.

—¿Ni cha' laca nchcuí' cuayá' mā 'na jua'a? —nacuí' Jesús jilí' ngu' bi'—. Ta mā sca cñi plata 'na cha' ña'a na' jilí'.

¹⁶Li' nda ngu' sca cñi jilí'. Nchcuane Jesús jilí' ngu' li':

—¿Tilaca nu ca jilí' lcuí' nu nga'a chu' cñi re? ¿Ti jilí' xtañi yu nu nscua chu' cñi re? —nacuí' Jesús jilí' ngu'.

—Xtañi nu rey tlyu nu ndi'i xa' tsu', bi' nga'a chu' cñi cua —nacuí' ngu' li'.

¹⁷—Tso'o —nacuí' Jesús li'—, jilí' rey tlyu bi' tya mā lcaa na nu nga'a cha' ta mā jilí' lacua, lo'o jua'a jilí' ycuí' Ndyosi tya mā lcaa na nu ntsu'u cha' tya mā jilí' Ni.

Ndube tsa ti' ngu' cha' nchca tsa jilí' Jesús xtyacuí' cha' lo'o ngu' bi'.

Nchcuane ngu' jilí' Jesús ñi'ya caca lo'o tyu'ú ngu' chaca quiya'

¹⁸Lo'o li' ndyalaa xi ngu' saduceo slo Jesús; lo'o nu ngu' bi' ni, ná jly

ti' ngu' cha' tya tyu'ú jyo'o chaca quiya'. Nchcuane ngu' bi' sca cha' jilí' Jesús li':

¹⁹—Mstru —nacuí' ngu' bi'—, sa'ni la nguscua jyo'o Moisés sca cha' lo quityi cuentya jilí' tya'a ngula ngu'. Nu lo'o cua ngujuii tsaca yu ni, si cua ngujui clyo'o yu pana bilya caja sñi' yu, li' ntsu'u cña jilí' tya'a ngula yu nu ntucua ycuí' ti cha' caja clyo'o lo'o nu cuna'a clyo'o jyo'o tya'a yu. Li' chcuí' ngu' jilí' sñi' clyo' ngu' cha' sñi' nu qui'yu nu cua ngujuii bi' laca bi', cha' ná chcuna' xtañi yu nu cua ngujuii bi'. Jua'a nchcuí' Moisés cua sa'ni la. ²⁰¿Ñi'ya caca li'? Ngua sca quiya' ndi'i cati tya'a nu qui'yu, xcui' tya'a ngula ngu'. Ngujui clyo'o nu cusu' la, pana yala ti ngujuii li', lo'o bilya caja sñi' ngu'. ²¹Lo'o jua'a ngujui clyo'o nu cuna'a ti'i bi' lo'o chaca yu tya'a ngula jyo'o bi'. La cui' jua'a ngujuii nu qui'yu bi', lo'o bilya caja sñi' ngu'. Xa' ngujui clyo'o nu cuna'a ti'i bi' lo'o chaca yu tya'a jyo'o bi'. ²²Lo'o jua'a ngua cha' jilí' lo'o nu cati tya'a ngu' qui'yu bi'. Ná ngujui sñi' ngu' tsiya' ti. Su cua ndye, li' ngujuii nu cuna'a bi'. ²³Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya' ni, ¿tilaca caca clyo'o nu cuna'a bi', cha' nu ca ta'a cati tya'a ngu' bi' cua nguti'i lo'o nu cuna'a bi'?

²⁴—Ná jlo ti' mā tsiya' ti —nacuí' Jesús jilí' ngu' bi'—, cha' ná nchca cuayá' ti' mā ñi'ya cha' nu nscua lo quityi jilí' ycuí' Ndyosi. Ná nchca cuayá' ti' mā ñi'ya ña'a cña tonu tsa nu nchca jilí' ycuí' Ndyosi cua'ni Ni. ²⁵Nu lo'o tyu'ú lcaa jyo'o chaca quiya', nga'aa ntsu'u cha' caja clyo'o

ngu' li'. La cui' ñi'ya nu ndi'i xcā jii' ycu'i' Ndyosi ca su ntucua Ni, la cui' jua'ā tyi'i' ngu' li'. ²⁶¿Ha ná jlya ti' mā cha' tyu'ú jyo'o chaca quiya'? ¿Ha bilya chcu'i' mā lo quityi nu nguscua jyo'o Moisés cua sa'ni la? Tso'o la si chcu'i' mā ñi'ya nscua cha' jii' yaca quiche' bi', nu lo'o nchcu'i' ycu'i' Ndyosi lo'o Moisés ndi'ya: “Ycu'i' Ndyosi Xu'na Abram laca na'”, nacui' ycu'i' Ni jii' Moisés; “ycu'i' Ndyosi Xu'na Isaac laca na', ycu'i' Ndyosi Xu'na Jacob laca na'”. ²⁷Ná nacui' quityi bi' cha' na cua ngua ycu'i' Ndyosi Xu'na ngu' bi', ña'ā ti tya laca Ni Xu'na ngu' bi' juani; lo'o jua'ā laca ycu'i' Ndyosi Xu'na lcaa ñati' lu'ú. Bi' cha' nacui' na' cha' ná ngua cuayá' ti' mā tsiya' ti —nacui' Jesús jii' nu ngu' saduceo bi'.

**Cña nu ndulo la cha' cua'ni
na cuentya jii' ycu'i' Ndyosi**

²⁸Ndu sca mstru cha' jo'ó slo Jesús li'. Ndyuna mstru bi' ñi'ya nu nguxacui' ngu' cha' jii' Jesús, ñi'ya ngua cha' tso'o tsa nchcu'i' Jesús lo'o ngu'. Lo'o li' nchcuane mstru bi' sca cha' jii' Jesús:

—Ca ta'a cña nu ngulo ycu'i' Ndyosi ji'na cha' cua'ni na ni, ¿ñi'ya cña laca nu ndulo la cha' cua'ni na ji'i'? —nacui' jii' Jesús.

²⁹Li' nguxacui' Jesús cha' jii' mstru bi':

—Ndi'ya nchcu'i' cha' nu nscua clyo la bi': “Cu'mā ngu' Israel, cua'ā jyaca mā cha' sca ti ycu'i' Ndyosi laca nu Xu'na na” —nacui' Jesús jii'—. ³⁰“Lo'o jua'ā ntsu'u cha' tyucui tyiquee mā tyu'u cha' jii' mā lo'o ycu'i' Ndyosi nu Xu'na mā, nu lo'o lubii ti cresiya jii' mā, jua'ā

lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique mā, jua'ā lo'o tyucui juersa jii' mā tyu'u cha' jii' mā lo'o Ni.” ³¹Lo'o jua'ā nscua chaca cha' nu nchcu'i' ndi'ya: “Cua'ni tya'na ti' mā jii' tya'a ñati' mā ñi'ya nu ndu'ni tya'na ti' mā jii' ycu'i' ca mā”. Nga'aa ntsu'u xa' la cña nu ndulo la ji'na cha' cua'ni na —nacui' Jesús.

³²—Cha' liñi laca cha' nu nchcu'i' nu'u, mstru —nacui' mstru bi' jii' Jesús—, chañi cha' nu nchcu'i' nu'u cha' sca ti ycu'i' Ndyosi nu chañi cha' laca Ni Xu'na na; nga'aa ntsu'u chaca. ³³Lo'o jua'ā tyucui tyiquee na nga'ā cha' tyu'u cha' ji'na lo'o ycu'i' Ndyosi, jua'ā lo'o lcaa cha' nu nda'ya hique na, jua'ā lo'o tyucui juersa ji'na tyu'u cha' ji'na lo'o Ni; ndu'ni tsa cha' cua'ni na jua'ā. Lo'o jua'ā cha' cua'ni tya'na ti' na jii' tya'a ñati' na, ñi'ya nu tya'na ti' na ña'ā na jii' ycu'i' ca na, tso'o tsa cha' bi'. Nu lo'o cua'ni na cña jua'ā, quiña'ā tsa cha' tso'o ndyu'ni na li'. Xtyi la cha' ndulo ji'na cha' tsa lo'o na mstā nu caca jii' ycu'i' Ndyosi, masi mstā ndyaqui, masi na'ni lu'ú nu cujuui na ca ne' laa cha' caca mstā.

³⁴Ngua cuayá' tso'o ti' nu qui'yu bi', ngua ti' Jesús.

—Ná quiña'ā tsa lyiji jinu'u cha' tyatí nu'u cha' jii' ycu'i' Ndyosi cha' caca Ni loo ne' cresiya jinu'u —nacui' Jesús jii' mstru bi'.

Lo'o ndye nchcu'i' Jesús cha' bi', nga'aa nchcu'i' ngu' xi xa' la cha' lo'o, cha' ntsii' ngu' xi jii'.

**Nchcuane Jesús jii' ngu'
cuentya jii' Cristo**

³⁵Tya ndu Jesús nclyu'u yu jii' ngu' ne' laa tonu bi'. Li' nchcuane yu jii' ngu':

—Nchcui' nu mstru cha' jo'ó bi' cha' la cui' ñati tya'a jil'i jyo'o David caca Cristo —nacui Jesús jil'i ngu'—. ¿Ni cha' laca nchcui' mstru bi' jua'a? ³⁶Cua nchcui' ycui' jyo'o David tya sa'ni la cha' Xu'na yu laca ycui' Cristo. Xqui'ya cha' ngulu'u Xtyi'i ycui' Ndyosi jil'i David, bi' cha' nguscua yu ndi'ya:

Ycui' Ni nu laca Xu'na na nacui jil'i Cristo nu Xu'na na':
 “Tyucua nu'u nde la'a tsu' cui 'na”, nacui Ni,
 “ña'a cuayá' nu cua'ni tye na' cha' jil'i lcaa tya'a cusuu jinu'u, cha' caca nu'u loo jil'i lcaa ca cha'”, nacui ycui' Ndyosi nu Xu'na na jil'i Cristo.

³⁷Xu'na na', nchcui' jyo'o David jil'i Cristo —nacui Jesús jil'i ngu'—. ¿Ni cha' laca nchcui' ngu' cha' ñati tya'a jil'i jyo'o David caca ycui' Cristo lacua?

Tso'o tsa ndyuna ñati cha' nu nda Jesús, lo'o jua'a quiña'a tsa ñati ndu ca bi'.

**Ngusta Jesús qui'ya
 jil'i mstru cha' jo'ó bi'**

³⁸Lo'o li' tya nclyu'u la Jesús jil'i ngu':

—Tii ti ti' ma cha' ná cñilo'o mstru cha' jo'ó jil'i ma. Ndiya tsa ti' ngu' bi', cha' tyijlloo ngu' jil'i xa' la ñati —nacui Jesús—. Lacu' ngu' bi' late' tso'o ña'a nu tyucui' cu', cha' lye tsa cua'ni chi xa' ñati loo ngu' bi' lo'o ndya'a ngu' lcaya'. ³⁹Ndiya ti' mstru bi' tyucua lo yaca xlya nu tso'o la ña'a ne' laa, jua'a tyucua ngu' bi' ca su tso'o la lo'o ndyaca ta'a. ⁴⁰Hasta nxlyaa mstru bi' ni'i jil'i nu cuna'a ti'i, jua'a jil'i lcaa na nu ntsu'u jil'i

nu cuna'a bi' nxlyaa ngu'. Tyiquee' nchcui' mstru bi' lo'o ycui' Ndyosi; pana na cui'ni ti ndu'ni ngu' jua'a, cha' ña'a ñati jil'i ngu' nti' ngu'. Bi' cha' lye la xcube' Ni jil'i mstru bi', nu lo'o tyalaa tsa cha' cua'ni cuayá' Ni jil'i lcaa ñati.

Msta nu nda sca nu cuna'a ti'i

⁴¹Lo'o ndye nchcui' Jesús cha' bi', li' ndyaa tucua yu xi ne' laa bi' cacua ti su ndu' cajū su nxu'ba ngu' cñi cha' caca msta. Na'a yu jil'i nu quiña'a tsa ñati nu ndya'a nsu'ba msta ne' cajū cajua. Ndyaa' xi ngu' culiya', quiña'a tsa cñi ngusu'ba ngu' culiya' bi' ne' cajū bi'. ⁴²Li' ndyalaa sca nu cuna'a ti'i, ngusu'ba tucua tya'a ti cñi sube ne' cajū bi', ñi'ya nti' si laca bi' sca centavo ti.

⁴³Li' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i cha' caa ngu' slo:
 —Cha'ni cha' nu nchcui' na' lo'o ma —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—, cha' tlyu la msta nu nda nu cuna'a ti'i jua que msta nu nda lcaa lo xa' la ñati nu ndya'a re. ⁴⁴Xa' ñati ni, nda ngu' cñi nu ntyucua ti jil'i ngu'; pana nda nu cuna'a ti'i jua lcaa na nu ntsu'u ti xi jil'i, lcaa nu nga'a cha' caja xi na cacu ma' cua nda bi' juani.

Ngulala ti cati laa tonu

13 Lo'o li' cua tyu'u ti Jesús ne' laa tonu lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i.

—Mstru —nacui tsaca yu jil'i Jesús—, ña'a tso'o nu'u xi jil'i laa tonu re cha' tso'o tsa ndya'. Tso'o tsa ña'a quee nu ntsu'u sii' ni'i re —nacui.

²—¿Ha cua na'a ma cha' tonu tsa ni'i quee re? —nacui Jesús jil'i li'—.

Nde loo la tyalaa sca ts̄a lo'o cuityi ñati jil'i ni'i re tsiya' ti, hasta nga'aa tyanu ni sca quee nu x̄ni ca'a ch̄u' tya'a.

**Cha' ti'í nu caca lo'o
cua tye ti chalyuu**

³Lo'o ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde lo xlya ca'ya Olivos, ngua'a ngu' xi su tyac̄a' tso'o laa tonu bi'. Nga'a Jesús lo'o Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan lo'o Andrés, cuaana ti nchcuane ngu' bi' jil'i yu li':

⁴—Cuacha' nu'u jil'i ya, ¿ni jacua' cuityi ngu' jil'i laa tonu jua? —nacui ngu' bi' jil'i Jesús—. ¿Ñi'ya caca ca cuayá' ti' ya nu lo'o cua caca ti cha' cuxi bi'?

⁵Ngulu'u la xi Jesús jil'i ngu' li': —Cui'ya mā cuentya cha' ná tucui c̄nilo'o jil'i mā —nacui Jesús—.

⁶Nde loo la cāa quiña'a ñati nu chcu' cha' cuiñi ti jil'i ycu' na'. Chcu' ngu' cha' ycu' Cristo laca ngu', lo'o jua'a c̄nilo'o ngu' bi' jil'i quiña'a ñati nu jlya ti' cha' bi'.

⁷Tyempo bi' cañi cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu re lo'o ngu' xa' nasiyu, lo'o jua'a caja cha' jil'i mā cha' nxuu tya'a ngu' nasiyu tyijyu'. Ná cutsii mā li'. ⁸Xuu tya'a ñati sca tsu' lo'o ngu' chaca tsu', jua'a xuu tya'a ñati sca quichi tlyu lo'o ñati chaca quichi tlyu, tyuu se'i clyacu' chalyuu li'. Lo'o jua'a lcu'a ti se'i caja jbi'ña jil'i ngu'. Pana lcaa cha' bi' caca lo'o chca nguxana ti cha' chcube' ñati chalyuu, si'i na cua tye ti chalyuu li'.

⁹Lo'o cu'mā ni, tii ti ti' mā tyi'i mā li' —nacui Jesús—. Tejeya' ñati cuxi jil'i mā, jua'a sta ngu' qui'ya jil'i mā slo ngu' tisiya; quiji'i ngu' bi' jil'i

mā, masi ca ne' laa jil'i ngu'. Nga'a cha' tsatu mā slo ngu' gobierno, slo ngu' nu laca loo; cuentya jna' cacha' mā lcaa cha' tso'o jna' jil'i ngu' bi'.

¹⁰Pana tya lyiji tye chalyuu li', cha' clyo ntsu'u cha' cañi cha' tso'o cuentya jna' slo lcaa ñati tyucui ña'a chalyuu. ¹¹Ná cutsii mā lo'o tejeya' ngu' jil'i mā cha' tsa'a lo'o ngu' jil'i mā slo ngu' tisiya cha' caca cuayá' jil'i mā lo'o ngu' bi', ni ná culacua tsa ti' mā ñi'ya cha' nu xacu' mā jil'i ngu' bi'; ta ycu' Ndyosi lcaa cha' nu nga'a cha' chcu' mā ts̄a bi'. Nga'aa si'i ycu' ti mā chcu' mā li', cha' lo'o tyucui chacuayá' jil'i Xty'i' ycu' Ndyosi chcu' mā. ¹²Cuxi tsa caca tyempo li'; cjuui cuañi' ñati jil'i tya'a ngu' cha' cjuui ngu' jil'i, jua'a cjuui cuañi' ngu' jil'i sñi' ngu'. Lo'o nu ngu' cuañi' ni, caca ñasi' ngu' jil'i sti ngu', jil'i xtya'a ngu' li'; ta nu ngu' cuañi' bi' jil'i sti ngu', jil'i xtya'a ngu' cha' cjuui ngu' cuxi jil'i. ¹³Lye tsa caca ti'í ti' lcaa ñati jil'i mā xqui'ya cha' ñati jna' laca mā. Ná cube ti' mā; lcaa cu'mā nu talo mā jil'i cha' cuxi bi' ña'a cuayá' nu tye chalyuu, cua'ni lyaá ycu' Ni jil'i mā li'.

¹⁴Cua nscua lo quityi jil'i jyo'o cusu' Daniel nu ngua tu'ba jil'i ycu' Ndyosi nu ngua sa'ni, cha' ca tiya' la ña'a mā cha' tyu sca na nu suba' tsa, nu cua'ni ñu'u jil'i lcaa na lubii—. (Caca cuayá' ti' mā cha' bi' nu lo'o chcu' mā lo quityi re.) —Nu lo'o ña'a mā cha' ndu na suba' bi' ca ne' laa tonu su ná ntsu'u chacuayá' tyu —nacui Jesús—, li' tso'o la si xna lcaa mā nu ndi'i mā nde loyuu su cuentya Judea, xna mā cha' tyu'u cuatsi' mā laja ca'ya. ¹⁵Xna clya mā ts̄a bi' li'. Si nga'a ñati que

ni'i ji'i li, nga'aa caja tyempo ji'i ngu' bi' tyaa ngu' nde ne' ni'i, cha' culo ngu' yu'ba nu ntsu'u ji'i ngu'; nga'a cha' ca'ya cya ngu' bi' nde lo yuu cha' xna cya ngu' li'. ¹⁶Lo'o jua'a si nga'a ñati lo xtya tsa bi', nga'aa caja tyempo xtyuu ngu' bi' ca to' tyi ngu' cha' squi'ya ngu' te' quicha' ji'i ngu', cha' ntsu'u cha' xna cya ngu' bi' li'. ¹⁷Tya'na tsa nu cuna'a tana; jua'a nu cuna'a nu ntsu'u cubi' cuañi' nu tya ntyi', tya'na tsa caca ngu' bi' lo'o caca tsa bi'. ¹⁸Tso'o si jña ma cha' ji'i ycu'i Ndyosi cha' ná caca tyempo tlya' bi' nu lo'o ntsu'u cha' xna ma, ¹⁹cha' lye tsa chcube' ngu' tsa bi'. Ni sca quiya' bilya chcube' ñati chalyuu jua'a, tya lo'o ngüiñá ycu'i Ndyosi chalyuu. Lo'o jua'a tyempo nu caca nde loo la, nga'aa chcube' ngu' chaca quiya' jua'a. ²⁰Pana cua nacui ycu'i nu Xu'na na cha' xtyi la tsa caca tyempo nu chcube' ngu' ca li'. Si tyiquee' talo tyempo cuxi bi', nga'aa cyaá ni tsaca ñati chalyuu li'. Pana xqui'ya cha' tya'na ti' ycu'i Ni ji'i ñati ji'i Ni, bi' cha' cua'ni Ni cha' xti ti tsa caca tyempo cuxi bi'.

²¹'Ca nde loo la ndi'ya chcu'i nu ngu' cuiñi lo'o ma: "Ña'a ma ña'a, cua ndyalaa Cristo ca nde", ñacui ngu' cuiñi. Lo'o li': "Ña'a ma ña'a, cua ndyalaa Cristo quichi' jua'", ñacui xa' la nu cuiñi li'. Ná taquiya' ma ji'i cha' nu chcu'i ngu' bi'. ²²Cristo cuiñi caca ngu' bi'. Lo'o jua'a tyu'u tucua xi nu cuiñi nu chcu'i cha' tu'ba ji'i ycu'i Ndyosi laca ycu'i ca ngu'; cha' cuiñi ti cua'ni ngu' bi' cha' tlyu, cha' cube tsa ti' xa' ñati. Cua'ni ngu' cuiñi bi' jua'a, cha' tyjilloo ngu' ji'i ma nti' ngu', lo'o

jua'a ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycu'i Ndyosi ji'i. ²³Cua ndacha' na' cha' bi' ji'i ma juani, nu tya lyiji caca cha' cuxi bi', cha' cui'ya ma cumentya ñi'ya caca cha' bi', cha' caca tii ti' ma li'.

**Ndi'ya caca lo'o chaca
quiya' caa ycu'i nu cua nda
Ni ji'i lijya cha' caca ñati**

²⁴Tya ngulu'u Jesús la xi cha' ji'i ngu' li':

—Lo'o li' —nacui yu—, nu lo'o ndye nchcube' ñati, caca talya ña'a xee cuichaa li', lo'o jua'a nga'aa tyaca' xee co' li'. ²⁵Tyalú cuii lo'o cualya nu ntsu'u nde cua ca lo yuu li', lo'o jua'a xquiña Ni ji'i lcaa na nu ntsu'u nde cua. ²⁶Lo'o na' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati ni, ña'a ngu' 'na, cha' caa na' laja coo nu ndubi tsa ña'a. Lye xi ña'a caca li', cha' lo'o lcaa juersa 'na caa na'. ²⁷Li' culo na' cña ji'i quiña'a tsa tya'a xca ji'i ycu'i Ndyosi, cha' tsa xca bi', cha' xuti'i se'i ti ji'i lcaa ñati nu cua ngusubi ycu'i Ni ji'i; tsa xca bi' lcaa su ndi'i ñati bi' tyucui ña'a chalyuu.

²⁸'Ntsu'u sca cha' nu ca tsa'a na xi lo'o ña'a na masi yaca quityi, masi yaca ntsati. Nu lo'o xana tyucua sati, li' caluu laca'; caca cuayá' ti' na li' cha' cua ngulala ti tyalaa ni tyo. ²⁹Lo'o jua'a caca cuayá' ti' ma cha' cua tye ti lcaa cha'; nu lo'o ña'a ma tyu'u tucua lcau ti cha' nu cua ndacha' na' ji'i ma tsa, cua caa ti ycu'i na' li'. ³⁰Chañi cha' nu nchcu'i na' lo'o ma, cha' lo'o bilya tye cha' ji'i lcaa ñati nu lu'ú chalyuu juani, li' caca lcaa cha' nde chalyuu ñi'ya nu ndacha' na' ji'i ma tsa. ³¹Tye

cha' jil'i lcaa na nu ntsu'u nde cua, tye cha' jil'i chalyuu, pana ná tye tsiya' ti cha' nu cua nchcui' na' lo'o ma, cha' xcui' cha' liñi laca cha' nu nchcui' na'.

³²Ni sca ñati ná jlo ti' ni tsá caca cha' bi', ni hora caca; masi xca' jil'i ycuil' Ndyosi, masi na' nu laca nu sca ti Sñi' ycuil' Ni, ná jlo ti' ya. Sca ti ycuil' Ndyosi Sti na', jlo ti' Ni ni tsá caca bi'.

³³Tii ti ti' ma tyil'i ma, cua'ni yala ma lo'o ntajaty ti ma jil'i ycuil' Ni, cha' ná jlo ti' ma ni jacua' caca tsá bi'. ³⁴Ñi'ya laca lo'o cua tsaa ti sca ñati tlyu tyijyu': lo'o cua tsaa ti yu, ta yu cña jil'i msu cha' ña'asi' ngu' to' tyi yu, sca cña scaa msu bi'; cuati culo nu xu'na niñi' bi' cña jil'i nu qui'yu nu ndu cua ca to' lo'o cha' cua'ni tii ti' yu. ³⁵Jua'a cu'ma ni, tii ti ti' ma tyil'i ma cha' ná jlo ti' ma ni jacua' tyaa nu Xu'na ma, masi nde ngusii, masi cla'be talya, masi hora nxi'ya ndye'e, masi lo'o cua nguxee chaca tsá. ³⁶Tii ti ti' ma tyil'i ma lacua si tsiya' ca tyu'u tucua yu caa yu, cha' ná tyalaa ycuil' nu Xu'na ma laja lo'o laja' ti ma. ³⁷Ndi'ya nchcui' na' lo'o ma, jua'a lo'o lcaa ñati: Tii ti ti' ma tyil'i ma lacua.

Cuaana ti ngüiñi cha' jil'i ngu' lo'o tya'a ngu' cha' xñi ngu' jil'i Jesús

14 Tya lyiji tya tyucuaa tsá cha' caca ta'a pascua, li' ndyaca ta'a su ndacu ngu' xlyá nu ná ndya' lo'o scua tiye'. Nclyana sti jo'ó nu laca loo, nclyana mstru cha' jo'ó, ñi'ya nu cua'ni ngu' cha' caca tejeya' ngu' jil'i Jesús cuaana ti, cha' cujuui' ngu' jil'i. ²Nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ñi'ya cua'ni ngu' cña bi':

—Ná tso'o tejeya' na jil'i yu tsá ta'a —nacui' ngu'—. Caca ñasi' tsa lcaa

ñati nu ndi'i ta'a si jua'a, tlyu tsa cha' cusuu caca bi' li'.

Nda'a sca nu cuna'a setye hique Jesús

³Lo'o li' nga'a Jesús to' tyi Simón nu ngusñi quicha ndyatsu' cuaña'. Ca quichi Betania ntucua tyi nu Simón bi'. Lo'o nga'a ngu' to' mesa ndyacu ngu', li' ndyalaa sca nu cuna'a slo ngu' lo'o sca caatya quee alabastro, nu ngutsa'a lo'o setye tyixi xtyi'i nu laca setye nardo; quiña'a tsa nga'a setye bi'. Li' ngucha nu cuna'a bi' tu'ba caatya, ngusalú setye lo xlya hique Jesús su ntucua yu. ⁴Bi' cha' ngua ñasi' xi ñati tya'a ndyacu ngu' nu lo'o na'a ngu' cha' bi':

—¿Ni cha' ngusalú nu cuna'a setye cua jua'a ti? —nacui' ngu'—. ⁵¿Ni cha' ná ndyujui' jil'i cha' caja xi cñi cha' ta jil'i ngu' ti'i? Sna siyento cñi plata nga'a tsa lo cua setye tyixi xtyi'i bi' —nacui' ngu' jil'i tya'a ngu'.

Lye tsa nchcui' ngu' lo'o nu cuna'a bi' li'.

⁶—Nga'aa chcui' lye ma lo'o nu cuna'a re —nacui' Jesús jil'i ngu'—. Ná cua'a ma jil'i. Tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'a re cuentya jna'.

⁷Lcaa tsá ndi'i ngu' ti'i lo'o ma nde chalyuu, bi' cha' taca cua'ni ma cha' tso'o lo'o ngu' ti'i ni jacua' nu nti' ti ma; pana nu na' ni, cua tye ti tsá nu tyi'i na' lo'o ma. ⁸Cua ngua'ni nu cuna'a re lcaa ña'a cha' nu nchca jil'i. Na cua ngua'ni ma' cha' caca tyixi xtyi'i loo na' juani; masi tya lyiji cajaa na', yala la ngua'ni cho'o ma' jil'i tyucui' ña'a na' cha' xatsi' ngu' 'na. ⁹Chañi cha' nu chcui' na' lo'o ma juani, cha' lcaa su cañi cha' jna'

tyucui ña'a chalyuu, ca bi' cuna ñati lcaa cha' nu ngua'ni nu cuna'a re juani, cha' tyi'u ti' ngu' cha' tso'o tsa cña nu ngua'ni nu cuna'a re.

**Ndyujui' Judas cresiya
ji'i Jesús ji'i ngu' xña'a**

¹⁰Lo'o Judas Iscariote ni, la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús laca bi'. Li' ndu'u nu Judas bi' ndyaa slo sti jo'ó nu laca loo, cha' cujui' cresiya ji'i Jesús ji'i ngu' bi'. ¹¹Tso'o tsa ntsu'u tyiquee nu ngu' tlyu bi' lo'o ndyuna ngu' cha' nu nchcui' Judas lo'o ngu', bi' cha' nacui' ngu' tlyu bi' ji'i cha' ta ngu' cñi ji'i. Li' ncl yana Judas ni hora caca ji'i ta ji'i Jesús ya' ngu' xña'a bi'.

**Chaca tya quiya' ndyacu Jesús sji
lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i**

¹²Lo'o ngua tsá clyo ji'i ta'a nu ndacu ngu' xlyá nu ná lo'o scuá tiye' ndya' bi', tsá bi' ndujui' ngu' xlya' cuañi' cha' cacu ngu' ta'a pascua. Li' nchcuane ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i Jesús:

—¿Macala cua'ni cho'o ya na cha' cacu na sji nu cuentya ji'i ta'a pascua? —nacui' ngu' ji'i yu.

¹³Li' ngulo Jesús cña ji'i' tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i:

—Yaa clyo mā lquichí —nacui' yu ji'i ngu' bi'—. Cajua tyacua tya'a mā lo'o sca nu qui'yu nu ntucua sca te'í hitya scu yu. Tsaa lca'a mā ji'i yu bi'. ¹⁴Su tyatí yu ni'i, ndi'ya chcui' mā lo'o nu laca xu'na ni'i bi': “Ndi'ya nacui' nu mstru ji'na jinu'u: Cua'ni nu'u cha' tso'o cacha' nu'u 'na, ¿macala ntsu'u su caa na' cha' cacu na' sji lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a 'na, cha' cua'ni ya ta'a pascua?”

Jua'a ñacuī mā ji'i ngu' nu ca tyi bi'. ¹⁵Li' culu'u yu sca se'i tlyu ji'i mā, sca ba'a ni'i nde cua nu cua laca ngua tso'o, nu ntsu'u lcaa na nu cua'nijo'o ji'na li'. Ca bi' cua'ni cho'o mā sji cacu na —nacui' Jesús.

¹⁶Lo'o li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' lquichí ndyalaa ngu' to' ni'i bi', lo'o ñi'ya nu nacui' Jesús ji'i ngu', jua'a ngua cha' bi'. Ngua'ni cho'o ngu' na cacu ngu' sji cuentya ji'i ta'a pascua li'.

¹⁷Lo'o cua ngusii, li' lijya Jesús lo'o nu tii tyucuaa tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. ¹⁸Laja lo'o nga'a ngu' ndyacu ngu', li' nchcui' Jesús lo'o ngu':

—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā —nacui' Jesús—; ntsu'u tsaca cu'mā nu stu'ba ti ndyacu lo'o na juani, nu cua cujui' ti cresiya 'na ji'i ngu' xña'a.

¹⁹Xñi'i xi ti' ngu' ndi'i ngu' li'. Hora ti lcaa ngu' lo'o tya'a ngu', nguxana nchcui' ngu' lo'o Jesús: —¿Ha na' nu ta jinu'u ya' ngu' xña'a? —nacui' tsaca ji'i.

—¿Ha na'? —nacui' chaca ji'i li'.

²⁰—Sca yu tya'a nu tii tyucuaa tya'a mā, bi' laca nu cujui' cresiya 'na ji'i ngu' xña'a —nacui' Jesús ji'i ngu'—. Sca yu tya'a mā nu stu'ba ti ndyacu lo'o na ne' sca ti ca'ña scuaa re —nacui'—. ²¹Na' nu cua nda Ni 'na lijya cha' caca na' ñati ni, caca cha' jna' ñi'ya nu nscua cha' lo quityi cuentya jna' cua sa'ni la. Pana tya'na tsa ñati nu ta 'na ya' ngu' xña'a li', tso'o la ngua ji'i yu masi ná ngula yu chalyuu tsiya' ti.

²²Tya ndyacu ngu' sji bi' lo'o ntejeya' Jesús ji'i sca xlyá, ndya yu xlya'be ji'i ycu'i' Ndyosi cuentya ji'i

xlyá bi', ngusa'be yu jil'i, cha' tacha jil'i ngu' cha' cacu ngu'.

—Cacu mā xlyá re —nacui Jesús jil'i ngu'—, cha' ñil'ya nti' cuaña' na', jua'a nti' nu nde.

²³Li' ntejeya' Jesús jil'i sca vaso vino, ndya yu xlyá'be jil'i ycuil' Ni, nda yu vaso jil'i ngu' cha' co'o ngu' li'. Ndyo'o lcaa ngu' vino bi' li'.

²⁴—Ñil'ya nti' tañi na', jua'a nti' nu nde —nacui Jesús jil'i ngu'—. Tyalú tañi na' cha' caja ñil'ya cuityi quil'ya nu ntsu'u jil'i lcaa ñati, cha' jua'a quiñi cha' jil'i ycuil' Ndyosi lo'o ñati chalyuu chaca quiya'. ²⁵Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o mā, cha' nga'aa co'o na' vino chaca quiya', ña'a cuayá' tyalaa tsá bi' lo'o co'o na' vino cucui lo'o cu'mā ca su laca ycuil' Ndyosi loo; xa' co'o na' jil'i li'.

Chcui' Pedro lo'o ngu' cha' ná nslo jil'i Jesús tsiya' ti

²⁶Lo'o ndyula tu'ba ngu' sca jii jil'i ycuil' Ndyosi, li' ndu'u ngu' ndyaa ngu' nde ca'ya Olivos. ²⁷Xa' nchcui' Jesús lo'o nu ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i li'.

—Caca tyuju'u ti' lcaa cu'mā ña'a mā 'na —nacui Jesús jil'i ngu'—. Xtyanu mā xi 'na ca ndyi la. Li' caca cha' nu nscua lo quityi jil'i ycuil' Ndyosi ndi'ya: “Lo'o cujuui na' jil'i nu ña'asi jil'i xlyá' bi', xna lcaa xlyá' tyaa ni' li'”. Jua'a nchcui' quityi. ²⁸Pana nu lo'o tyu'ú na' chaca quiya', tsa'a na' nde Galilea nu tya lyiji tsa cu'mā.

²⁹—Masi lcaa ngu' xtyanu ngu' jinu'u, pana nu na' ni, ná xtyanu na' jinu'u tsiya' ti —nacui Pedro jil'i Jesús li'.

³⁰—Chañi cha' nu nchcui' na' lo'o nu'u —nacui Jesús jil'i Pedro—. Ca

ndyi sna quiya' chcui' nu'u lo'o ñati cha' ná nslo nu'u 'na. Jua'a cha' ta nu'u lo'o ñati nu lo'o bilya xi'ya ndye'e tucua quiya' talya ndyi.

³¹—Ná chcui' na' lo'o ñati cha' ná nslo na' jinu'u —nacui Pedro jil'i Jesús—. Masi cujuui ngu' jinu'u, masi cua cujuui ti ngu' 'na, ná xacui na' cha' jil'i ñati cha' ná nslo na' jinu'u —nacui.

Lye tsa nchcui' Pedro, lo'o jua'a lcaa tya'a ngu', stu'ba ti nchcui' ngu'.

Nchcui' Jesús lo'o ycuil' Ndyosi Sti yu ca Getsemaní

³²Lo'o li' ndyaa ngu' sca ne' lo'o su ndu xi yaca tyacala' ca su naa Getsemaní.

—Cua'a mā xi ca ndacua ti —nacui Jesús jil'i ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i—. Tsa'a na' ca nde la xi cha' chcui' na' lo'o ycuil' Ndyosi Sti na' —nacui yu.

³³Ndyaa yu la xi li', ndyaa lo'o yu jil'i Pedro lo'o Jacobo lo'o Juan. Li' lye tsa ngua xñi'i ti' Jesús, ndya'a tsa cha' tyiquee yu xqui'ya cña tlyu nu cua tyacua ti jil'i yu.

³⁴—Xñi'i tsa ti' na' juani —nacui Jesús jil'i ngu'—, nga'aa talo na' cha' xñi'i tsa ti' na'. Tyanu mā ca nde ti, tii ti ti' mā tyi'i mā —nacui.

³⁵Tya ndyaa Jesús la xi ca nde bi' la, ndyatú sti' yu lo yuu ti, ngüijña yu jil'i ycuil' Ndyosi si caja ñil'ya nu caca cha' ná tyacua cha' cuxi jil'i yu.

³⁶—Sti na' —nacui Jesús jil'i ycuil' Ndyosi—, lcaa lo cña nchca cua'ni nu'u. Bi' cha' juani, ná ta nu'u chacuayá' tyacua cha' cuxi re 'na, si cajá la ñil'ya nu caca cua'ni na' cña re —nacui Jesús jil'i ycuil' Ndyosi Sti yu—. Pana si'i ñil'ya nu nti' na' cha'

caca, masi cua'ni nu'u lo'o na' ñi'ya nu nti' ycu' nu'u.

³⁷Li' ñaa Jesús chaca quiya' su nga'a nu sna tya'a ngu'. Na laja' ti ngu' bi' li'.

—Simón —nacui yu jil'i Pedro—, ¿ha laja' tsa nu'u? —nacui—. ¿Ha ná nchca talo nu'u ni sca hora tii ti nu'u xi? ³⁸Tii ti ti' mā tyi'i mā juani. Chcu' mā lo'o ycu' Ndyosi cha' ná cua'ni nu cuiñaja ngana jil'i mā. Jlo ti' na' cha' tyucui tyiquee mā ntaja'a mā cua'ni mā cña re 'na; pana ná tyu'u scua juersa jil'i mā, bi' cha' yala tsa ndyaja' mā.

³⁹Xa' ndyaa Jesús xi, la cui' ti cha' ngüijña yu jil'i ycu' Ndyosi Sti yu chaca quiya'. ⁴⁰Li' ñaa yu chaca quiya' slo ngu' bi'; pana xa' laja' ngu' bi', cha' lye tsa ndyu'u xcalá ngu'. Li' nga'aa jlo ti' ngu' ñi'ya xacui ngu' cha' jil'i yu. ⁴¹Xa' ndyaa Jesús li'. La cui' jua'a sna quiya' ñaa Jesús su ndi'i ngu'.

—¿Tya laja' mā? ¿Tya ntsiya cña' mā? —nacui Jesús jil'i ngu'—. Cuayá' juani, cua ndyalaa hora nu tyaa lo'o ngu' jna' nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati. Cua ta ti ñati jna' ya' ngu' xña'a juani. ⁴²Tyatü mā, cha' tyaa na lacua, cha' cua ndyalaa yu nu cua ndyujui' cresiya jna' jil'i ngu' xña'a.

Ndyaa lo'o ngu' jil'i Jesús preso

⁴³Laja lo'o nchcu' Jesús, li' ndyalaa nu Judas bi' slo, la cui' tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i Jesús laca nu Judas bi'. Quiña'a tsa ngu' tyaala ndya'a ngu' lo'o Judas, ñati nu cua ngulo ngu' tisiya cña jil'i cha' caa caqui'ya ngu' jil'i Jesús; lo'o maxtyi cusuu, lo'o yaca ndyi'ya ngu'

lijya ngu'. Sti jo'ó nu laca loo, lo'o mstru cha' jo'ó, lo'o ngu' cusu', bi' laca nu ngulo cña jil'i ngu' tyaala bi'. ⁴⁴Judas nu cua ta ti jil'i Jesús ya' ngu' cuxi bi' ni, cua nchcu' lo'o nu ngu' tyaala bi' cua tsa la, ñi'ya nu cua'ni:

—Chcuicha' na' jil'i nu qui'yu bi', cuati cacu na' saca' yu —nacui Judas jil'i ngu' tyaala—. Xñi mā jil'i hora ti, yaa lo'o clya mā jil'i yu bi' —nacui.

⁴⁵Bi' cha' lijya Judas bi' juani, ndyaa ca su ndü Jesús cha' chcuicha' jil'i yu.

—Nde ti ndü nu'u, mstru —nacui Judas.

Ndyacu Judas saca' Jesús li'.

⁴⁶Hora ti ntejeya' nu ngu' tyaala jil'i Jesús li', cha' tyaa lo'o ngu' jil'i yu.

⁴⁷Lo'o li' sca ngu' nu tya'a ndya'a Jesús ngusicua maxtyi jil'i, ngusi'yu cu' jyaca sca msu jil'i sti jo'ó nu laca loo la. ⁴⁸Li' nchcu' Jesús lo'o nu ngu' tyaala bi':

—¿Ha lo'o maxtyi cusuu lo'o yaca ndya'a mā cha' tejeya' mā 'na? —nacui Jesús jil'i ngu' bi'—. ¿Ha sca ñati cuaana laca na' lacua? ⁴⁹Tyuu tsa tsa na'a mā 'na lo'o nga'a na' ne' laa tonu, ngulu'u na' cha' jil'i ycu' Ndyosi jil'i ñati, pana ná ntejeya' mā 'na li'. Jlo ti' na' ñi'ya nu ndyaca juani, cha' la cui' ña'a cha' nu nscua lo quityi jil'i ycu' Ndyosi cuentya jna', jua'a ndyaca juani.

⁵⁰Li' nguxtyanu lcaa tya'a ndya'a Jesús jil'i yu, ngusna ngu'. ⁵¹Sca ti yu cuañi' ndyanu, ndya'a lca'a jil'i ngu' nu ndyaa lo'o jil'i Jesús. Sca tasá ti ngüixii chu' yu cuañi' bi'. Lo'o jua'a ngua ti' ngu' tyaala tejeya' ngu' jil'i yu cuañi' bi'; ⁵²bi'

cha' nguxtyanu jil'i tasá jil'i ya' ngu', ngusna masi quichi' ti.

Ndu Jesús slo ngu' tisiya

⁵³Lo'o li' ndyaa lo'o ngu' jil'i Jesús slo xu'na sti jo'ó. Cua ndyu'u ti'l'i lcaa sti jo'ó nu laca loo lo'o ngu' cusu' lo'o mstru cha' jo'ó cajua, cua ndyu'u ti'l'i ngu' slo xu'na sti jo'ó bi'. ⁵⁴Tyijyu' ti ndyu'u lca'a Pedro chu' ngu' tyaala ña'a cuayá' nu ndyalaa ngu' ne' lo'o jil'i xu'na sti jo'ó. Li' ngua'a Pedro slo ngu' nu nga'a cua ca ni'l'i bi' su nga'a ngu' to' lquii' cha' caca chcatsu ngu'.

⁵⁵Ngua ti' sti jo'ó nu laca loo lo'o lcaa ngu' tisiya bi' sta ngu' qui'ya jil'i Jesús cha' cujuui ngu' jil'i yu, pana ná nquije ñi'ya nu cujuui cuañi' ngu' jil'i yu. ⁵⁶Ndyaa tsa ngu' cuiñi slo ngu' cha' sta ngu' qui'ya jil'i Jesús, pana ná stu'ba nchcui' ngu' bi'.

⁵⁷Su cua ndye li' ndu xi ngu' cuiñi, nchcui' ngu' lo'o nu ngu' tlyu bi':

⁵⁸—Cua ndyuna ya sca cha' nu nchcui' nu qui'yu re —nacui sca ngu' cuiñi bi'—. Ndi'ya nchcui' yu: “Cuityi na' jil'i laa tonu re nu ngüiñá ñati chalyuu ti. Chu' sna tsa ti cua'ni na' cha' tya' chaca nu ná cuiñá ñati chalyuu”, nacui Jesús re. Cua ndyuna ya cha' jua'a nchcui' yu —nacui ngu' cuiñi bi'.

⁵⁹Pana ná stu'ba nchcui' nu ngu' cuiñi bi'.

⁶⁰Lo'o li' ndyatü sti jo'ó nu laca loo la slo lcaa ngu' tlyu, nchcui' lo'o Jesús:

—¿Ha nga'aa ntsu'u cha' nu xacui nu'u jil'i cua, cha' tyu'u lubii nu'u cuentya jil'i qui'ya nu ngusta ngu' jinu'u? —nacui sti jo'ó bi' jil'i Jesús.

⁶¹Ti ti ndu Jesús, ni sca cha' ná nguxacui yu tsiya' ti. Bi' cha' xa'

nchcuane sti jo'ó nu laca loo la jil'i yu li':

—¿Ha chañi cha' Cristo laca nu'u? —nacui—. ¿Ha nu'u laca nu sca ti Sñi' ycuil' Ndyosi nu ndu'ni tlyu na jil'i? —nacui sti jo'ó bi' jil'i Jesús.

⁶²—Chañi cha' nu nda ma, na' laca nu bi' —nacui Jesús jil'i ngu' li'—. Lo'o jua'a nde loo la ña'a ma 'na nu cua nda Ni 'na lijyaa cha' caca na' ñati; ña'a ma 'na lo'o ntucua na' la'a tsu' cui su tlyu bi', ca su ntucua ycuil' Ndyosi Sti na' nu lcaa tsiya' ti cña nchca jil'i Ni; ña'a ma 'na lo'o caa na' chaca quiya' laja coo nde cua li'.

⁶³Ñasi' tsa sti jo'ó nu laca loo la, bi' cha' ngusaa' ste' ycuil' slo ngu'.

—Nga'aa nti' na cha' sta xa' la ñati qui'ya jil'i nu qui'yu re —nacui sti jo'ó bi' jil'i ngu'—. ⁶⁴Na cua ndyuna ma cha' tonu tsa cha' suba' nu nchcui' yu re jil'i ycuil' Ndyosi, nu lo'o nacui yu cha' nu sca ti Sñi' ycuil' Ndyosi laca ycuil' yu. ¿Ñi'ya chcui' ma jil'i cha' bi'?

Lcaa ngu' nguxacui ngu' cha' jil'i nu laca loo bi', cha' nga'a cha' cajaa Jesús.

⁶⁵Li' nguxana ngu' ndyu'ni lya' ti' ngu' jil'i Jesús; ngutu'u hitya sañi' ngu' loo yu, jua'a ndyijil'i ngu' jil'i laja lo'o ndyacui' loo yu lo'o sca late'.

—Juani ni, cua'ni nu'u cha' ca tii nu'u —nacui ngu' jil'i Jesús li'—, cacha' nu'u jil'i ya, ¿tilaca laca nu ngujui'i hi?

Lo'o nu ngu' nu ndu cua bi', ngujui'i ngu' ndacu' jil'i yu li'.

Nacui Pedro cha' ná nslo jil'i Jesús tsiya' ti

⁶⁶Tya nga'a Pedro to' ni'l'i jil'i xu'na sti jo'ó, lo'o li' ndyu'u tucua sca nu cuna'a cua' nu ndu'ni cña jil'i sti jo'ó bi'. ⁶⁷Nxña'a nu cuna'a bi' jil'i Pedro

su nga'a to' lquii', li' xa' nxña'a tso'o ca ji'i chaca quiya'.

—Lo'o nu'u ndya'a lo'o Jesús Nazaret bi' —nacui nu cuna'a bi' ji'i.

⁶⁸—Si'i na' —nacui Pedro—. Ná jlo ti' na'. Ná nchca cuayá' ti' na' ni cha' nchcui' nu'u —nacui Pedro ji'i nu cuna'a bi'.

Li' ndu'u Pedro ndyaa to' lo'o ti. Nxi'ya ndye'e li'. ⁶⁹Xa' na'a nu cuna'a bi' ji'i chaca quiya', nguxana nchcui' lo'o ngu' nu ndu cacua ti:

—Lo'o nu qui'yu jua laca tya'a ngu' bi' —nacui nu cuna'a bi'.

⁷⁰Xa' nchcui' Pedro cha' ná lo'o ycu'i'. Pana ca tiya' la xi nchcui' ngu' nu ndu cacua ti lo'o Pedro:

—Chañi cha' tya'a ndya'a ngu' bi' laca nu'u —nacui ngu'—, cha' lo'o nu'u laca ngu' Galilea —nacui ngu' ji'i Pedro.

⁷¹Li' nguxana Pedro ngua'ni jura cha' xcube' ycu'i' Ni ji'i si cha' cuiñi chcui' lo'o ngu'.

—Ná nslo na' ji'i nu qui'yu nu nchcui' tsa ma cha' ji'i —nacui Pedro ji'i ngu'.

⁷²Hora ti xa' ngusi'ya ndye'e. Li' ntsu'u ti' Pedro ñi'ya ngua cha' nu cua nchcui' Jesús lo'o tsā: “Ndi'ya cua'ni nu'u ndyi, Pedro; chcui' nu'u lo'o ñati sna quiya' cha' ná nslo nu'u 'na, nu lo'o tya lyiji xi'ya ndye'e tucua quiya'”. Bi' cha' nxi'ya tsa Pedro li'.

Ndu Jesús nde loo Pilato nu laca loo

15 Lo'o nguxee chaca tsā tya ndi'i sti jo'ó nu laca loo, lo'o ngu' cusu', lo'o mstru cha' jo'ó, ndi'i lcaa ngu' tisiya cha' chcui' ngu' lo'o tya'a ngu' ji'i cha' bi'. Li' ngusca' ngu' ji'i Jesús, ndyaa

lo'o ngu' ji'i slo Pilato nu ngua gobernador romano cha' caca cuayá' ji'i. Nchcuane Pilato ji'i Jesús li':

²—¿Ha nu'u laca rey ji'i ngu' judío?

—La cui' ñi'ya nu nacui nu'u, la cui' laca na' —nacui Jesús ji'i gobernador bi'.

³Lo'o li' ngusta sti jo'ó nu laca loo quiña'a qui'ya ji'i Jesús slo nu Pilato bi'. ⁴Li' xa' nchcui' Pilato lo'o Jesús:

—¿Ha ná nchca xacui nu'u cha' ji'i ngu' jua? —nacui Pilato ji'i—. Na cua quiña'a qui'ya ngusta ngu' jinu'u.

⁵Nga'aa nchcui' Jesús lo'o ngu' tsiya' ti, lo'o ndube tsa ti' Pilato li'.

Ngulo Pilato cña cha' cujuui ngu' ji'i Jesús

⁶Lcaa yija lo'o ndyaca tsā ta'a bi' ndu'ni lyaá nu laca gobernador ji'i sca ti preso, cua ña'a ca preso nu ndijña ngu' judío ji'i. ⁷Ntsu'u tyuu tya'a ngu' ne' chcuā, ngu' nu cua ndyujui ji'i ñati laja lo'o ngusuu tya'a ngu' lo'o nu ngu' xa' tsu' nu laca loo. Sca preso bi' laca Barrabás.

⁸Li' ndyu'u ti'i quiña'a ñati slo Pilato, ndijña ngu' ji'i cha' cua'ni lyaá ji'i sca preso ñi'ya nu ndu'ni nu laca loo lcaa yija.

⁹—¿Ha cua nti' ma cha' cua'ni lyaá na' ji'i yu cua nu laca rey ji'i cu'mā ngu' judío? —nacui Pilato ji'i nu ngu' quiña'a bi'.

¹⁰Cua nchcui' Pilato jua'a xqui'ya cha' ngua tii cha' liye' tsa ti' sti jo'ó nu laca loo ji'i Jesús, bi' cha' ndya'a lo'o ngu' ji'i yu slo ycu'i' Pilato.

¹¹Pana ndijña ngu' quiña'a ji'i Pilato cha' cua'ni lyaá ji'i Barrabás, si' ji'i Jesús. Na cua nchcui' nu ngu'

quiña'a bi' lo'o Pilato cha' clyaa' ji'i Barrabás, xqui'ya cha' la cui' sti jo'ó nu laca loo cua nchcui' tsa lo'o ngu' cha' jua'a jña ngu' cha' ji'i Pilato.

¹²Xa' nchcuane Pilato ji'i ngu' li':

—¿Ñi'ya cua'ni na' lo'o yu re, nu nchcui' ma' ji'i cha' laca yu rey ji'i ngu' judío lacua? —nacui' Pilato ji'i nu ngu' quiña'a bi'.

¹³Cuii' ngusi'ya ngu' ji'i Pilato li':

—Cujuii' cly'a ji'i yu lo crusi —nacui' ngu' ji'i.

¹⁴—¿Ni cha' laca cha' nti' ma' cha' kujuii' na' ji'i yu re? —nacui' Pilato ji'i ngu'—. ¿Ni qui'ya ntsu'u ji'i yu?

Lye la nxi'ya lo'o ngu' ji'i Pilato li': —Cujuii' cly'a ji'i yu lo crusi.

¹⁵Lo'o li' ngua'ni lyaá Pilato ji'i Barrabás cha' tyaala' tyiquee nu ngu' quiña'a bi'. Lo'o lye ngujui'i sendaru ji'i Jesús lo'o reta, li' ngulo Pilato cña ji'i sendaru cha' tya lo'o ngu' ji'i Jesús cha' kujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi.

¹⁶Ndyaa lo'o sendaru ji'i Jesús nde ne' ni'i su ntucua ngu' nu laca loo bi', lo'o jua'a ndyu'u ti'i ña'a lcaa sendaru nu ntsu'u cajua. ¹⁷Li' nguxacu' ngu' ji'i Jesús lo'o sca late' cuaa ña'a. Ngüixii' ngu' lti quiche' chu' tya'a cha' caca sca sne', ngusta ngu' sne' bi' hique Jesús. ¹⁸Li' ngua'ni tlyu ngu' ji'i yu cha' cuiñi ti:

—Tso'o ti tyi'i nu'u, rey ji'i ngu' judío —nacui' sendaru ji'i.

¹⁹Nguxana ngu' ngujui'i ngu' yaca quii hique Jesús li'. Lye ngutu'u hitya sañi' ngu' loo yu. Li' ndyatu sti' ngu' slo yu, ñi'ya si cua'ni tlyu ngu' ji'i yu, masi cha' cuiñi ti. ²⁰Nu lo'o ndye ngustí lo'o ngu' ji'i Jesús, li' ngulo ngu' late' cuaa ña'a bi' ji'i;

xa' nguxacu' ngu' ste' ycu'i' ca yu li', cha' tsa lo'o ngu' ji'i yu ca su kujui'i ca'a ngu' ji'i lo crusi. Ndu'u ngu' ndyaa lo'o ngu' ji'i yu li'.

Ngujui'i ca'a ngu' ji'i Jesús lo crusi

²¹Tyucuii' lo'o ndyaa' ngu', li' na'a ngu' sendaru ji'i Simón ngu' Cirene; sti Alejandro lo'o Rufo laca nu Simón bi'. Cua ñaa Simón ca su ndyaa cña ne' quixi', lo'o li' ngulo sendaru cña ji'i cha' qui'ya crusi bi' cuenta'ya ji'i Jesús.

²²Li' ndyalaa lo'o ngu' ji'i Jesús ca su naa Gólgota. (Nu Gólgota ni, ca'ya su nscua tyijya hique jyo'o, jua'a nti' ñacu'i' cha' bi' cha'cña ji'na.) ²³Li' nda ngu' vino nguxa' lo'o taná mirra cha' co'o Jesús, pana ná ntaja'a yu co'o yu vino bi'. ²⁴Li' ngujui'i ca'a ngu' ji'i yu lo crusi. Lo'o li' ngüijya ngu' sendaru lo'o tya'a ngu', cha' clyana ngu' cha' lo'o tya'a ngu' tilaca nu caja ste' Jesús ji'i. Jua'a ngua cha' ndye ndacha ngu' ste' Jesús ji'i tya'a ngu'.

²⁵Hora cua caa nde tly'a ngua lo'o ngujui'i ca'a sendaru ji'i Jesús lo crusi.

²⁶Nde hique crusi bi' cua nscua letra nu nchcui' ni qui'ya nu ngusta ngu' ji'i Jesús: “Nu nde laca rey ji'i ngu' judío”, nacui' letra bi'. ²⁷La cui' tsá bi', ngujui'i ca'a ngu' ji'i tucua tya'a ngu' cuaana lo crusi se'i ti lo'o Jesús. Crusi ji'i tsaca ngu' cuaana bi' ndu' la'a tsu' cui' ji'i Jesús, crusi ji'i chaca ndu' la'a tsu' coca bi'. ²⁸Jua'a ngua cha' nu nguscua jyo'o cusu' sa'ni lo quityi ji'i ycu'i' Ndyosi, nu nchcui' ndi'ya: “Ngua ti' ngu' cha' tya'a ngu' cuxi laca yu”. Jua'a cha' nscua lo quityi bi'.

²⁹Ngustí lo'o tsa ngu' ji'i Jesús lo'o nteje tacui ngu' tyucuii, nchcui' tsa ngu' cha' suba' ji'i yu.

—Jaa, nu'u laca nu nchcui' cha' cuityi ji'i laa tonu jua —nacui ngu' bi'—, lo'o li' nacui nu'u cha' xa' cuiña nu'u ji'i chaca quiya' chu' sna tsa ti, ngua ti' nu'u. ³⁰Cua'ni lyaá nu'u ji'i ycuí' ca lacua; cua'ya clya nu'u lo crusi cua juani, si caca jinuu' —nacui ngu'.

³¹Lo'o sti jo'ó nu laca loo, lo'o jua'a mstru cha' jo'ó, ngustí lo'o ngu' ji'i Jesús.

—Ngu'a'ni lyaá yu ji'i xa' ñati —nacui nu ngu' tlyu bi' ji'i tya'a ngu'—, pana ná nchca clyaá ycuí' ca yu. ³²Cristo laca yu, nu rey ji'i ngu' Israel tya'a na laca yu, nacui yu. Tso'o la si ca'ya yu lo crusi ycuí' ti yu, cha' ña'a na si caca ji'i yu. Jlya ti' na ji'i yu li' —nacui ngu' ji'i tya'a ngu'.

Lo'o jua'a nu ngu' cuaana tya'a ngujui' ca'a ngu' ji'i lo crusi, lo'o ngu' bi' nchcui' ngu' cha' suba' ji'i Jesús.

Ngujui Jesús

³³Lo'o ndyalaa nde hora ngua talya xee tyucui ña'a loyuu. Sna hora ndalo cha' talya xee. ³⁴Pana lo'o ngua hora cua sna nde ngusii, li' cuii ngusi'ya Jesús:

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? —nacui. (Ndi'ya nti' ñacu' cha' bi' cha'cña ji'na: Ndyosi 'na, Ndyosi 'na, ¿ni cha' laca ngulaya' nu'u 'na?)

³⁵Ndyuna xi ngu' nu ndu cacua ti, pana ná ngua cuayá' ti' ngu' ni cha' nchcui' yu:

—Cua'a jyaca ma, nxi'ya yu ji'i jyo'o Elías —nacui ngu' bi'.

³⁶Li' ngusna sca ñati ndyaa ndyiqui'ya sca quiche; ngüicha' ngu' ji'i quiche bi' lo'o vino tiye' li',

ngusicua ngu' ji'i lo'o sca yaca qui cha' co'o Jesús.

—Jatya na xi —nacui nu ñati bi'—, ña'a na si caa jyo'o Elías cha' ta'ya ji'i Jesús lo crusi.

³⁷Cuii ngusi'ya Jesús li', ngujui li'. ³⁸Hora ti ngutaa' late' tlyu nu ndacui ndyacu' tsa cla'be ne' laa tonu bi', nde cua nguxana ngutaa' late' bi' ña'a cuayá' nu ndyalaa ca lo yuu. ³⁹Lo'o nu capitán nu laca loo ji'i sendaru nu ndu slo Jesús, na'a capitán bi' ñi'ya ngua'ni Jesús lo'o ngujui yu.

—Chañi cha' Sñi' ycuí' Ndyosi nu laca loo la laca jyo'o re —nacui capitán bi'.

⁴⁰Laja li' tyijyu' ti ndu sca taju ngu' cuna'a ña'a cui'ya ngu' ji'i Jesús; lo'o María Magdalena, lo'o chaca María xtya'a Jacobo nu cuañi' la, la cui' xtya'a José laca bi', lo'o Salomé ndu. ⁴¹Nu lo'o tya ndya'a Jesús nde Galilea nu ngua tya tsubi' la, la cui' taju nu cuna'a bi' ndya'a lo'o yu, cha' ngxutyucua ngu' ji'i yu lo'o ndyaque' ngu' na ndyacu ngu'. Lo'o jua'a ndu tyuu tya'a xa' la ngu' cuna'a cajua, tya'a ndyalaa ngu' lo'o Jesús nde quichi' Jerusalén.

Nguatsi' jyo'o Jesús

⁴²Cua ngusii xi, la cui' tsa ta'a sii laca bi', cha' chaca tsa bi' caca tsa nu tyi'i cña' ngu' judío. ⁴³Lo'o jua'a ndi'i sca ngu' tisiya nu naa José, ngu' Arimatea ngua bi', sca ngu' tlyu. Lo'o José ndu ti' cha' cua tyalaa ti tsa cha' caca ycuí' Ndyosi loo; bi' cha' ngua'ni tlyu tyiquee, ndyaa slo Pilato cha' jña ji'i jyo'o Jesús cha' tyatsi'. ⁴⁴Ndube tsa ti' Pilato si chañi cha' ngujui

Jesús yala ti. Bi' cha' ngusi'ya jil'i nu capitán jil'i sendaru nu ndu cua quiya' crusi cha' caa capitán bi' slo, cha' cacha' jil'i nu laca loo si chañi cha' ngujuii Jesús. ⁴⁵Li' nacui capitán bi' jil'i Pilato cha' chañi cha' ngujuii jyo'o bi'; bi' cha' nda Pilato chacuayá' jil'i José cha' tsaá lo'o jil'i jyo'o bi', cha' tyatsi'. ⁴⁶Li' ngüi'ya José sca tasá tso'o tsa ña'a; nda'ya nu cusu' jil'i jyo'o bi', ngüixii tasá cucui hichu' jyo'o. Li' ndyaa lo'o jil'i ca sca tyuquee nu ngulu ngu' nde sii' cua'a, nguxatsi' jil'i jyo'o Jesús ne' tyuquee bi'. Li' nguxasu ngu' sca quee tonu to' tyuquee bi', tachaa ndacu' ngu' jil'i li'. ⁴⁷Lo'o María Magdalena, lo'o María xtya'a José ni, na'a ngu' su nguatsi' jyo'o Jesús.

Ndyu'ú Jesús chaca quiya'

16 Nu lo'o cua ndye tsá nu ndi'i cña' ngu' judío, li' nu María Magdalena lo'o María xtya'a Jacobo lo'o Salomé ni, ndyaa ngu' ngüi'ya ngu' setye tyixi xtyi'i; tsaá lo'o ngu' jil'i setye bi', cha' ta'a setye bi' ña'a tsaca chu' jyo'o bi' nti' ngu'. ²Cua ngxee chaca tsá li', tsá clyo jil'i semana. Lo'o ntyucua cuichaa, li' hora ti ndu'u ngu' cuna'a bi' ndyaa ngu' su ntsu'u jyo'o Jesús tyuquee bi'. ³Laja lo'o ndya'a ngu' tyucuii nchcui' ngu' lo'o tya'a ngu':

—¿Tilaca nu xtyucua ji'na cha' culotsu' na quee tonu nu ndyacu' to' tyuquee bi'? —nacui' ngu' jil'i tya'a ngu'.

⁴Lo'o ndyalaa ngu' cacua ti, li' nguxña'a ngu' jil'i tyuquee bi', lo'o li' na'a ngu' cha' cua ndyaatsu' quee tonu nu ndyacu' to' tyuquee bi'; ntucua yaala to' tyuquee bi' li'.

⁵Ndyatí ngu' nde ne' tyuquee, na'a ngu' jil'i sca nu qui'yu cuañi', ngua ti' ngu'; ngatí tsa ña'a late' tyucui' cu' nu lacu' nu qui'yu bi' nu nga'a la'a tsu' cui' su nscua jyo'o bi' nquicha'. Ndube tsa ti' nu ngu' cuna'a bi' ña'a ngu' jil'i.

⁶—Ná cutsii mā —nacui' nu qui'yu bi' jil'i nu ngu' cuna'a bi'—. Cua jlo ti' na' cha' jil'i Jesús Nazaret nu ndyujuii ngu' jil'i lo crusi nclyana mā. Pana nga'aa ntsiya jyo'o bi' ca nde, cha' cua ndyu'ú yu bi' chaca quiya'. Caa na'a mā xi ca nde su ngusta ngu' jil'i jyo'o bi'. ⁷Li' yaa clyá mā cacha' mā jil'i Pedro lo'o jil'i xa' la ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu, cha' cua tsaá ti ycu' yu nde loo jil'i mā nde Galilea; tyacua tya'a mā lo'o yu ca bi', ñi'ya nu cua nacui' yu jil'i mā tya tsubi'.

⁸Li' ndu'u ngu' tyuquee nxna ngu' ndyaa ngu'. Lye tsa nchcua ngu', cha' ndube tsa ti' ngu'. Pana ná nchcui' ngu' lo'o xa' ñati' tyucuii cha' ndyutsii tsa ngu'.

Ndyu'u tucua Jesús slo María Magdalena

⁹La cui' tsá clyo jil'i semana ngua bi' lo'o ndyu'ú Jesús chaca quiya'. Clyo ndyu'u tucua yu slo María Magdalena. Tya tsubi' la cua ngua'ni yu jo'o jil'i nu María bi', cua ngulo yu cati tya'a cui'i cuxi nu ngusñi jil'i nu cuna'a bi'. ¹⁰Lo'o cua na'a María jil'i ycu' Jesús, hora ti ndu'u María ñaa slo nu xa' la tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a jil'i yu, cha' cacha' jil'i ngu' ñi'ya ngua cha'. Nxi'ya ngu' nga'a ngu', cha' xñi'i tsa ti' ngu' cha' ngujuii Jesús. ¹¹Pana masi jua'a, ná nduna ngu' cha' nu

nchcui' María lo'o ngu', cha' ná jlya ti' ngu' cha' cua ndyu'ú Jesús chaca quiya'; ná jlya ti' ngu' tsiya' ti cha' cua na'a María ji'i ycu'i' Jesús.

**Ndyu'u tucua Jesús slo tucua
tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i**

¹²Tiya' la xi, li' ndyu'u tucua Jesús chaca quiya', ngulu'u loo yu ji'i tucua tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i. Tyucuii su ndya'a ngu' nde ne' quixi', ca bi' ngulu'u loo ycu'i' Jesús ji'i ngu'. ¹³Yala ti ñaa ngu' nde quichi, ndacha' ngu' cha' bi' ji'i tya'a ngu'; pana ná ndaquiya' ngu' ji'i cha' nu nchcui' nu tucua tya'a ñati bi'.

**Cña nu ngulo Jesús ji'i nu
ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i**

¹⁴Ca ngusij la xi, li' ndyu'u tucua Jesús slo nu tii chaca tya'a ngu' nu ndyaca tsa'a ji'i su nga'a ngu' ndyacu ngu' to' mesa. Lye nchcui' yu lo'o ngu' bi' ni cha' laca ná jlya tso'o ti' ngu', ni cha' laca ndyacu' hique ngu'. Lo'o jua'a nchcui' yu lo'o ngu' ni cha' laca ná ndaquiya' ngu' ji'i ngu' tya'a ngu', nu cua na'a ji'i yu clyo lo'o ndyu'ú ca ti yu chaca quiya'.

¹⁵—Tsa ma tyucui ña'a chalyuu —nacu' Jesús ji'i ngu' bi' li'—. Ta ma cha' lo'o lcaa ñati cuentya jna'. Chcui' ma lo'o ngu' cha' taca clyaá ngu' ji'i nu cuxi xqui'ya na'. ¹⁶Nu lo'o xñi ñati

cha' 'na, tyucuatya ngu' chacuayá' jna' li', clyaá ngu' bi' ji'i nu cuxi li'. Ñati nu ná tyaja'a xñi cha' 'na tsiya' ti, tyanu qui'ya ji'i ngu' li'. ¹⁷Ñati nu xñi cha' 'na ni, cua'ni ngu' bi' cha' tonu chacuayá' jna', cha' cube tsa ti' xa' ñati; culo ngu' bi' ji'i cui'i cuxi nu ngusñi ji'i ñati; caja ñi'ya nu chcui' ngu' bi' cha'cña ji'i xa' ñati chacuayá' jna'; ¹⁸masi xñi ngu' ji'i cuaña tyaala, masi co'o ngu' taná tyaala, ná sca cha' cuxi caca ji'i ngu' bi' li'; lo'o sta ya' ngu' bi' hichu' ngu' quicha, tyaca tso'o nu quicha bi' —nacu' Jesús ji'i ngu'.

Ndyaa Jesús nde cua

¹⁹Lo'o ndye nchcui' Jesús nu Xu'na na, li' ngua'ni ycu'i' Ndyosi cha' ndu'u yu ndyaa yu nde cua; ndyaa tucua Jesús la'a tsu' cui' ji'i ycu'i' Ndyosi ca bi'. ²⁰Li' ndu'u ngu' nu ngua tsa'a ji'i, ndyaa ngu' lcaa quichi cha' chcui' ngu' cha' ji'i Jesús lo'o xa' ñati. Nxyucua tsa nu Xu'na na ji'i nu ngu' nu ngua tsa'a ji'i, hasta ngua cuayá' tso'o ti' ngu' lcaa quichi su ndyaa ngu' bi', cha' chañi tsa cha' nu nchcui' ngu' cuentya ji'i ycu'i' Ndyosi; ngua cuaya' ti' ngu' quichi bi' lo'o na'a ngu' cha' tonu nu ngua'ni ngu' bi' chacuayá' ji'i ycu'i' Ndyosi.

Tsa lo cua ti cha'.